

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANA BİLİM DALI

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ BİLİM DALI

**KIRSALDA YEREL KALKINMA AÇISINDAN TOPLUM
TEMELLİ TURİZM VE KADIN: ISPARTA-KUYUCAK
LAVANTA KOKULU KÖY ÖRNEĞİ**

Şeyma ŞİMŞEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Saniye Gül GÜNEŞ

Konya-2022

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANA BİLİM DALI
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ BİLİM DALI

**KIRSALDA YEREL KALKINMA AÇISINDAN TOPLUM
TEMELLİ TURİZM VE KADIN: ISPARTA-KUYUCAK
LAVANTA KOKULU KÖY ÖRNEĞİ**

Şeyma ŞİMŞEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Saniye Gül GÜNEŞ

Bu çalışma BAP tarafından 20203003 nolu YL tez projesi olarak desteklenmiştir.

Konya-2022

ÖNSÖZ

“Kırsalda Yerel Kalkınma Açısından Toplum Temelli Turizm Ve Kadın: Isparta-Kuyucak Lavanta Kokulu Köy Örneği” konulu yüksek lisans tezini Selçuk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi (BAP) tarafından 20203003 nolu proje kapsamında desteklenmiştir. Desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi birikimi ve görüşleri ile bana yol gösteren, bu çalışmanın fikrinin ortaya çıkmasından tezin bitimine kadar geçen sürede değerli yönlendirmeleriyle beraber beni her zaman destekleyen, üzerimde birçok emeği olan, değerli tez danışmanım Prof. Dr. Saniye Gül GÜNEŞ’e bu süreçteki sabrı ve emekleri için teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans sürecindeki destek ve katkılarından dolayı değerli hocalarım; Doç. Dr. Semih BÜYÜKİPEKÇİ’ye, Prof. Dr. Mete SEZGİN’e, Dr. Öğretim Üyesi BETÜL GARDA’ya, Prof. Dr. Şafak ÜNÜVAR’a ve Arş.Gör. Hasan Suat AKSU’ya teşekkürlerimi sunarım.

Saha araştırması ve tez sürecinde yardımlarını ve desteğini esirgemeyen Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Enformasyon Memuru Fatih BİLGİÇ’e, saha çalışması esnasında anket dolduran ve görüşlerini içtenlikle paylaşan Kuyucak köyü yerel halkına, Proje Koordinatörü Ali SAĞDAŞ’a teşekkür ederim.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Şeyma ŞİMŞEK		
	Numarası	174260002004		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Turizm İşletmeciliği / Turizm İşletmeciliği		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Saniye Gül GÜNEŞ		
Tezin Adı		Kırsalda Yerel Kalkınma Açısından Toplum Temelli Turizm Ve Kadın: Isparta-Kuyucak Lavanta Kokulu Köy Örneği		

ÖZET

Türkiye'nin sürdürülebilir turizm çalışmalarına katkıda bulunmak, bu alanda istihdamı artırmak, girişimciliği teşvik ederek kadınların ekonomik yönden güçlenmesini sağlamak ve yerel kalkınmaya destek olmak amacıyla "T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı", "Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)" ve "Anadolu Efes" ortaklığıyla, "Gelecek Turizmde" sürdürülebilir turizm projeleri başlatılmıştır. Bu yerel kalkınma modelinden birisi olan "Lavanta Kokulu Köy" projesi lavanta üretiminin neredeyse tamamının yapıldığı Isparta'nın Keçiborlu İlçesi Kuyucak Köyünde hayata geçirilmiştir. Proje ile birlikte Kuyucak Köyü'nde kırsal turizmin canlandırılması, bölgedeki girişimcilik, istihdam potansiyelinin harekete geçirilmesi, yerel halkın gelir elde etmesi, özellikle kadınların istihdam edilerek, istihdam sorununa katkıda bulunulması ve lavantanın ürün çeşitliliğinin sağlanması hedeflenmiştir.

Bu çalışmada; Lavanta Kokulu Köy'de yaşayan yerel halkın Toplum Temelli Turizm gelişimine yönelik algısı, projede kadınların rolünün ne şekilde olduğu ve projenin kadınlara ne sağladığı araştırılmıştır. Araştırmada hem nicel hem nitel veriler toplanarak bütüncül bir bakış açısı geliştirmek amaçlandığından "Açımlayıcı Sıralı Karma Yöntem Deseni" kullanılmıştır. Araştırmanın nicel kısmında, yerel halkın turizm

gelişimine yönelik algıladıklarını tespit etmek için anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini Isparta'nın Keçiborlu ilçesine bağlı Kuyucak Köyü'nde yaşayan tüm bireyler oluşturmaktadır. Nitel kısımda ise, nicel analizlerden sonra elde edilen sonuçların nedenlerini anlamak, projede kadınların rolünün ne şekilde olduğunu ve projenin kadınlara ne sağladığını tespit etmek için, nicel veri analizine dâhil edilen 10 kadın katılımcıyla, yarı yapılandırılmış mülakat formları aracılığıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu iki analiz aşamasından sonra nicel ve nitel veriler birleştirilerek bütünleştirilmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda; Lavanta Kokulu Köy' de yaşayan yerel halkın yörelerindeki turizm gelişimine yönelik algılarının olumlu olduğu, yörelerindeki turizmi destekledikleri ve turizmin gelişiminden memnun oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Lavanta Kokulu Köy projesi sayesinde kadınların girişimci olarak, gelir elde ettiği, istihdam sağladığı, özgüvenlerinin arttığı, projeye beraber verilen eğitimler sayesinde yeni beceriler elde ettikleri, kendilerini daha mutlu ve güçlü hissettikleri, yaşam kalitelerinin arttığı tespit edilmiştir. Lavanta Kokulu Köyde yürütülen TTT projesinin kadınlar öncülüğünde gerçekleştirildiği, kadınların yörenin ekonomik anlamda canlanmasına, refah seviyesinin artmasına daha fazla katkıda bulunduğu, kısaca kadınların yerel kalkınmada aktif rolü üstlendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Toplum Temelli Turizm, Kadın, Yerel Kalkınma, Lavanta Kokulu Köy, Isparta, Kuyucak

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Şeyma ŞİMŞEK
Numarası	174260002004
Ana Bilim / Bilim Dalı	Tourism Management / Tourism Management
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Saniye Gül GÜNEŞ
Tezin Adı	Community-Based Tourism in The Context Of Rural Local Development: The Case of Isparta-Kuyucak Lavender Scented Village

ABSTRACT

Sustainable tourism projects have been initiated with the partnership of the “Turkish Republic’s Ministry of Culture and Tourism”, “United Nations Development Program (UNDP)” and “Anadolu Efes” to contribute to Turkey's sustainable tourism activities and increase employment in this field, empower women economically by encouraging entrepreneurship and support local development. One of these local development models, “The Lavender Scented Village ” project was carried out in Kuyucak Village of Keçiborlu District of Isparta, where almost all of the lavender production is made. “The Lavender Scented Village Project” is aimed to vitalize rural tourism in Kuyucak Village, activate entrepreneurship and the employment potential in the region, generate income for the local people, contribute to the employment problem by employing especially women and provide the product variety of lavender.

In this study; the perception of the local people living in the Lavender Scented Village towards the development of community based tourism, the role of women in the project and what the project provides to women were searched. Since it was aimed to develop a holistic perspective by collecting both quantitative and qualitative data in the research, the "Exploratory Sequential Mixed Method Design" was used. In the

quantitative part of the research, a survey was conducted to determine the perceptions of the local people of Kuyucak Village towards tourism development. The universe of the research consists of all individuals living in Kuyucak Village of Keçiborlu district of Isparta. In the qualitative part, interviews were conducted through semi-structured interview forms with 10 female participants, who were included in the quantitative data analysis to understand the reasons of the results obtained from the quantitative analysis, determine what the role of women in the project was and what the project provided to women. After these two analysis stages, quantitative and qualitative data were combined and integrated.

In line with the findings obtained in the research; It has been concluded that the perceptions of the local people living in the Lavender Scented Village towards the tourism development in their region are positive, they support the tourism in their region and they are satisfied with the development of tourism. Thanks to the Lavender Scented Village project, it has been determined that women earn income as entrepreneurs, provide employment, increase their self-confidence, gain new skills with the trainings provided during the project, feel happier and stronger, and increase their quality of life. It has been concluded that the TTT project carried out in the Lavender Scented Village was carried out under the leadership of women, that women contributed more to the economic revival of the region and increased the level of welfare, in short, women played an active role in local development.

Keywords: Community-Based Tourism, Woman, Local Development, Lavender Scented Village, Isparta, Kuyucak

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
TABLolar LİSTESİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YEREL KALKINMA AÇISINDAN KADIN VE TURİZM

1.1. Sürdürülebilir Gelişme ve Turizm	6
1.1.1. Sürdürülebilir Turizm İlkeleri.....	10
1.2. Kalkınma Kavramı.....	12
1.3. Yerel Kalkınma Kavramı	14
1.3.1. Yerel Kalkınmanın İlkeleri ve Hedefleri	15
1.4. Yerel Kalkınma ve Turizm İlişkisi.....	17
1.4.1. Yerel Kalkınmada Turizmin Önemi	19
1.5. Turizmde Kadın İstihdamı	23
1.5.1. Girişimci Olarak Kadın.....	26
1.6. Kırsalda Turizm Gelişiminde Kadınların Rolü.....	28
1.6.1. Kadınların Yerel Kalkınma Açısından Önemi.....	30

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUM TEMELLİ TURİZM

2.1. Toplum Temelli Turizm Kavramı, Gelişimi ve Önemi	33
2.2. Toplum Temelli Turizmin Özellikleri ve Unsurları.....	37
2.3. Toplum Temelli Turizmin Hedefleri.....	39
2.4. Toplum Temelli Turizmin İlkeleri	41
2.5. Toplum Temelli Turizmin Sağladığı Faydalar.....	43
2.6. Toplum Temelli Turizm Gelişimindeki Engeller ve Başarı Unsurları	46

2.6.1 Toplum Temelli Turizmin Gelişimindeki Engeller	46
2.6.2 Toplum Temelli Turizmin Gelişimindeki Başarı Unsurları.....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUM TEMELLİ TURİZM PROJELERİ VE LAVANTA KOKULU KÖY PROJESİ

3.1. Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR).....	52
3.2. Gelecek Turizmde: Toplum Temelli Turizm Projeleri	53
3.2.1. Birinci Dönem Projeleri (2013-14).....	55
3.2.2. İkinci Dönem Projeleri (2014-15).....	57
3.2.3. Üçüncü Dönem Projeleri (2015-16).....	58
3.2.4. Dördüncü Dönem Projeleri (2016-17)	59
3.2.5. Beşinci Dönem Projeleri (2017-18)	60
3.2.6. Altıncı Dönem Projeleri (2020-21).....	61
3.3. Lavanta Kokulu Köy Projesi.....	63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	71
4.2. Araştırmanın Modeli	73
4.3. Karma Yöntem.....	74
4.3.1 Açıklayıcı Sıralı Karma Desen	75
4.4. Araştırma Yöntemi.....	76
4.4.1. Nicel Veri Yöntemi.....	76
4.4.1.1. Evren ve Örneklem.....	76
4.4.1.2. Veri Toplama Araçları ve Süreçleri	77
4.4.1.3. Verilerin Analizi	78
4.4.2. Nitel Veri Yöntemi	78
4.4.2.1. Evren ve Örneklem.....	78
4.4.2.2. Veri Toplama Araçları ve Süreçleri	79
4.4.2.3. Verilerin Analizi.....	80

BEŞİNCİ BÖLÜM	
ARAŞTIRMA BULGULARI VE YORUMALARI	
5.1. Nicel Verilere İlişkin Bulgular.....	81
5.1.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	81
5.1.2. Ölçeğin Güvenirlik Analizine İlişkin Bulgular.....	82
5.1.3. Normallik Testine İlişkin Bulgular	83
5.1.4. Demografik Değişkenlere Göre Farklılık Testlerine İlişkin Bulgular ...	83
5.2. Nitel Verilere İlişkin Bulgular	89
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	98
7. KAYNAKÇA.....	108
EKLER	123
Ek-1 Anket Formu.....	123
Ek-2 Görüşme Formu.....	126
Ek-3 Etik Kurulu Onay Raporu.....	127
Ek-4 Özgeçmiş	128

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BM: Birleşmiş Milletler

DATUR: Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)

IMF: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)

KEDV: Kadın Emeği Değerlendirme Vakfı

TTT: Toplum Temelli Turizm

T.C. Türkiye Cumhuriyeti

TÜSİAD: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği

UNWTO: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (The United Nations World Tourism Organization)

UN: Birleşmiş Milletler (United Nations)

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme)

UN Women: Birleşmiş Milletler Kadın Birimi

UNEP: Birleşmiş Milletler Çevre Programı United Nations Environment Programme

WTTC: Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (World Travel & Tourism Council)

WTO: Dünya Ticaret Örgütü (The World Trade Organization)

WB: Dünya Bankası (World Bank Group)

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Değişkenler İçin Frekans Dağılımı	81
Tablo 2. Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Güvenilirlik Analizine İlişkin Bulgular	82
Tablo 3. Yerel Halkın Turizm Gelişimiyle İlgili Algı ve Tutumuna İlişkin Ölçeğin Normallik Dağılımı Testi.....	83
Tablo 4. Cinsiyet Değişkeni Açısından Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	84
Tablo 5. Medeni Durum Açısından Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Mann-Whitney U Testi Sonuçları	84
Tablo 6. Eğitim Durumu Değişkeni Açısından Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Kruskal-Wallis H testi Sonuçları	85
Tablo 7. Gelir Düzeyi Değişkeni Açısından Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Kruskal-Wallis H testi Sonuçları	86
Tablo 8. İkametgâh Açısından Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	86
Tablo 9. Gelirini Turizm Faaliyetlerinden Sağlama Değişkeni Açısından Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları	87
Tablo 10. Turist ile Etkileşimde Bulunma Değişkeni Açısından Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Mann-Whitney U Testi Sonuçları.	88
Tablo 11. Görüşmeye Katılan Katılımcılara Ait Demografik Özellikler.....	89

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (The United Nations World Tourism Organization/UNWTO)'nın verilerine göre; 1950'li yıllarda 25 milyon kişiye ulaşan uluslararası turist sayısı, 1980 yılında 278 milyona, 2000 yılında 674 milyona ve 2019 yılı içerisinde 1 milyar 460 milyon kişiye ulaşmıştır. Dünya genelinde 2030 yılında ise turist sayılarının 1.8 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Benzer şekilde, uluslararası turizm hareketleri sonucunda, Dünya genelindeki elde edilen turizm gelirleri 1950 yılında 2 milyar ABD Doları, 1980 yılında 104 milyar ABD Doları, 2000 yılında 495 milyar ABD Doları ve 2019 yılı içerisinde 1 trilyon 481 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır (UNWTO, 2017a; UNWTO, 2020a). 2020'de pandeminin etkisiyle uluslararası turist sayılarında, seyahat kısıtlamaları ve talepteki büyük düşüş nedeniyle 2019 yılına göre %74 oranında azalmıştır. Uluslararası Turizm gelirlerinde ise tahmini 1,3 trilyon ABD Doları bir kayıp yaşanmıştır (UNWTO, 2021b).

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (World Travel & Tourism Council/WTTC)'nin 2020 de yayınlamış olduğu “Seyahat ve Turizmin Ekonomik Etkileri” raporunda turizm, 2019 yılı içerisinde Dünya Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'sına 8,9 trilyon ABD doları katkı sağlayarak küresel GSYİH'nın %10,3'ünü ve Dünya çapında 330 milyon iş imkanı sağlayarak toplam istihdamın %10'unu oluşturmaktadır. Ayrıca uluslararası turizm hareketlerinden 1,7 trilyon ABD doları gelir elde edilmiştir. Turizm hareketlerinden elde edilen bu gelir toplam ihracatın %6,8'ini, hizmet ihracatının %28,3'ünü oluşturmaktadır. Yine 2019 yılında 948 milyar ABD doları sermaye yatırımı gerçekleştirilmiş ve bu da toplam yatırımın %4,3'ü oluşturmaktadır (WTTC, 2020). Turizm, dünya üzerinde en fazla iş imkânı sağlayan sektörlerden biri konumundadır.

Dünyayı etkisi altına alan Koronavirüs (Covid-19) salgını, turizm sektörü başta olmak üzere birden fazla sektörü olumsuz yönde etkilemiştir. Dünyadaki salgın sebebiyle sınırların kapatılması, ülkelerin kısmen veya tamamen yabancı turistlere yönelik kısıtlama getirmesi uluslararası turist sayısını 30 yıl geriye götürmüştür. Salgının başlamasıyla bir yılda %85 oranında azalan turist sayısı, uluslararası turizmi

1990'lı yıllar seviyesine geriletmiştir. 2020 yılında bir önceki yıla göre Türkiye'ye gelen yabancı turist sayısında %51,20 oranında ciddi bir azalış yaşanmıştır. Benzer şekilde Covid-19 salgını sonucu Türkiye turizm gelirinde, 2020 yılında bir önceki yıla göre %65,07 oranında azalış yaşanmıştır (Anadolu Ajansı, 2021; Doğruol, 2021). Covid-19 salgınının ve etkilerinin ne zaman sonlanacağını tahmin etmek oldukça zordur. Bu süreçte UNWTO, 2020'yi "Turizm ve Kırsal Kalkınma Yılı" olarak belirlemiştir (UNWTO, 2021). Bundan sonraki süreçte Toplum Temelli Turizm (TTT)'in önemi giderek artması öngörülmektedir.

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (The United Nations World Tourism Organization/UNWTO), Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (World Travel & Tourism Council/WTTC), Dünya Bankası (World Bank Group/WB), Dünya Ticaret Örgütü (The World Trade Organization/WTO), Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund/IMF) dahil olmak üzere uluslararası kuruluşlar ve diğer kuruluşlar tarafından istihdam yaratma, yoksulluğun azaltılması, insani gelişme ve çevresel sürdürülebilirlik için çeşitli turizm geliştirme programları uzun süredir gerçekleştirilmektedir (Taşçı, 2013:6). TTT, son yıllarda yoksul toplulukların yaşam standartlarının sürdürülebilir bir şekilde yükseltilmesine yardımcı olmak için turizmden yararlanmada kalkınma kuruluşları tarafından en çok benimsenen modellerden biri olmuştur (Pio, 2011: 10). TTT, yerel halkın katılımıyla beraber turizm kaynaklarını yöneten kırsal toplum kuruluşlarının becerilerini güçlendirmek, yerel halka istihdam sağlama ve yerel kalkınma için turizmin bir araç olarak kullanıldığı bir topluluk geliştirme projesinden ortaya çıkmıştır (Suansri, 2003: 11).

TTT, toplumun dezavantajlı kesimlerini hedef alan, topluluk üyeleri tarafından kontrol edilen ve yönetilen bir turizm gelişim türü olarak kabul edilmektedir. TTT, yerel topluluklara ekonomik ve sosyal faydalar sağlama potansiyeliyle sürdürülebilir gelişim biçimi olarak görülmektedir (Giampiccoli ve Glassom, 2021:6; Satarat, 2010:5). Sürdürülebilir TTT, *"yerel, doğal ve kültürel değerler üzerine kurulmuş, bu değerleri hem koruyan hem de yerel halkın, özellikle kadın ve dezavantajlı nüfusun, bu değerlerden ekonomik fayda sağlayacağı bir turizm türü"* (UNDP,2021c) şeklinde

tanımlanmaktadır. Sürdürülebilir turizmde de yerellik, yerele katkı ve yerelden sahiplenme oldukça önemlidir. TTT diğer sürdürülebilir turizm türlerinden farklı olarak daha fazla yerele fayda ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını hedefleyen bir model olarak geliştirilmiştir. TTT, planlama ve yönetim sürecinde yerel halkın söz sahibi olduğu, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen bir turizm türüdür. TTT, sürdürülebilir değerlerin geleceğe taşınması ve bir destinasyondaki turizm gelişiminin yerelden sahiplenilmesi konusunda gün geçtikçe önem kazanmaktadır (Satarat, 2010:8; Aydemir ve Kazoğlu, 2016: 182; Güneş, 2018: 83).

Yerel toplumların kalkınmasında ve yine toplumların refaha ulaşmasında kadınların rolü erkeklere oranla neredeyse aynıdır. Cinsiyet farklılaşmasının giderek azaldığı gelişmekte olan ülkelerde, kadın girişimciliğinin yerel kalkınmadaki önemi giderek anlaşılmaktadır (Tekin, 2019: 45). TTT projeleri, yerel kalkınma açısından kadın işgücünün değerlendirilmesinde önemli yollarından biridir. TTT projelerinde kadın girişimciliği ve kadın emeği önemli yere sahiptir.

Türkiye'nin sürdürülebilir turizm çalışmalarına katkıda bulunmak, bu alanda istihdamı artırmak, girişimciliği teşvik ederek kadınların ekonomik yönden güçlenmesini sağlamak ve yerel kalkınmaya destek olmak amacıyla "T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı", "Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme/UNDP)" ve "Anadolu Efes" ortaklığıyla, "Gelecek Turizmde" sürdürülebilir turizm projeleri başlatılmıştır. Sürdürülebilir değerlerin geleceğe taşınmasında TTT uygulamalarının yeri oldukça büyüktür. Bu yerel kalkınma modelinden birisi olan "Lavanta Kokulu Köy" projesi lavanta üretiminin neredeyse tamamının yapıldığı Isparta'nın Keçiborlu İlçesi Kuyucak Köyünde hayata geçirilmiştir. "Lavanta Kokulu Köy Projesi" ile Kuyucak Köyü'nde kırsal turizmin canlandırılması, yerel halkın gelir elde etmesi, özellikle kadınların istihdam edilerek, istihdam sorununun çözümüne katkıda bulunulması, bölgedeki girişimcilik ve istihdam potansiyelinin harekete geçirilmesi, lavantanın ürün çeşitliliğinin sağlanması hedeflenmiştir (Anadolu Efes, 2017; Gelecek Turizmde, 2021b; Lavanta Kokulu Köy, 2019).

Bu çalışmada Kuyucak köyünde gerçekleştirilen “Lavanta Kokulu Köy” projesi örneğinde, yerel halkın TTT gelişimine yönelik algısı, projede kadınların rolü ve projenin kadınlara sağladığı faydalar ele alınmıştır. Araştırmada hem nicel hem nitel veriler toplanarak bütüncül bir bakış açısı geliştirmek amaçlandığından açıklayıcı sıralı karma yöntem deseni kullanılmıştır. Bu bakış açısından yola çıkılarak;

Tezin ilk bölümünde; sürdürülebilir gelişme ve turizm, sürdürülebilir turizm ilkelerinden bahsedilmiştir. Daha sonra kalkınma ve yerel kalkınma kavramı, yerel kalkınmanın; ilkeleri ve hedeflerine değinilmiştir, yerel kalkınmanın turizmle ilişkisi ve yerel kalkınmada turizmin önemi üzerinde durulmuştur. Son olarak turizmde kadın istihdamı ve girişimciliği, kırsalda turizm gelişiminde kadınların rolü ve yerel kalkınma açısından kadınların önemine yer verilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümde üzerinde durduğumuz TTT kavramından, TTT gelişimi ve öneminden bahsedilmiştir. Daha sonra TTT özellikleri ve unsurları, TTT’ in hedefleri ve ilkeleri, TTT sağladığı faydalar, TTT gelişimindeki engeller ve başarı unsurlara yer verilmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde ise TTT projeleri kapsamında, “Gelecek Turizmde” nin çıkış noktası olan “Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR)” projesinden bahsedilmiştir. Daha sonra Gelecek Turizmde projelerinden birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı dönem projelerine kısaca değinilmiştir. Son olarak tez çalışmasının konusunu oluşturan “Lavanta Kokulu Köy” projesine ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Araştırmanın dördüncü ve beşinci bölümünde; araştırmanın yöntemiyle ilgili bilgilere, araştırmanın bulgularına ve yorumlarına yer verilmiştir. Tez çalışmasında; Lavanta Kokulu Köy’de yaşayan yerel halkın turizm gelişimine yönelik algısı, projede kadınların rolünün ne şekilde olduğu ve projenin kadınlara ne sağladığı araştırılmıştır. Araştırmada hem nicel hem nitel veriler toplanarak bütüncül bir bakış açısı geliştirmek amaçlandığından “açıklayıcı sıralı karma yöntem deseni” kullanılmıştır. Araştırmanın nicel kısmında, Kuyucak Köyü Yerel halkının turizm gelişimine yönelik algıladıklarını

tespit etmek için anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini Isparta'nın Keçiborlu ilçesine bağlı Kuyucak Köyü'nde yaşayan tüm bireyler oluşturmaktadır. Nitel kısımda ise, nicel analizlerden sonra elde edilen sonuçların nedenlerini anlamak, projede kadınların rolünün ne şekilde olduğu ve projenin kadınlara ne sağladığını tespit etmek için, nicel veri analizine dâhil edilen 10 kadın katılımcıyla yarı yapılandırılmış mülakat formları aracılığıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Verilerin Açıklayıcı Sıralı Karma Desene göre toplanılmasının nedeni; nicel yöntemin genellenebilir bir sonuç vermesine rağmen olgunun altında yatan nedenleri açıklayamaması; nitel yöntemin ise olgunun derinliği hakkında bilgi verebilmesine rağmen genellenebilir sonuçlar vermede yetersiz kalmasıdır. Hem nicel hem de nitel veriler kullanılarak, olguya bütüncül bir bakış açısı sağlanmıştır. Sonuç olarak çalışmada nicel ve nitel veriler toplanıp analiz edilmiş, sonrasında nitel ve nicel veriler birleştirilerek bütünleştirilip yorumlanmış ve öneriler geliştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YEREL KALKINMA AÇISINDAN KADIN VE TURİZM

Bu bölümde sürdürülebilir gelişme ve turizm, sürdürülebilir turizm ilkeleri, kalkınma ve yerel kalkınma kavramı, yerel kalkınmanın; ilkeleri, hedefleri ve turizmle ilişkisi, yerel kalkınmada turizmin önemi, turizmde kadın istihdamı ve girişimciliği, turizm gelişiminde kadınların rolü ve yerel kalkınma açısından önemi yer almaktadır.

1.1. Sürdürülebilir Gelişme ve Turizm

İngiltere’de 19. yüzyılın sonlarında başlayan Sanayi Devrimi ile birlikte sosyal, kültürel, çevresel, ekonomik ve teknolojik alanlarda gelişmeler yaşanmıştır. Yaşanılan bu gelişmelerle birlikte ortaya çıkan hızlı sanayileşme, beraberinde telafisi mümkün olmayan zararlar meydana getirmiştir (Yaylı ve Sürücü, 2016:3). 1970’li yıllarda Sanayileşmeyle beraber ortaya çıkan zararların önüne geçmek, sorunları konuşmak, kısa ve uzun vadeli önlemler almak amacıyla Birleşmiş Milletlerin öncülüğüyle dünya ülkeleri temsilcileri, Stockholm’de 1972 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansı’nda bir araya gelmiştir. Konferans bildirgesinde çevre sorunlarının evrenselliği kabul edilmiştir. Çevrenin korunmasının ve geliştirilmesinin bütün insanlara benimsetilerek “tek bir dünyamız var” sloganının hafızalara yer etmesi sağlanmıştır (Sezer, 2007:764). Sürdürülebilirlik temelleri böylelikle Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansı’nda atılmıştır (Işıldar, 2016: 47).

1972 yılında Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansı’nda (Stockholm Konferansı) alınan kararların ne derece hayata geçirildiğinin değerlendirilmesi, küresel anlamda çevre ve kalkınma sorunlarının belirlenmesi ve çözümlenmesine yönelik stratejiler geliştirilmesi amacıyla, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1983’te Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonun yürüttüğü çalışmalar sonucunda 1987’de “Ortak Geleceğimiz” (Our Common Future) adlı rapor yayımlanmıştır. Diğer adıyla “Brundtland Raporu” olarak

bilinen raporda “sürdürülebilir kalkınma” kavramına zengin içerik kazandırılmıştır (Emrealp, 2005: 14).

Ortak geleceğimiz adlı raporda sürdürülebilir gelişme kavramı: *“Gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama imkânlarını tehlikeye atmadan, bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma”* olarak tanımlanmıştır. En geniş anlamıyla sürdürülebilir kalkınma stratejisi, insanlar arasında ve insanlık ile doğa arasında uyumu teşvik etmeyi amaçlamaktadır (United Nations, 1987). Aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma; yoksulluğun ve eşitsizliğin ortadan kaldırılmasını, nüfus kontrolünün sağlanmasını, çevreye uygun teknolojiler geliştirilmesini, gelir dağılımının iyileştirilmesini, doğal kaynaklardan elde edilen yararın eşit dağılmasını, bitki ve hayvan türlerinin korunmasını hedeflemektedir (Ağça, 2002; UN, 1987). Sürdürülebilir kalkınma, hem insanların kendi arasında hem de insanlık ile doğa arasındaki uyumu teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Vajirakachorn, 2011: 12).

Raporda ortaya konulan “Sürdürülebilir Kalkınma” kavramı, insanların sahip olduğu ve onlara muhtaç olduğu her türlü ekolojik, sosyo-ekonomik, kültürel kaynakların eşsiz ve ender olduğu görüşüne dayanmaktadır. Dolayısıyla, kaynakların sürdürülebilir kullanılması yani, kaynakların gelecek nesiller için korunarak ve tüketilmeden kullanılması gerekmektedir. Söz konusu olan kavram, kalkınma konusunda araç olan bütün sektörlerde olduğu gibi turizm sektöründe de etkili olmuştur (Güneş, Ülker ve Karakoç, 2008:2). Çünkü 1960’lı yıllardan itibaren turizmin ekonomik karlılığının önem kazanmasıyla beraber kontrolsüz gelişen kitle turizminin de çevre üzerindeki olumsuz etkileri ve kaynakların gereksiz kullanımı sonucunda, 1980’lerin başında yavaş gelişen, kaynakların daha verimli kullanılmasını amaçlayan, yerel kültürlerle saygılı ve ilgili olmayı ilke edinen bir yaklaşım içine girilmesini gerektirmiştir (Güneş vd., 2008; Akıncı ve Kasalak, 2016:164).

Sürdürülebilir kalkınmanın temel ilkesinde kaynakların korunması ve gelecek nesillere aktarılması vardır. Turizmin de sürdürülebilir olması için turistik kaynakların korunup geleceğe taşınması gerekmektedir (Yaylı ve Sürücü, 2016: 12). Turizmin en önemli ürünü olan çevre ile birlikte turizm arzının içerisine giren her türlü sosyal,

ekonomik, kültürel kaynağın korunarak tüketilmeden gelecek nesillere aktarılabilir şekilde kullanılması da sürdürülebilir turizmle mümkün olmaktadır (Işıldar, 2016: 49).

Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) sürdürülebilir turizmi kısaca: "*Ziyaretçilerin, endüstrinin, çevrenin ve ev sahibi toplulukların ihtiyaçlarını karşılarken, bugünkü ve gelecekteki ekonomik, sosyal ve çevresel etkileri tam olarak dikkate alan turizm*" olarak tanımlamıştır (UNEP ve UNWTO, 2005: 12). Edgell'e göre, sürdürülebilir turizmin en belirgin özelliği, gerek ev sahibi toplulukların gerekse ziyaretçilerin ihtiyaçlarının karşılanması, aynı zamanda ekonomik kaynak olarak nitelendirilen turistik çekiciliklerin de korunup zenginleştirilmesidir (Aktaran: Alkan, 2015:6693). Doğal, tarihi ve kültürel bütün turistik kaynaklarını korunup gelecek nesillere aktarılabilmesi kaynakların kontrollü kullanımından geçmektedir (Akdu, 2019:133).

Sürdürülebilir turizmin temel amacı turizmi; çevreye, topluma, doğal, kültürel, tarihi her türlü yapıya ve varlığa zarar vermeden, toplumsal yaşama, bölge ve ülke ekonomisine katkı sağlayacak şekilde geliştirmektir (Yaylı ve Sürücü, 2016: 13). Dolayısıyla sürdürülebilir turizm; turizmin hem topluma hem de ekonomiye katkısının sürdürülebilir olarak büyümesini hem de kaynakların ve çevrenin sürdürülebilir kullanılmasını gerektirir (Liu, 2003:462).

UNWTO'nun yayınlamış olduğu "Turizmi Daha Sürdürülebilir Yapmak" adlı raporunda yayınladığı sürdürülebilirlik ilkeleri, turizm gelişmesinde "çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel" yönleri vurgulamaktadır. Uzun vadede sürdürülebildiğin devam etmesi için bu üç boyut arasında uygun bir denge kurulmalıdır (UNEP ve WTO, 2005: 11). Bu nedenle sürdürülebilir turizm;

- Turizm gelişiminin kilit noktası olan çevresel kaynakları optimal şekilde kullanarak, temel ekolojik süreçleri koruyarak ve doğal miras ile biyolojik çeşitliliğin korunmasına destek olmalıdır.

- Ev sahibi toplulukların sosyo-kültürel özgünlüğüne saygı duymalı, var olan ve yaşayan kültürel miraslarını ve geleneksel değerlerini koruyup ve kültürler arası anlayışa ve hoşgörüye katkıda bulunmalıdır.
- Devamlı istihdam ve gelir getirici fırsatların olduğu, ev sahibi topluluklara yönelik sosyal hizmetler dâhil olmak üzere, tüm paydaşlara adil şekilde dağıtılan sosyo-ekonomik faydalar sunmalı ve yoksulluğun azalmasına katkıda bulunan uzun vadeli ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Bunların yanında sürdürülebilir turizm yüksek düzeyde turist memnuniyeti sağlamalı ve turistlere anlamlı birer deneyim yaşatmalıdır. Sürdürülebilir turizm konusunda turistlerin ve ev sahibi toplulukların farkındalıklarını artırmalı ve sürdürülebilir turizm uygulamalarını teşvik etmelidir. Sürdürülebilir turizmi gerçekleştirmek sürekli bir süreci ifade etmektedir. Gerektiği zaman önleyici veya düzeltici önlemlerin alınması ve etkilerin sürekli olarak izlenmesi gerekmektedir (UNEP ve WTO, 2005: 11).

Sürdürülebilir turizmin ön koşulu doğal kaynakların korunup kalkınmanın gerçekleşmesi ve turizmin planlı temellere dayandırılmasıdır. Ev sahibi topluluklar, ziyaretçiler, doğal çevre ve bölgesel çekicilikler, işletmeler arasında karmaşık, ortak yaşamla oluşan ve birbirini etkileyen bir ilişki bulunmaktadır. Sürdürülebilir turizmin gerçekleşmesi ancak insan ve çevrenin birbirleriyle uyum içerisinde olmasıyla mümkündür. Sürdürülebilir turizmin temel amacı ise, insanların doğal çevre üzerinde yapmış oldukları olumsuz etkileri en aza indirerek, çevrenin insanlar üzerindeki olumlu etkisini en üst düzeye çıkarmaktır. Böylelikle doğal kültürel varlıklar korunurken aynı zamanda bölgede ekonomik sosyo-kültürel gelişim de sağlanmaktadır (Alkan, 2015: 6693; Uğur, 2015: 27).

Turizm sürdürülebilirliğinin temel unsurları, ev sahibi toplulukların ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamının yanı sıra turizm için kritik öneme sahip doğal, kültürel ve sosyal kaynakları güçlendirmeyi ve korumayı içerir. Sürdürülebilir turizm aynı zamanda ev sahibi toplulukların sosyokültürel geleneklerine değer vermeli ve tüm

paydaşlara uzun vadeli ekonomik istikrar ve faydalar sağlamalıdır. Bunların yanında, sürdürülebilir turizm gelişimi, insanların turizm geliştirme süreçlerine katılımını güçlendirmeyi gerektirmelidir (Vajirakachorn, 2011: 14).

1.1.1. Sürdürülebilir Turizm İlkeleri

Sürdürülebilir turizm, sürdürülebilir kalkınma ilkelerine dayalı turizm anlamına gelmektedir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Dünya Turizm Örgütü'nün "Turizmi Daha Sürdürülebilir Yapmak" adlı raporunda belirlemiş olduğu sürdürülebilir turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini ele alan on iki ilkesi şu şekilde sıralanmıştır (UNEP ve WTO, 2005: 18-19):

1. Ekonomik Süreklilik: Turizm destinasyonlarının ve işletmelerinin uzun vadede gelişmeye ve fayda sağlamaya devam edebilmeleri için, sürekliliklerine ve rekabet gücüne sahip olmalarını sağlamak.

2. Yerel Refah: Yerel ziyaretçilerin harcama oranını da dahil olmak üzere turizmin ev sahibi destinasyonunun ekonomik refahına katkısını en üst seviyeye çıkarmak.

3. İstihdam Kalitesi: Cinsiyet, ırk, engellilik veya başka yollarla ayrımcılık yapılmaksızın, ücret seviyesi, çalışma koşulları ve ulaşılabilirlikte dahil olmak üzere turizm tarafından yaratılan ve desteklenen yerel istihdamın sayısını ve kalitesini artırmak.

4. Sosyal Eşitlik: Yoksul kesimlere sunulan fırsatları, geliri ve hizmetleri iyileştirilmesi de dahil olmak üzere turizmden elde edilen ekonomik ve sosyal faydanın toplum geneline adil bir şekilde dağılımını sağlamak.

5. Ziyaretçi Memnuniyeti: Cinsiyet, ırk, engellilik durumu veya başka şekilde ayrımcılık yapmadan bütün ziyaretçiler için güvenli ve tatmin edici bir deneyim sağlamak.

6. Yerel Kontrol: Yerel yönetimlerin bölgede turizmin planlaması, yönetimi ve gelişimi konusunda diğer turizm paydaşları ile istişare içinde olmalarını sağlayarak süreçlere dahil etmek ve yetkilerini artırmak.

7. Toplumsal Refah: Her türlü sosyal bozulma veya sömürüye yol açmadan yerel halkın sosyal yapı ve kaynaklara, imkanlara ve yaşam destek sistemlerine erişim sağlaması da dahil olmak üzere yaşam kalitelerini korumak ve iyileştirmek.

8. Kültürel Zenginlik: Ev sahibi toplulukların tarihi mirasına, geleneklerine ve özgün kültürlerine saygı duymak ve bunları geliştirmek.

9. Fiziki Bütünlük: Çevrenin fiziksel ve görsel açıdan bozulmasını önlemek, hem kentsel hem kırsal bölgelerin peyzaj kalitesini korumak ve geliştirmek.

10. Biyolojik Çeşitlilik: Doğal alanların, yaşam alanlarının ve yaban hayatının korunmasını desteklemek ve zarar görmelerini en aza indirmek.

11. Kaynak Verimliliği: Turizm işletmelerinin ve hizmetlerinin geliştirilmesinde yenilenemeyen ve kıt olan kaynakların kullanımını en alt düzeye indirmek.

12. Çevresel Sıflık: Turizm işletmeleri ve ziyaretçiler tarafından kaynaklanan hava, su ve toprak kirliliği ve atık oluşumunu en aza indirmek.

Genel olarak sürdürülebilir turizm ilkeleri, turizmin toplum ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirerek turizmin yerel ekonomilere olumlu katkısını, kültürel mirasın korunmasını ve ev sahibi toplulukların, ziyaretçilerin yaşam kalitesini en üst düzeye çıkarmayı hedefler. Her biri eşit derecede önemli olan bu 12 ilkenin listelendiği sıra, herhangi bir öncelik sıralaması anlamına gelmemektedir (UNEP ve WTO, 2005: 18-19). Sürdürülebilir turizmin ilkelerine bakıldığında genel anlamda ekonomik sürekliliği sağlayan, istihdam kalitesini artırarak bölgesel refahı geliştiren, bütün bunları gerçekleştirirken kültürel zenginlik, fiziksel bütünlük ve biyolojik çeşitliliği de koruyan ve aynı zamanda kaynakların verimli kullanımını hedefleyen bir durum söz konusudur (Türksoy, vd., 2016: 46). Sürdürülebilirlik ilkeleri benimsenmediği takdirde hızlı nüfus

artışı ve doğal kaynakların hızla tükenmesi halinde turizm sektörü bu durumdan en derinden etkilenecek sektörlerin başında gelmektedir (TUSİAD, 2012: 19).

Turizm sektörünün devamlılığı (sürdürülebilirliği) amacıyla ortaya çıkan sürdürülebilir turizm kavramı beraberinde ekoturizm, doğa turizmi, sorumlu turizm, toplum temelli turizm, yeşil turizm gibi turizm türlerini de getirmiştir (Pezikoğlu, 2012: 85). Sürdürülebilir turizm bazı ülkelerde ekoturizmle aynı anlama gelmesiyle kafa karışıklığına sebep olmuştur. Ekoturizm sürdürülebilirlik ilkelerini benimseyen bir turizm türüdür fakat sürdürülebilir turizm, ayrı veya özel bir turizm türü değildir. Aksine, bütün turizm türleri daha sürdürülebilir olmaya gayret etmelidir (UNEP ve WTO, 2005:2-12). Sürdürülebilir turizm bir ülkede turizm faaliyetlerinin 12 aya ve tüm ülkeye yayılmasının aynı zamanda kültürel mirasın ve doğal kaynakların korunup geliştirilerek gelecek kuşaklara sunulmasının tek yoludur (Pekin, 2011: 56).

1972'deki Birleşmiş Milletler Konferansı ile başlayıp, 1987'de Brundtland Raporu ve 1992'de Gündem 21 ile devam eden sürdürülebilirlik, toplum katılımına ve yerel halkın kaynaklarını kontrol etme ve yönetme becerisine odaklanarak ekonomik kalkınmada da önem kazanmıştır (Taşçı, 2013:5).

1.2. Kalkınma Kavramı

Kalkınma kavramı son yarım yüzyılda en çok kullanılan kavramlardan birisi olmuştur. Fakat çok sık kullanılan bu kavramın o yıllarda ne anlama geldiğinin üstünde durulmamıştır. Kavramlara yüklenen anlamların herkes için veya her zaman için aynı anlamı taşımayacağından, kalkınma kavramı da dönemsel olarak farklı anlamlarda kullanılmıştır. Zaman içerisinde evrim geçiren kalkınma kavramının bugün *“kendi kendine sürdürülebilen büyüme, üretim biçiminde yapısal değişme, teknolojik yenilik, sosyal, siyasal ve kurumsal yenileşme ve insanların yaşam koşullarında yaygın iyileşme”* vb. başlıca unsurlardan oluştuğu konusunda herkesle aynı görüş birliği bulunmaktadır (Bahar, 2007:4).

Kalkınma denildiğinde akla, üretim ve kişi başına düşen gelirin artmasıyla birlikte, özellikle az gelişmiş toplumların yapısal anlamda ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan da değişmesi, yenilenmesi gelmektedir. Yapısal değişime örnek verilecek olursa, sanayi ve hizmetler sektörünün gelişmesi, üretim faktörlerinin (emek, toprak/doğa, sermaye, girişimcilik) miktar ve kalitesinin artmasıdır (Bahar ve Kozak, 2015:7-8). Benzer bir görüş olarak Geray (1991)’a göre kısaca kalkınma kavramı: *“Bir ülkenin yapısal niteliklerinin olumlu yönde değişimidir”* (Aktaran: Tolunay ve Akyol, 2006:118).

Başka ifadeyle kalkınma: *"Az gelişmiş ülkelerin dış yardım ve ekonomik düzenlemeler yoluyla gelişmiş ülkelere yetişme, toplumsal yapıyı geliştirme çabasıdır"*. Kalkınmada, gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş olan ülkelerin düzeyine çıkarılması hedeflenmektedir (Şan, 2005: 11-14). Benzer bir ifadeyle kalkınma, geleneksel veya modern öncesi bir toplumun, batı dünyasının gelişmiş istikrarlı uluslarını karakterize eden teknoloji türlerine ve ilişkili sosyal örgütlenmeye tamamen dönüşmesini ifade etmektedir (Oakley ve Gerforth, 1985:2).

Kalkınma kavramı her ne kadar ekonomi biliminin kapsamında kullanılan bir kavram olsa da, sosyal bilimlerdeki gelişmelerden de etkilenmektedir. Kalkınma, sadece kişi başına düşen gelirin ve üretimin artırılmasıyla olmayıp, az gelişmiş topluluklarda sosyo-kültürel ve ekonomik yapının da değiştirilmesini aynı zamanda yenileştirilmesini içermektedir (Şengün, 2019:575-576). Clark (1996)’ a göre kalkınma: Bir ülkenin milli gelir düzeyindeki sürekli artışa bağlı olarak, ekonomik, sosyal ve siyasal yapısındaki meydana gelen değişimleri ve gelişmeleri kapsayan bir süreçtir (Aktaran: Çeken, 2008: 294). Özetle kalkınma kavramı: *“Sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik anlamda bir modernleşme süreci”* olarak da tanımlanmaktadır (Bahar, 2007:4). Kalkınma bugünden başlayıp yarına biten bir şey değildir. Aksine yukarıdaki tanımlarda bahsedildiği gibi bir süreci ifade etmektedir (Kaypak, 2012: 14). Bunun sebebi ülkelerin ve toplumların her zaman bir değişim süreci içerisinde olduğudur. Bu süreç içerisinde toplumsal değerler, insanların tutum ve davranışları, üretim teknikleri, kaynakların dağılımı, kurumsal yapılar devamlı değişmekte ve belirli bir yönde gelişmektedir. Bu nedenle kalkınma,

mevcut durumdan hareket ederek değişime girmeyi tavsiye eden dinamik bir süreçtir (Tolunay ve Akyol, 2006:118).

1.3. Yerel Kalkınma Kavramı

1970’li yıllardan itibaren bölge kavramından yerellik kavramına bir geçiş yaşanmıştır. Ulusun alt birimi olarak bilinen bölge yerine, kendi imkanları, birikimleri ve potansiyeline dayalı olan, var olma mücadelesini sürdürebilecek “yerel” kavramı gündeme gelmiştir (Eraydın, 2004:127). Ulusal kalkınmanın alt basamağını bölgesel kalkınma oluşturmakta ve ulusal kalkınmanın yolunun bölgesel kalkınmadan geçtiği ileri sürölmektedir. Ulusal kalkınma yaklaşımından zaman içerisinde bölgesel kalkınma ve bölgesel kalkınmanın da alt basamağını oluşturan “yerel kalkınma” yaklaşımına odaklanılmaya başlanmıştır (Zengin vd., 2014:102-104). Giderek gelişen bu süreç içerisinde bölgesel kalkınma ve özellikle de “yerel kalkınma” yaklaşımı, ulusal kalkınma yaklaşımına oranla daha çok önem kazanmıştır (Pektaş, 2010:6).

Kalkınmada mekânın temel unsur olması, sadece ortak fiziksel alan anlamında değildir. Bu alan içinde yaşayan toplulukların diğer alanlara göre daha çok ortak sosyo-költürel özellikleri barındırması mekânsal birlikteliğin doğal sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında, etkinlik, kararların yerinden alınması gibi yardımcı unsurlar da kalkınmada büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla “yerel kalkınma” yaklaşımı, yerel alanın, yerel halkın ve yerel dinamiklerin kalkınmada aktif rol almaları gereği üzerine temellendirilmektedir (Zengin vd., 2004: 97- 98). Yerel kalkınma: Yerel dinamiklerin harekete geçirilerek yerel toplulukların ekonomik, sosyal, költürel ve siyasal alanlarda sürdürölebilir kalkınma ilkelerine bağlı kalınarak gelişmesini hedefleyen bir anlayıştır. Burada ana amaç yerel toplulukların söz konusunu alanlarda gelişim için kendi güçlerini birleştirmeleri ve yerel yönetimlerin de bu harekete destek olmasıdır (Pektaş, 2010:6).

Yerel Kalkınma yaklaşımı hem Birleşmiş Milletlerin hem de Avrupa Birliğinin üzerinde hassasiyetle durmuş oldukları ve destekledikleri önemli bir husustur. Birleşmiş Milletler “Yerel Gündem 21” ile bu yaklaşımı aydınlatırken, Avrupa Birliği de bölgesel

ve yerel kalkınmayı üye ülkelerinin politikası olarak kabul etmektedir (Kaya ve Şentürk, 2007: 27). BM tarafından 1992 yılında düzenlenen “Gündem 21” başlıklı küresel eylem planının hedeflediği sürdürülebilir kalkınmanın, yerel düzeyde hayata geçirilmesini sağlayacak başlıca mekanizma olarak “Yerel Gündem 21” planı hazırlanmıştır. Yerel Gündem 21’e göre yerel kalkınma yaklaşımı, insanların temel ihtiyaçlarının karşılanmasını, yaşam standartlarının iyileştirilmesini, güvenli bir gelecek için ekosistemlerin taşıma kapasitesinin dikkate alınmasını ve gelecek kuşakların haklarının korunup gözetilmesini hedeflemektedir. Yerel Gündem 21: Yerele dayalı olarak belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesinde yerel yönetimlerin katılımı ve işbirliği içerisinde olduğu bir kalkınma planı olarak nitelendirilmektedir (Emrealp, 2005: 19-20).

Avrupa Birliği’nin mevzuatı çerçevesinde yerel kalkınma yaklaşımı; *“bölgede mevcut olan doğal, ekonomik, kültürel ve teknolojik kaynakların kullanılması yoluyla yerel düzeyde sunulan fırsatları azamiye çıkarmaktır.”* Avrupa Birliği böylece yerel kalkınmanın önemini kabul etmiş özellikle de istihdam yaratmasına yapmış olduğu katkıyı vurgulamıştır (Kaya ve Şentürk, 2007: 27).

Dünya Bankası’nın yapmış olduğu yerel kalkınma tanımı ise: *“Şehir, metropoliten alan ve alt ulusal bölge olarak tanımlanan topluluktaki herkesin yaşam kalitesini iyileştiren ve ekonomik faydaları artıran sürdürülebilir ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek için yerel otoritelerin, özel sektörün, kar peşinde koşmayan kurumların ve yerel halkın birlikte çalışmasıdır”* (Aktakas, 2006: 22). Yerel düzeyde kalkınma gerçekleşmesi için, bir bölgede ya da yöredeki ortak yerel kaynakları paylaşan yerel topluluklarla, yönetimlerin ve işletmelerin işbirliği içinde olmaları gerekmektedir (Gül, 2004: 204).

1.3.1. Yerel Kalkınmanın İlkeleri ve Hedefleri

Yerel kalkınma çalışmalarında temel amaç yerel halkın yaşam standartlarının sürdürülebilir yöntemlerle geliştirilmesidir. Bu amaca ulaşmak için önce bir takım hedeflere ulaşılması gerekmektedir. Bu hedefler kısaca şöyle belirtilmiştir (Kaya ve Şentürk, 2007: 28-29):

- Yörenin fiziksel gelişmişlik düzeyini yükseltmek ve ekonomik-sosyal-kültürel yaşamın geliştirilmesi için gerekli alt ve üst yapı donanımını sağlamak.
- Yerel kültürel değerlerin korunarak, sosyal dayanışma, huzur ve barışı sağlamak.
- Yerel halkın refah seviyesini yükseltmek ve yerel girişimcilerin rekabet edebilirlik düzeyini artırmak.
- Yerele özgü ve yerelde üretilen ürünlerin daha iyi tanıtım ve pazarlama avantajı sağlamak.
- Yerli girişimlerin teşvik edilmesini ve dış yatırımcıların yöreye gelmesini sağlamak.
- Yerelin kalkınmasının sağlanabilmesi için bilgi üretim, ulaşım ve paylaşım sisteminin geliştirmesini ve çeşitli kurumlarla ortak çalışma alanı oluşturmak.
- Yerel halka ekonomik gelişmelerden sağlanan getirilerin adil dağıtılması sağlamak.
- Yerel kalkınmanın sürdürülebilirliği için çevre konusunda önlemler almak.

Yerel kalkınmanın başarılı sürdürülebilmesi ancak yerel halkın yaşam standartlarının belirli hedeflere ulaştıktan sonra mümkün olmaktadır(Kaya ve Şentürk, 2007: 28-29).

Göymen (2004:5), yerel kalkınma yaklaşımının odaklandığı başlıca temel ilkeleri kısaca şöyle özetlemektedir:

- Yerel kalkınma “**insan odaklı**” olmalıdır.
- Yerel kalkınma mümkün olduğunca “**eşitlikçi ve kapsayıcı**” olmalıdır.
- Yerel kalkınma “**çok boyutlu**” (ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel) olan bir süreçtir(Göymen, 2004:5).

Yerel kalkınmanın başarılı bir şekilde sürdürülebilmesi ancak yerel idarelerin bu yaklaşım çerçevesinde aktif rol oynamalarını gerektirmektedir. Çünkü yerel yönetimler, görev ve yetki alanlarında kamu gücünü kullanabilen ve bu sayede ekonomik sosyal, kültürel ve demokratik hareketliliği etkileyebilen idarelerdir. Özetleyecek olursak yerel

kalkınma, sürdürülebilir yöntemlerle yerel toplulukların yaşam kalitelerinin iyileştirilip geliştirilmesidir. Yani, ekonomik, sosyal, kültürel ve demokratik alanlarda, yerel düzeyde sağlanan sürdürülebilir gelişmelerdir (Kaya ve Şentürk, 2007: 27).

1.4. Yerel Kalkınma ve Turizm İlişkisi

Turizm, emek yoğun yapısı ile gelişmekte olan ülkelerin özellikle kırsal alanlarında, ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirmeleri için öncü sektör konumundadır (Bahar ve Kozak, 2015:156). Turizm, ekonomik açıdan yeniden yapılanma içerisinde olan toplumların, bölgesel ve ulusal ekonomilerde, ekonomik dayanaklarını yeniden kazanmalarını, gelişmelerini ve güçlenmelerini sağlayacak kilit unsur olarak görülmektedir (Milne ve Ateljevic, 2001: 374). Turizmin yerel kalkınmada ekonomik bir araç olduğu görülmektedir. Dolayısıyla turizm sektörünün gelişimi ile kalkınma arasında doğru yönlü bir ilişki olduğu söylenebilmektedir (Çeken, 2008: 294-295).

Turizmin ekonomik yönü üzerinde duran Avusturyalı ekonomist ‘Hermann Von Schullar’ turizmi: *“Başka bir ülkeden, şehir veya bölgeden yabancıların gelmesiyle ve geçici süre konaklamalarıyla ortaya çıkan hareketin ekonomik yönünü ilgilendiren faaliyetlerin tümü”* olarak ifade etmiş ve turizmin ekonomik bir faaliyet olduğunu vurgulamıştır (Kozak vd., 2018:2). Avrupa Birliği (AB) 'nde turizm; *“hem gelir yaratan bir unsur, hem istihdam sağlayan kapsamlı bir endüstri olarak görülmektedir.”* Özellikle de kırsal kesimlerde turizm, gelir ve istihdam yaratmanın ana kaynaklarından biri olmasıyla kalkınmada önemli rol oynamaktadır (Aslan ve Akın, 2016:158-159). Dolayısıyla turizm, dünya çapında istihdam ve refah sağlayan dünyanın en büyük ekonomik sektörlerinden biridir (Giampiccoli ve Glassom, 2021:2).

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC), dünyadaki 185 ülke ve 25 ekonomik bölge için, seyahat ve turizmin küresel ekonomi ve istihdam üzerindeki etkileri hakkında raporlar yayınlamaktadır. WTTC’nin 2020 yılında yayınlamış olduğu seyahat ve turizmin ekonomik etkileri raporunda turizm, 2019 yılı içerisinde Dünya GSYİH’sına 8,9 trilyon ABD doları katkı sağlayarak küresel GSYİH’nın %10,3’ünü ve Dünya çapında 330 milyon iş imkanı sağlayarak toplam istihdamın %10’unu

oluşturmaktadır. Ayrıca uluslararası turizm hareketlerinden 1,7 trilyon ABD doları gelir elde edilmiştir. Küresel turizm hareketlerinden elde edilen bu gelir toplam ihracatın %6,8'ini, hizmet ihracatının %28,3'ünü oluşturmaktadır. Yine 2019 yılında 948 milyar ABD doları sermaye yatırımı gerçekleştirilmiş ve buda toplam yatırımın %4,3'ü oluşturmaktadır (WTTC, 2020). Verilere bakıldığında turizmin küresel ekonomide ve istihdam üzerinde etkisinin büyük olduğu görülmektedir. Buradan hareketle turizm sektörü, ekonomik büyümeye, milli ve kişisel gelire, istihdama, yerel kalkınmaya, katkı sağlamaktadır. Ülkeye önemli ölçüde döviz kazandırır, yabancı yatırımları ülkeye çeker ve yatırımları arttırmaktadır (Şanlıoğlu, 2017: 62).

Turizmi hem ekonomik hem sürdürülebilirlik bakış açısıyla ele alan kırsal komisyonu (Countryside Commision) ise turizmi: *“Bağımlı olduğu çevreye zarar vermeden yerel ekonomiyi sürdürülebilir kılan turizmdir”* olarak tanımlamıştır. Böylece Sürdürülebilir turizm faaliyetleriyle hem turizmin temel kaynağını oluşturan doğal, kültürel, tarihi ve çevresel kaynaklar korunacak hem de yerel işgücü, artan gelir ve eşit dağılımla sürdürülebilir yerel ekonomik kalkınma gerçekleştirilebilecektir (Türksoy vd., 2016: 42-61). Ayrıca Dünyanın dört bir yanındaki pek çok turizm geliştirme planının merkezinde “Yerele dayalı” yaklaşımlar yer almaktadır (Milne ve Ateljevic, 2001: 374).

Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Dünya Turizm Örgütü’nün “Turizmi Daha Sürdürülebilir Yapmak” adlı raporunda belirlemiş olduğu sürdürülebilir turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini ele alan on iki ilkesinde “yerel refah”, “sosyal eşitlik”, “istihdam kalitesi” ve “toplumsal refah” (UNEP ve WTO, 2005: 18-19) başlıklarında yerel halk ön planda tutulmuştur. Bu başlıklarda turizmin yerel halka sağlayacağı sosyal ve ekonomik faydanın artırılması, yerel halkın yaşam kalitesinin üst seviyeye çıkarılması hedeflenmektedir.

Birleşmiş Milletler (UN) 2017 yılını “Kalkınma için Sürdürülebilir Turizm Uluslararası Yılı” olarak ilan etmiştir. Dünya Turizm Örgütü ve Birleşmiş Milletler sistemi, özel sektör ve kamu karar vericileri ve halk arasında sürdürülebilir turizmin kalkınmaya katkısı konusunda farkındalığı arttırmayı amaçlamaktadır. 2017 Turizm Uluslararası Yılı, turizmin rolünü beş ana alanda vurgulamaktadır (UNWTO, 2017b):

1. Kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyüme
2. Sosyal kapsayıcılık, istihdam ve yoksulluğun azaltılması
3. Kaynak verimliliği, çevresel koruma ve iklim değişikliği
4. Kültürel değerler, çeşitlilik ve miras
5. Karşılıklı anlayış, barış ve güvenlik

Turizmin rolünün vurgulandığı alanlara bakılacak olursa, yerel kalkınmanın hedefleri ve ilkeleriyle aynı alanlara vurgu yaptığı görülmektedir.

1.4.1 Yerel Kalkınmada Turizmin Önemi

Dünya genelinde gelişmiş veya gelişmekte olan pek çok ülke için turizm, günümüzde de önemli bir ekonomik faaliyet olarak kabul edilmektedir. 1950’li yıllara kadar küresel olarak büyüme ve kalkınma için yapılan araştırmalarda her ne kadar turizmin ekonomik anlamda önemi göz ardı edilse de 20. yüzyılın ortalarında ne kadar büyük bir öneme sahip olduğu anlaşılmıştır. 1960’lı yıllardan günümüze kadar en hızlı gelişen bir sektör olan turizmin, kalkınma açısından önemi giderek artmaktadır. Günümüzde turizm, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için ekonomik kalkınmanın ve gelişmenin en önemli kaynaklarından biri olduğu görülmektedir. Turizm genel olarak bir ülkenin gelir düzeyine, istihdamına, ödemeler dengesine, iç ve dış borç yükünün hafiflemesine, sonuç olarak ülke insanının refah seviyesinin artmasına önemli ölçüde katkı sağlamaktadır (Bahar ve Kozak, 2015: 53-54). Dolayısıyla turizm, yoksulluğu azaltmaya ve ekonomik kalkınmaya odaklanarak, toplum gelişimi için araç olarak kullanılmaktadır (Giampiccoli vd., 2015:1203).

Birçok ülkede en büyük istihdam sektörlerinden biri olan turizm, ilk olarak kentsel ve yerel topluluklardaki gençlerin ve kadınların işgücüne hızlı bir şekilde katılmalarını sağlayan giriş aracıdır. İkinci olarak gelişmekte olan ülkelerde turizm, hayati öneme sahip bir döviz kaynağıdır. Son olarak da turizm, tarım veya üretim sektörü gibi diğer sektörler üzerinde önemli ölçüde güçlü bir çarpan etkisine sahiptir (UNWTO, 2009: 6).

Turizmin çarpan etkisinden kısaca bahsedecek olursak; turizm sektörü birbiriyle bağlantılı pek çok sektörden meydana gelir ve turistten elde edilen gelirin başka yerlerde harcanması durumu vardır. Yani turistten gelir kazanan işletmeler, verdikleri hizmeti sürdürebilmeleri için başka sektördeki (tarım, inşaat, sanayi, diğer hizmet vb.) diğer işletmelerden mal veya hizmet satın alırlar. Böylelikle turistten elde edilen gelirlerin bir kısmı ekonomiye tekrar harcama yoluyla geri döner. Böylece bir turistin gidilen bölgede yapmış olduğu harcama, bölgedeki geliri çarpan etkisi yoluyla daha fazla artırmaktadır (Bahar ve Kozak, 2015: 71; Samırkaş ve Bahar, 2013:5-6).

Turizm, yerel/bölgesel ve ulusal kalkınmada diğer sektörler gibi birçok ekonomik faaliyet alanını harekete geçiren önemli bir sektör olarak kabul edilmektedir. Turizmin harekete geçirdiği başlıca sektörler; seyahat acenteleri, tur operatörleri, ulaşım hizmetleri, konaklama, yiyecek-içecek ve eğlence hizmetleri, turizm rehberliği hizmeti, kültürel aktiviteler ve hediyelik eşya sektörleri vb.dir. Turizm kendisi gibi birçok hizmet sektörleriyle ilişkili olduğu için istihdama olumlu katkı yapmaktadır (Keskin, 2016:148).

Turizm, az gelişmiş bölgelerde ekonomik gelişme için alternatif fırsatlar sunarak, önemli etkiler yaratmaktadır. Çünkü bu tür bölgelerde çalışan çiftçilik, balıkçılık veya hayvancılık gibi meslek grubundaki insanlar turizm sektörüne yönelik çalışarak gelirlerini önemli ölçüde arttırabilmektedirler. Ayrıca turizmin bu tür bölgelerde yaygınlaşması hediyelik eşya, yerel el sanatları vb. yöresel faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesinde de etkili olacaktır. Bu durum söz konusu olan bölgeye parasal olarak bir kaynak ve teşvik sağlayacak bu sayede yerel halk bölgedeki otellere/işletmelere ve turistlere yöreye özgü mal ve hizmet sunma fırsatı yakalayacaktır. Bu sayede yerel halk bölge ekonomisine önemli katkılar sağlayacaktır. Sonuç olarak turizmin bir ülkenin daha az gelişmiş bölgesinde gelişmesi ve yaygınlaşması daha gelişmiş bölgesine oranla yerel halkın ekonomik zenginliğini büyük oranda etkileyecektir (Bahar ve Kozak 2015: 167).

Az gelişmiş bölgelerde turizmin gelişmesiyle birlikte, o bölge ekonomisine yeni kaynaklar alınacak, yeni iş sahaları, yeni istihdam alanları oluşacak ve bölge

ekonomisinin her alanda sağladığı gelirler de aynı oranda artacaktır. Böylelikle bir ülkenin herhangi az gelişmiş bir bölgesinde turizmin gelişmesi ve büyümesi demek, o ülkenin bölgeleri arasındaki ekonomik dengesizliklerin de azalması anlamına gelmektedir (Bahar, 2007:5). Turizmle birlikte turistik destinasyonlarda oluşan ekonomik canlılık sayesinde iş çeşitliliği artacak, doğal olarak yerel halkın çalışma imkânları ve gelirlerinde iyileşmeler yaşanacaktır (Alkan, 2015:6693). Ayrıca turistik faaliyetler sayesinde bir bölgede hem altyapı hem üst yapı hizmetleri (yol, elektrik, su, havaalanı, otobüs terminali, marina vb.) gelişecek hem de yerel halk bu durumdan fayda sağlayacaktır (Şanlıoğlu, 2017: 59). Bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasında ve yerel kalkınmanın gerçekleştirilmesinde başvurulacak önemli yollardan biri turizm faaliyetlerinin artırılmasıdır (Kılıç ve Mancı, 2019:192).

Günümüzde en büyük ve en hızlı büyüyen sosyo-ekonomik sektörlerden biri olan turizm, ekonomik büyümeyi canlandırır, uygun meslekler ve iş imkânları yaratır, milyonlarca insanın yoksulluktan kurtulmasına ve geçim kaynaklarını geliştirmesine yardımcı olur. Turizm doğru politikalarla uygulandığında cinsiyet eşitliğine, ekosistem ve biyoçeşitliliğe, doğal ve kültürel mirasın korunmasına katkı sağlar ayrıca karşılıklı hoşgörüyü ve anlayışı geliştirir aynı zamanda bir barış kültürü inşa etme çabalarına destek olabilir (UNWTO, 2017b).

Tarım ve sanayi sektöründe yeterli düzeyde kaynak ve gelişme imkânlarına sahip olamayan az gelişmiş bölgelerin başlıca sorunu, sahip oldukları zengin, turistik arz kaynaklarıyla kalkınma hamlelerini gerçekleştirememesidir. Oysa ki bu sorunu turizm sayesinde gidermek mümkündür. Çünkü turizm sektörü kaynakları etkin bir şekilde kullanarak yerel kalkınmanın gerçekleşmesinde önemli yere sahiptir. Bu bölgelerde planlı ve etkin bir turizm politikaları uygulandığında turistik açıdan dengeli bir şekilde kalkınmaları sağlanacaktır (Çeken, 2008:294-295-298).

Turizm bakımından bir yörenin gelişebilmesi ve kalkınma düzeyini gerçekleştirilebilmesi için öncelikle aşağıda belirtilen faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir (Çeken, 2008:298-299):

- Yörenin kültürel değerlerinin (tarihi arkeolojik eserler, anıtlar, folklor ve festivaller) analizi yapılmalı,
- Yörenin Enfrastrüktür (iklim durumu, doğal örtüler ve turizme elverişli arazi durumu) ön analizi yapılmalı,
- Yörede bulunan mevcut tesislerin (otel, motel pansiyon) durumu ve yenilerini ilave edebilme durumu,
- Yörede bulunan, turizmle doğrudan ve dolaylı olarak özel mallar ve hizmetler üreten ve pazarlayan kuruluşlar,
- Yörede kamu yatırımlarının durumu,
- Yöreye yönelik uluslararası turizm talebinin analizi,
- Yörede bulunan yerel halkın turizmi algılama düzeyi,
- Yörede bulunan tesislerden yerel halka iş imkanı sağlama durumu,
- Turizm sektörünün yöredeki diğer sektörlerle olan ilişkisi,
- Yöredeki sivil toplum örgütlerinin varlığı,

Bir turizm yöresinde yukarıda bahsedilen faktörleri düzgün bir şekilde analiz ettikten sonra turizmin yerel kalkınma üzerindeki etkinliği artmış olacaktır. Bunun yanında bölgesel bir proje çerçevesinde yörenin turizm potansiyelinin, diğer potansiyel varlıklarla beraber değerlendirildiğinde yerel kalkınma üzerindeki etkinliğini daha da arttıracaktır (Çeken, 2008:298-299).

Turizm bir destinasyonun her ne kadar ekonomik kalkınması için önemli bir araç olsa da, yalnızca o destinasyonun doğal ve kültürel kaynaklarını korumak üzere ortaya konan ana hedeflere ulaşılması garanti edildiği takdirde teşvik edilmelidir. Dolayısıyla turizmin gelişiminin söz konusu olduğu yerlerde hangi turizm türü (toplum temelli turizm, ekoturizm, kültür turizmi, doğa turizmi gibi) uygulanırsa uygulansın, “Sürdürülebilir Turizm Gelişimi” nin ilke edinilmesi gerekmektedir (Güneş, 2016b: 241).

Turizm, yerel toplumların ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılama amacıyla olan bir sektördür. Sürdürülebilir turizm kalkınmasının başlıca konusu da yerel halkın,

hayat standardını artırması, doğal, sosyo-kültürel kaynaklarını (sermayelerini) koruyup geliştirmesi, fayda ve maliyetlerin dağıtımında şimdi ve gelecek için eşitliğin sağlanması, turistlerin ihtiyaçlarının karşılanmasıyla birlikte, var olan kaynakların nasıl yönetileceğinin belirlenmesidir (Pelit vd., 2015:55; Tokmak, 2019:231). Dolayısıyla turizm ve sürdürülebilirlik özünde birbirine bağlıdır. Turizm bağlantılı faaliyetler sürdürülebilir olmazsa, yerel kültürleri, çevreyi olumsuz etkileyebilir. Bu tür sürdürülebilirlik ve koruma toplumun turizme katılımına bağlıdır (Giampiccoli ve Glassom, 2021:2).

Bir yörede turizmin pratikte uygulanabilirliği yerel halktan bağımsız düşünülemez. Dolayısıyla turistik alanların en önemli paydaşları olan yerel toplumlar, diğer paydaşların da yardımıyla sürdürülebilir turizme dönük politikalara destek olarak sürecin etkinliğinde büyük rol oynamaktadırlar. Dünyanın dört bir yanındaki pek çok turizm geliştirme planının merkezinde “Yerele dayalı” yaklaşımlar yer alır ve başarılı bir turizm geliştirmede temel bileşenin yerel işbirliği olduğunun giderek farkına varılmıştır. Yerel toplumun önemsenmesi ve alınan bütün kararlara dâhil edilmesi gerektiğini vurgulayan önemli bir turizm yaklaşımı da toplum temelli turizmdir (Tokmak, 2019: 231-232; Giampiccoli ve Glassom, 2021:2; Milne ve Ateljevic, 2001: 374).

1.5. Turizmde Kadın İstihdamı

Emek yoğun doğası gereği birçok ülkede en büyük istihdam sektörlerinden biri olan turizm, ilk olarak kentsel ve yerel topluluklardaki gençlerin ve kadınların işgücüne hızlı bir şekilde katılmalarını sağlayan giriş aracıdır. Turizm, gençler ve kadınlar gibi potansiyel olarak vasıfsız ve ayrıcalıklı olmayan grupların istihdam edilmesini sağlamakta, ayrıca kadınların kendi toplulukları içerisinde güçlendirilmesine giden bir yol olarak da görülmektedir (UNWTO, 2009:6; Taşçı vd., 2013:6; Costa, Costa, Breda Caçador, Carvalho ve Vieira, 2013:55).

Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC)’nin 2020 yılında yayınlamış olduğu seyahat ve turizmin ekonomik etkileri raporunda turizm, 2019 yılı içerisinde Dünya çapında 330

milyon iş imkânı sağlayarak toplam istihdamın % 10'unu oluşturmaktadır. Turizm, dünya üzerinde en fazla iş imkânı sağlayan sektörlerden biridir (WTTC, 2020). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün verilerine bakıldığında Dünya genelinde kadınlar, konaklama ve yiyecek-içecek hizmetlerinde (%54) ağırlıklı olarak istihdam edilmektedir. Turizmle ilgili faaliyetler; konaklama, yiyecek ve içecek hizmetlerinin ötesine geçerek, özellikle gençler ve kadınlar için doğrudan ve dolaylı istihdam yaratılmasına katkıda bulunmaktadır (ILO, 2020: 3-5).

Avrupa Komisyonu Eurostat'ın 2019 yılı içerisindeki yayınladığı verilere göre, Türkiye genelinde toplam 27 milyon 230 bin kişi turizm sektöründe istihdam etmektedir. Bu rakamların 8 milyon 694 bin kişiyi kadınlar oluşturmaktadır. Kadınların turizm sektöründe istihdam oranı (%31,9), erkeklere oranla (%68,1) daha düşüktür. (Ardıç Yetiş ve Çalışkan, 2020: 112). Turizmde kadın istihdamı açısından dünya geneline bakıldığında, Türkiye oldukça geri kalmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde, turizmin kadınlara sağladığı en önemli fayda istihdamdır (UNWTO ve UN Women, 2011: 17). Ülke genelinde, genç ve eğitimli kadın işçiler işsizlikle boğuşurken, turizm sektörü onlara iş imkânı sunabilmektedir (Çalık, 2018: 39). Bazı ülkelerde turizm sektörü, diğer sektörlerden hemen hemen iki kat daha fazla kadın işverene sahiptir ve kadınlara kendi işletmelerini kurup yönetmeleri için önemli fırsatlar da sunmaktadır. Latin Amerika'da turizm işletmelerinin %51'i kadınlar tarafından yönetiliyor, bu oran diğer sektörlerdeki oranın iki katından fazladır. Tayland, Endonezya, Filipinler, Malezya'da da turizm işletmelerinin yarıdan fazlası kadınlar tarafından yönetilmektedir. Panama ve Nikaragua'da, işletme sahiplerinin % 70'inden fazlası kadındır, bu oran diğer sektörlerdeki % 20'nin biraz üzerindedir (The World Bank Group, 2017: 11).

Turizm sektöründe kadınlar, seyahat acentelerinde, otellerde; yönetimde, resepsiyonda, rezervasyonda, restoran, bar, mutfakta ve güvenlik departmanında çalışabilmektedirler. Bu sektörde istihdam edilen kadın sayısının, diğer sektörlerle göre yüksek oluşu kadınların bilgi ve becerilerine dayalı iş alanlarının fazla oluşundan kaynaklanmaktadır (Çalık, 2018: 39). Turizm sektöründe yapılan işlerin büyük bir

bölümü ev işlerinin bir parçası (temizlik, yemek pişirme, yatak yapımı, servis yapmak karşılama vb.) olarak kabul edilmesinden dolayı, turizmde istihdam edilen iş gücünün öncelikli olarak kadın olması tercih edilmektedir. Bu nedenle turizm sektörü, “emek-yoğun” olduğu kadar, “kadın-yoğun” iş alanı özelliği de göstermektedir (Uğuz ve Topbaş, 2014:498).

Genel olarak, kadınlar kayıtlı turizm istihdamında iyi temsil edilmektedir. Bununla birlikte, kadınların büro düzeyinde çalışma olasılıkları erkeklere göre daha fazladır, fakat profesyonel düzeyde turizm istihdamına ulaşma olasılıkları ve ortalama ücretleri erkeklere oranla daha düşüktür. (UNWTO ve UN Women, 2011: 23). Kadınlar dünya genelindeki işlerin %66’sını, gıda üretiminin de %50’sini gerçekleştirmektedir, fakat gelirin sadece yüzde 10’unu elde edebilmektedir. Kadınlar, erkekler ile aynı işi yapsalar bile % 17 ila % 35 oranında erkeklerden daha az maaş alabilmektedir (UNICEF, 2014). Çoğu sektörde olduğu gibi, turizm sektöründe de çalışan kadınların yüzdesi erkeklere oranla fazla olmasına rağmen aldıkları ücret daha düşüktür.

Turizm sektörünün, kısmen mevsimselliği nedeniyle yüksek kayıt dışılık oranı; mevzuatın ve uygulamasının zayıflığı ile örgütlenmenin düşük düzeyde olmasıyla birleştiğinde, aşırı uzun çalışma saatleri, düşük ücretler, sosyal korumanın yeterince olmaması ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık gibi insana yakışır iş koşullarının eksiklikleriyle ilgilidir. Göçmenler, kadınlar ve gençler bu sektördeki kayıt dışı veya geçici istihdama daha fazla maruz kalmaktadır (ILO, 2020:5). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği her sektörde olduğu gibi turizm sektöründe de etkili olmaktadır.

Turizm sektöründe kadın işgücünün erkeklere oranla daha az olmasının başlıca nedenlerinden birisi olan ücret eşitsizliğinin yanında yaş faktörü de etkili olmaktadır. Yaş, kadın iş gücü için istihdamı zorlaştıran değişkenlerden birisi olarak gösterilmektedir. Turizm sektöründe, diğer sektörlerin aksine 35 yaşın altında olan kişilerin istihdam edilmesi yönünde eğilim söz konusu olmaktadır. Bütün bu olumsuzluklara rağmen turizm sektörü, özellikle işgücü piyasasına yeni giren gençlere veya iş bulmakta güçlük çeken düşük vasıflı kişilere, azınlık gruplara, göçmenlere, uzun süre işsiz kalmış ya da sorumlulukları nedeniyle yarı zamanlı çalışabilecek kadınlar için

özellikle istihdam fırsatı sağlamada önemli rol oynamaktadır (Ardıç Yetiş ve Çalışkan, 2020: 114). Turizmin, istihdama özellikle de kadın istihdamına olumlu katkısı olduğu söylenebilmektedir.

1.5.1 Girişimci Olarak Kadın

Girişimcilik; istihdam yarattığı, ekonomik büyümeyi teşvik ettiği ve yoksulluğu azalttığından herhangi bir ülkenin ekonomisi için oldukça öneme sahiptir (UNWTO, 2011: 18). Girişimcilik kısaca “*mevcut bir üretim sürecine dahi yeni konseptler ekleyip, değişik üretim teknikleri kullanılarak, ürünü pazarlayabilme, satabilme ve kâra dönüştürebilme faaliyetidir*” olarak ifade edilmiştir (Küçükaltan, 2009: 22). Kadın girişimci ise, ekonomi piyasası içerisinde, mal ve hizmet üretip satan, kendisi işletme sahibi olan, bireysel çalışan veya yanında başka işçiler çalıştıran, işle alakalı çıkabilecek her problemin üstesinden gelebilen, yeni koşullara adapte olabilen, alanında deneyim sahibi olmaya çalışan kadın olarak tanımlanmaktadır (Fidan ve Nam, 2012: 53-54).

Kadın girişimciliğinin anlaşılması, işgücü piyasalarında cinsiyet eşitliğini teşvik etmek açısından oldukça önemlidir. Kadın girişimciliğinin artırılması sadece kadın işverenlerin sayısını değil, aynı zamanda işgücü piyasasındaki kadın çalışanların sayısını da arttırmaktadır, çünkü kadın girişimciler, erkeklerin yönettiği şirketlerden oransal olarak daha fazla kadın istihdam etme eğilimi göstermektedir. Ayrıyeten hem istihdam anlamında cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi hem de kadınların ekonominin daha aktif ve verimli birer aktörü olmalarını sağlayarak toplumsal cinsiyetçi rollerin değişmesinde önemli bir etki yaratabilecek diğer bir politika alanı da girişimciliğidir. Genel olarak kadın girişimciliği, istihdam ve kadın istihdamının özel bir alanıdır (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 37-38).

KAGİDER (Türkiye Kadın Girişimciler Derneği) tarafından yayınlanan “Türkiye Kadın Girişimcilik Endeksi” 2018/2019 yılı global girişimcilik izleme raporuna göre, Türkiye, erken aşama girişimcilik aktivitesi toplamında 48 ülke içinde 15. sırada yer almaktadır. Türkiye, kadın girişimcilerin erkeklerin yarısından az olduğu altı ülkeden (Slovenya, Yunanistan, İsveç, İsviçre, Birleşik Krallık ve Türkiye) biri konumundadır.

17 yıldır kadın girişimciliği ve kadın istihdamının gelişmesi için uğraşan Kagider'in ilk kurulduğu 2002 yılında Türkiye'de kadın girişimcilerin oranı %4'ken bu oran 2019 yılında %8.8 yükselmiştir (KAGİDER, 2019).

Potansiyel olarak turizmde kadın istihdamı ve kadın girişimciliğinin payı, geniş ekonomiye kıyasla daha yüksektir. Turizm sektörü, kadınların ücretli işe ulaşmasını veya girişimci olarak bu sektörde yer almasını sağlamasını sağlamaktadır. Kadın girişimciliği turizm sektörü için kritik öneme sahiptir. Turizm, kadınlara kendi işlerini yürütmeleri için önemli fırsatlar sunmaktadır. Kadınların turizm endüstrisinde işveren olma olasılığı diğer sektörlere oranla hemen hemen iki kat daha fazla olmaktadır (Kaya, 2017:3; UNWTO ve UN Women, 2011: 18-27).

Hizmet sektörü olan turizmde faaliyet gösteren kadın girişimciler piyasa koşulları içinde çeşitli mal ve hizmetleri üretip satan, gelir elde ederek bir birey olarak varlığını sürdüren ve kadınlar olarak hem kendilerine hem de bulundukları yere değer katmaktadırlar. Turizm odaklı gerçekleşen kadın girişimciliği faaliyetlerine örnek olarak pansiyonculuk, yerel/yöresel el sanatları imalatı, gastronomi işletmeleri, rehberlik hizmetleri, tarımsal gıda ve ürün üretimi/satışı vb. olarak verilebilmektedir. Kırsal alanlarda uygulanan turizm, kadın emeğini en uygun düzeyde kullanarak, kadın girişimcilik ve istihdam olanaklarını geliştirerek toplumsal kalkınmaya destek vermektedir. Kırsal alanlarda uygulanan turizm faaliyetlerinde kadınlar, hem üretici hem de satıcı konumundadır (Boyacıoğlu, 2014: 84).

TTT projelerinde kadın girişimciliği ve kadın emeği önemli yere sahiptir ve bu projeler yerel kalkınma açısından kadın işgücünün değerlendirilmesinde önemli yollarından biridir. TTT projelerinde kadın girişimciliği örneklerine üçüncü bölümde ayrıntılı olarak yer verilecektir.

1.6. Kırsalda Turizm Gelişiminde Kadınların Rolü

Dünya Turizm Örgütü'nün "Turizmde Kadın Küresel Raporu" verilerine göre, turizm sektöründe istihdam edilenlerin % 54'ü, daha geniş ekonomiye bakıldığında ise istihdam edilenlerin % 39'u kadındır. Buradan anlaşılabacağı üzere kadınlar, dünya çapındaki turizm işgücünün çoğunluğunu oluşturmakta ve kadınlar turizmde önemli rol oynamaktadır (UNWTO ve UN Women, 2019: 9-11). Turizm sektöründeki emeğin yarısından fazlasında kadın emeğinden yararlanılmaktadır.

Turizm sektörü, kadınların ücretli işe ulaşmasını veya girişimci olarak bu sektörde yer almasını sağlamasının yanında, kadınları güçlendirme potansiyeline de sahiptir (Kaya, 2017:3). Kadınların turizmde istihdamı sadece kendi hayatlarını değil, aynı zamanda ailelerinin ve topluluklarının hayatlarını da önemli ölçüde iyileştirebilmektedir. Kadınlar, dünya çapında turizm endüstrisinde önemli bir konuma sahiptir. Turizmin kadınları sosyal, politik ve ekonomik olarak güçlendirme kapasitesi, kadınların en büyük zorluklar ve eşitsizliklerle karşı karşıya kalabileceği özellikle gelişmekte olan bölgelerde önemli yere sahiptir. Ayrıca turizm, yoksul kadınların kayıtlı ve kayıt dışı istihdam, girişimcilik, eğitim ve toplum iyileştirme yoluyla yoksulluk döngüsünü kırmalarına yardımcı olabilmektedir (UNWTO, 2020b: 24; UNWTO ve UN Women, 2011).

Potansiyel olarak turizmde kadın istihdamı ve kadın girişimciliğinin payı, geniş ekonomiye kıyasla daha yüksektir. Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) gibi Uluslararası kurumlar, turizm sektörünü kadınların güçlendirilmesi ve istihdamı için bir fırsat olarak değerlendirmektedir. Turizmde kadın emeğini ve bu emeğin farklı çeşitlerini incelemenin yanında turizmin geleneksel olan toplumsal cinsiyet rollerini değiştirilmesini de analiz etmektedir. Turizm, cinsiyet eşitliğini teşvik etmenin önemli ve etkili bir aracı olabilmektedir (Kaya, 2017:4; Çalık, 2018: 40).

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) ve Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) 'nin yayınlamış olduğu, turizmde kadınlara ilişkin küresel raporda, kadınların güçlenmesini ilerletmek için turizmin potansiyelinden

yararlanmanın yolları belirlenmiştir. Bu raporda, Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi, özellikle Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 5'e (Toplumsal cinsiyet eşitliği) katkısının kapsamlı bir analizini sunmaktadır. Turizmde cinsiyet eşitliğinin ve kadınların güçlendirilmesi için beş tematik hedef oluşturulmuştur (UNWTO ve UN Women, 2019: 7-8);

- İş; turizm kadınlar için insana yakışır iş sağlar. (sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden hedef 5 ve hedef 8'e katkı sağlar);
- Girişimcilik; kadın turizm işletmeleri, kadınların ekonomik olarak güçlenmesine yol açar; (hedef 5 ve hedef 1'e katkı sağlar);
- Eğitim ve Öğretim; turizm eğitimi ve öğretimi, sektörde cinsiyet eşitliğini ve kadınların güçlendirilmesini teşvik eder; (hedef 5 ve hedef 4'e katkı sağlar);
- Liderlik ve Karar Verme; kadınlar turizm sektöründe liderdir ve karar alma alanlarında temsil edilir ve etkilidir. (hedef 5 ve hedef 16'ya katkı sağlar);
- Toplum ve Sivil Toplum; turizm, kadınları adalet ve cinsiyet eşitliği için kolektif olarak çalışmalarını için güçlendirir. (hedef 5 ve hedef 16'ya katkı sağlar).

Turizm sektöründe kadınların en başarılı oldukları, kırsal alanlarda uygulanan sürdürülebilir turizm türlerinden birisi kırsal turizmdir. Kırsal turizm, bilhassa kırsal alanlarda yaşayan kadınlara sunduğu istihdam fırsatlarıyla, kadının aile içerisinde ve toplumsal düzeyde güçlenmesine bununla birlikte cinsiyet eşitsizliğinin aşılmasına önemli katkı sağlamaktadır. Kırsal turizm, özelliği gereği kadınların kendi yetenekleri doğrultusunda çalışma fırsatı sağlamaktadır. Kırsal turizmde kadınlar hizmet sağlayıcı konumundadır. Örneğin, kırsal alanlarda açılan küçük, yöresel işletmelerde kadınlar yörelerine ait çeşitli yemekleri yaparak satabilmektedirler. Ayrıca pansiyon işletmelerinde temizlik, hijyen, mutfaktan sorumludur. Özellikle kadın emeğinin yoğun olarak kullanıldığı kırsal turizmde, kadınların hem yiyecek-içecek hem de konaklama sağlamadaki merkezi rolü, kadınların güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda etkin bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla kadınları, kırsal turizmin yüzü olarak

görüldüğünü ifade etmek mümkündür (Kaya, 2017:4; Albayrak, 2013:136; Cihangir vd., 2019:203).

Kırsal turizmde, faaliyetlerin çoğu ev ile bağlantılı olduğundan kadınlar önemli ve önceliklidir. Özellikle köylerde, el sanatları kadınlarla ilişkili ve çoğunlukla kadınlar tarafından gerçekleştirilen bir faaliyet olduğundan, kadın emeğini ön plana çıkarmaktadır. Bu tür etkinliklerde ve yerel ürünlerin yapımında (salça, pekmez, turşu, tarhana, örgü vb.) kadın emeğinin yoğun olması, kırsal turizmde kadın istihdamına ciddi olanak sunmaktadır. Bu şekilde kadınlar aile ekonomisine destek olmakta, kırsal ekonominin canlanmasına ve gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bunun yanında kadınlar, yerel değerlerin tanıtılmasını ve kültürel mirasın aktarılmasını en iyi şekilde yerine getirmektedirler. Kadın işgücü etkinliğinin kırsal alanlarda fazla olması sebebiyle, kırsal turizmde kadın emeğine daha fazla ihtiyaç duymaktadır (Cinel ve Bahtiyar Karadeniz, 2018: 459-460).

Kırsal turizm, kamu veya özel sektörle ilişkili iş fırsatlarına erişemeyen, kırsal alanlarda yaşayan dezavantajlı olan yerel halka ve özellikle de kadınlara yarattığı istihdam fırsatlarıyla, yerel halkın, girişimcilik potansiyeline olanak sağlayarak ve gelirlerini çeşitlendirerek bölge düzeyinde ekonomik ve sosyal refah seviyesinin artmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca kırsal turizm, köylerde kayıtlı kadın istihdamını artırmak için büyük fırsat yaratırken, yerel halkı tarım faaliyetlerine devam ettirmeye de teşvik etmektedir (Çalık, 2018: 40; Cihangir vd., 2019:203-204).

1.6.1. Kadınların Yerel Kalkınma Açısından Önemi

Kalkınma sürecinde kadınların konumuna ilk defa 1970’li yıllarda dikkat çekilmiştir. Ester BOSERUP’ un “Ekonomik Kalkınmada Kadının Rolü” adlı çalışmasında, Dünyada kalkınmanın imkânlarından kadınların erkeklere göre daha az yararlandığı kalkınma projelerinin kadını ve erkeği farklı şekilde etkilediği gündeme getirilmiştir. Kalkınmada kadın görüşünün ana konusu, kadınların ekonomik kalkınmadan eşit olarak yararlanabileceği, ekonomik kalkınma plan, program ve projelerine kadınların dâhil edilmesidir. Hemen ardından 1975’te aynı yıl içerisinde

“Birleşmiş Milletler Birinci Dünya Kadın Konferansı” ile “Kadın Yılı Bildirgesi” yayınlanmıştır (Gökdemir ve Ergün 2012: 70; İşler ve Şentürk, 2017:377-379).

Kalkınma süreçlerinde kadınların rolü, Endüstri Devrimi sonrasında anlaşılmış olsa da geleneksel toplumlara bakıldığında, toplumsal cinsiyetçi yaklaşımdan ötürü yaşamın her alanında kadınlar, kalkınma stratejilerinin tam olarak paydaşı olarak görülmemektedir (Şengün, 2019:573). Kadınlar, uzun süredir kırsal alanların yerel ekonomik kalkınmasında “görünmez” bir rol oynamışlardır (Cihangir vd., 2019: 202). Yerel toplumların kalkınmasında ve yine toplumların refaha ulaşmasında kadınların rolü erkeklere oranla neredeyse aynıdır. Cinsiyet farklılaşmasının giderek azaldığı gelişmekte olan ülkelerde, kadın işgücünün yerel kalkınmadaki önemi giderek anlaşılmaktadır. Böylece toplumsal cinsiyete olan duyarlılık planlamalar ve proje içerisinde de kendini yavaş yavaş hissettirmeye başlamıştır (Gökdemir ve Ergün 2012:7; Tekin, 2019: 45).

1992 yılında Brezilya’nın Rio kentinde yapılan, BM Çevre ve Kalkınma Konferansı-Rio Yeryüzü Zirvesi’nde sürdürülebilir kalkınmada temel grup olarak tanımlanan kadınların, yaşam koşullarının iyileştirilebilmesi için hususi bazı düzenlemelerin yapılmasının gerektiği vurgulanmıştır. Bu konu “Gündem 21” in 24. Bölümünde “Sürdürülebilir Kalkınma Yönünde Kadınlar İçin Küresel Eylem” başlığının yanında 145 diğer referans konusu ile de vurgulanmıştır. Rio Bildirgesi’ne göre “Kadınlar çevre yönetimi ve kalkınmada temel role sahiptirler. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmada tam destekleri oldukça önemlidir” (Güneş, 2013: 84).

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin ve sürdürülebilir bir yerel kalkınmanın en önemli göstergelerinden birisi kadınların işgücüne katılma ve istihdam edilme oranları olarak kabul edilmektedir (Ardıç Yetiş ve Çalışkan, 2020:106). Kadına yönelik eğitimin artması bununla birlikte kadın emeğinin hem tarımsal işgücü hem de diğer çalışma alanlarında yeterli düzeyde yer bulabilmesi bir ülkede toplumsal ve ekonomik kalkınmanın göstergesidir (Şengün, 2019:574).

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kırsal kesimde yer alan kadınlar, tarım veya tarım dışı alanlarda yoğun olarak emeğe dayalı üretim faaliyetlerine katılarak yerel ekonomide önemli bir yere sahiptirler. (Cihangir vd., 2019: 202). Kadınların bu şekilde işgücüne yani ekonomiye kazandırılması, ülkelerin ekonomik kazanç sağlamasının yanında kalkınmasında ve gelişmesinde önemli bir etkidir. Kırsalda kadın işgücünün daha etkin bir şekilde ekonomide yer alması kırsalda yerel kalkınma için önem taşımaktadır (Cinel ve Bahtiyar Karadeniz, 2018: 459-460).

Kırsal, yerel kesimlerde istihdam edilen kadınlar, şehirde yaşayan kadınlara oranla, iş gücü piyasasına daha erken dönemlerde giriş yapmaktadırlar. Kırsal bölgelerin birincil istihdam kaynağı ve ekonomik faaliyeti olan tarımsal üretim, kırsalda yaşayan kadınların, ev işlerinin yanında daima gerçekleştirdikleri görev halini almıştır. Ücretsiz aile işçisi konumunda olan kadınlar, sağlık, sosyal-güvenlik, eğitim gibi çeşitli sosyal imkânlarla ve finansal kaynaklara, sahip olmaksızın çalışarak ve emek harcayarak yerel ekonomilerine destek olarak yerel kalkınmaya katkı sağlamaktadırlar (Tekin, 2019: 45).

Kadın emeğine ve işgücüne dayanan, aynı zamanda sürdürülebilir bir turizm çeşidi olan kırsal turizm, kadınlara istihdam fırsatı yaratarak yerel kalkınmaya destek olmaktadır. Kırsal turizmde aile işletmeciliği çerçevesinde kadınlar, hem ürünleri hazırlayarak hem de satarak ana aktör konumundadır. Kadınların aynı zamanda el sanatlarına da önemli ölçüde katkısı olmaktadır. Kırsal turizmin yapısı itibarıyla kadın işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla kadınlar, kırsal kesimin gelişmesinde ve yerel kalkınmada anahtar roldedir. Kırsalda kadın istihdamı, önce yerel ekonomiyi sonrasında da ulusal ekonomiyi önemli ölçüde etkilemektedir (Kaya, 2017: 14-15; Cinel ve Bahtiyar Karadeniz, 2018:460). Bu yüzden kırsal alanlarda kadın istihdamı için kadın girişimciliğinin teşvik edilmesi yerel kalkınma açısından büyük önem taşımaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUM TEMELLİ TURİZM

Bu bölümde toplum temelli turizm (TTT) kavramı, gelişimi ve önemi, TTT özellikleri ve unsurları, TTT' in hedefleri ve ilkeleri, toplum temelli turizmin sağladığı faydalar, TTT gelişimindeki engeller ve başarı unsurları yer almaktadır.

2.1. Toplum Temelli Turizm Kavramı, Gelişimi ve Önemi

TTT, ilk olarak 1950'li yıllarda kırsal kalkınma için bir model olarak gündeme gelmiş, fakat tam anlamıyla uygulanamamıştır. Daha sonra Birleşmiş Milletler (UN), Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) ve Dünya Bankası tarafından 1960'lı ve 1970'li yıllarda yerel halkı karar alma sürecine dahil ettiği, yardım desteği kavramını ortadan kaldırdığı, yerel toplumları güçlendirdiği, geçim kaynaklarını çeşitlendirdiği ve yerelde eğitimi arttırdığı gerekçesiyle teşvik edilmiştir (Güneş, 2019:312; Pio, 2011:21-22). 1970'li yıllarda kalkınma felsefesinden türetilmiş bir kavram olan TTT, 1990'lı yıllarda turizm konusunda yapılan çalışmalarla bütünleşmiş ve yerel turizm çalışmalarında toplulukların katılımına odaklanılmıştır. TTT daha sonra turizm faaliyetlerine de doğrudan dâhil edilerek, turist destinasyonlarındaki toplulukların refahını iyileştirmenin yolu olarak son otuz yılda büyümüştür (Güneş, 2019:312; Giampiccoli ve Glassom, 2021:2). O zamandan beri bu tür projelerde toplulukların katılımını ve sahipliğini artırmak için çeşitli çabalar gerçekleştirilmiştir. Bu yaklaşım, yerel toplulukların doğrudan karar verme, uygulama, değerlendirme ve fayda paylaşımına katılmasını içermektedir (Pio, 2011:2).

Turizmde, toplum temelli yaklaşımlara yönelik mevcut ilgi, bazı endişe alanlarından kaynaklanmaktadır. Koruma ve kalkınma için daha etkili stratejiler arayışı; gerek doğal kaynakları korumak için sıkı uygulama ve korumaya dayalı politikalar gerekse “yukarıdan aşağıya” doğru merkezîleştirilmiş karar alma ve kalkınma süreci yönetiminin her zaman başarılı olmayışından dolayı “aşağıdan yukarıya” doğru (merkezi olmayan) yerelin söz sahibi olduğu TTT yaklaşımına ilgi duyulmuştur. Çevresel ve ekonomik açıdan bakıldığında, eğer yerel halk sürece dahil edilmezse,

zamanla turizmin dayandığı kaynaklar yok edilecek ve yatırım kaybedilecektir. Bunun yanında yönetime yerel halk eşlik ederse uzun dönemde sürdürülebilir olacağından ilgi duyulmuştur. Bir başka endişe ise, turizmden elde edilen faydaların az sayıda kişilerin elinde toplanmasından kaynaklanmaktadır. Faydaların daha geniş çapta dağıtılması gerektiğinden toplum temelli yaklaşımlara yönelik ilgi artmıştır (The Mountain Institue, 2000: 4). TTT, son yıllarda yoksul toplulukların yaşam standartlarının sürdürülebilir bir şekilde yükseltilmesine yardımcı olmak için turizmden yararlanmada kalkınma kuruluşları tarafından en çok benimsenen modellerden biri olmuştur (Pio, 2011: 10).

TTT, yerel halkın katılımıyla beraber turizm kaynaklarını yöneten kırsal toplum kuruluşlarının becerilerini güçlendirmek için turizmin bir araç olarak kullanıldığı bir topluluk geliştirme projesinden ortaya çıkmıştır (Suansri, 2003: 11). TTT, toplumun dezavantajlı kesimlerini hedef alan, topluluk üyeleri tarafından kontrol edilen ve yönetilen bir turizm gelişim türü olarak kabul edilmektedir (Giampiccoli ve Glassom, 2021:6). Bu yerel kalkınma yaklaşımı, geleneksel yaklaşımlarla tasarlanmış ulusal programların etkisiz kaldığı dezavantajlı topluluklarda yararlıdır. Bunun nedeni yerel halkın, yerel ihtiyaçların ve fırsatların farkında olarak ve bağlılık oluşturma yeteneği ile istihdam ve ekonomik kalkınma ve sosyal politikalara değer katabilmelerinden kaynaklanmaktadır (Satarat, 2010: 28). TTT, yerel topluluklara ekonomik ve sosyal faydalar sağlama potansiyeliyle sürdürülebilir gelişim biçimi olarak görülmektedir (Satarat, 2010:5).

Sürdürülebilir turizmde de yerellik, yerele katkı ve yerelden sahiplenme oldukça önemlidir (Güneş, 2016b:241). TTT diğer sürdürülebilir turizm türlerinden farklı olarak daha fazla yerele fayda ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını hedefleyen bir model olarak geliştirilmiştir. TTT, yönetimde yerel halkın söz sahibi olduğu sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen bir turizm türüdür (Satarat, 2010:8; Aydemir ve Kazoğlu, 2016: 182). Yani sürdürülebilir gelişmede ve yerel kalkınmada bir araç olarak TTT modeli geliştirilmiştir. Bu anlamda; bir destinasyondaki turizm gelişiminin

yerelden sahiplenilmesi konusunda, TTT gün geçtikçe önem kazanmaktadır (Güneş, 2018: 83).

Bu model içerisinde özellikle sürdürülebilirlik, çevreye karşı sorumluluk hissi, yerel halkın ekonomik gelişimi, yerel halk için daha iyi bir yaşam kalitesi, özsaygı, sosyal adalet, toplumları güçlendirme, daha adil bir toplum gelişimi, gibi çeşitli konulara vurgu yapmaktadır (Giampiccoli ve Glassom, 2021:6; Aydemir ve Kazoğlu, 2016: 18).

Toplum temelli yaklaşımın arkasındaki fikir; topluluğun kaynaklarını ve turizm faaliyetlerini kontrol etme konusunda güçlendirilmesi, karar verme sürecine katılımının artırılması ve katılım isteğinin topluluğun kendisinden gelmesini sağlamaktır. Bu nedenle toplum temelli turizminin başlıca kaygılarından biri, planlama, karar verme, değerlendirme ve kontrol gibi faaliyetlere toplumun katılım düzeyidir (Satarat, 2010:5).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) TTT'i; *“yerel doğal ve kültürel değerler üzerine kurulmuş, bu değerleri hem koruyan hem de yerel halkın, özellikle kadın ve dezavantajlı nüfusun, bu değerlerden ekonomik fayda sağlayacağı bir turizm türü”* olarak tanımlamıştır (UNDP, 2021b). Başka bir tanımda TTT, yöre sakinlerinin (genellikle kırsal, fakir ve ekonomik olarak sınırlandırılmış) turistlere bir gece konaklama imkânı sağlayarak, yörelerine ziyaret etmeye davet ettiği turizm (Responsible Travel, 2021) olarak ifade edilmiştir.

Sorumlu Ekolojik Sosyal Tur (REST, 1997)'a göre TTT; ziyaretçilerin farkındalıklarını artırmaları ve topluluk, yerel yaşam biçimleri hakkında bilgi edinmelerini sağlamak amacıyla topluluk tarafından yönetilen ve sahiplenilen aynı zamanda çevresel, sosyal ve kültürel sürdürülebilirliği dikkate alan turizmdir (Suansri, 2003: 14). TTT, turistlerin yerel yaşam alanlarını ve doğal yaşamı keşfetmesini ve geleneksel kültürleri, törenleri kutlayıp bunlara saygı duyulmasını sağlamaktadır (Responsible Travel, 2021).

Sektör, son yıllarda giderek daha seçici hale gelen bir turistin değişen ihtiyaçları ve ziyaret ettikleri yerlere olumlu bir katkı sağlama arzusuyla el ele giden otantik bir seyahat deneyimi talepleri nedeniyle önemli ölçüde büyümüştür. Daha kısa TTT deneyimleri, aile yanında konaklama olarak bilinen yerel evlerde kısa süreli turistik konaklama sağlanmasıyla ortaya çıkmıştır ve kaldıkları süre boyunca konuklar genellikle yemek hazırlamak veya hasada yardımcı olmak gibi toplum önderliğindeki faaliyetlere katılırlar. Artık pek çok topluluk, turist deneyimini geliştirmek ve toplum için faydayı en üst düzeye çıkarmak için köy turları düzenliyor, el sanatları ve yemek yapmayı öğretiyor, safari gezileri düzenliyor ve çok sayıda gezi düzenliyor. Bu nedenle, başarılı TTT projeleri karşılıklı olarak faydalıdır, bu sayede turizm yerel istihdam ve toplum için gelir sağlarken, turist ve ev sahipleri anlamlı ve sürükleyici bir kültürel alışverişin tadını çıkarır (The Word Bank Group, 2018:9).

TTT'in odak noktası dünya kültürel miras alanlarının (WHS) korunması ve miras turizminin gelişiminde toplumun rol oynamasıdır (Giampiccoli ve Glassom, 2021:2). Bu sayede toplumlar, turizm yoluyla doğal ve kültürel miraslarına yerleştirilen sosyal ve ticari değer farkında olacak ve bu durum kaynakların toplum temelli korunmasını teşvik edecektir (Responsible Travel, 2021). TTT, benzersiz kültürleri takdir eder ve kutlar, böylece topluluklara gurur verir ve onların kendi ayırt edici özelliklerinin farkında olmalarını sağlar ve iç koruma çabalarına ilham verir (UNWTO ve G20 Tourism Working Group, 2020: 56). Bu sayede toplumlar hem kültürlerinin ve geleneklerinin değerini bilip koruyacaklar hem de bu bilgiler nesilden nesile aktarılabilecektir.

TTT'in sonuç olarak iki önemli amacı vardır. İlki turizm faaliyetlerinde ve ortak sosyo-ekonomik faydalar içinde yerel kontrol ve katılımın rolünün dikkate alınması, ikincisi yerel kültürlerin, geleneklerin, kimliklerin ve mirasın korunmasıdır. Bu sayede yerel toplumlar sürdürülebilir ve kabul edilebilir bir şekilde turizmde yer almaktadır (Arslan, 2016:30).

2.2. Toplum Temelli Turizmin Özellikleri ve Unsurları

Kontogeorgopoulos vd. (2014: 108)'ne göre TTT tanımlarının çoğu sıralanan özelliklerin birkaçını veya tamamını içermeye eğilimindedir. Bunlar: çevresel sürdürülebilirlik, toplum katılımı, finansal faydaların eşit dağılımı, toplumun güçlendirilmesi, yaşam standardının iyileştirilmesi ve toplum yönetimi, kontrol ve turizm projelerinin sahipliğidir.

Boz (2013:51) TTT'in özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

- Yerel topluluklar planlama ve yönetim sürecine katılır ve yerel halkın onayı ile yürütülür.
- Uygun bir kar payı yerel halka geri verilir. Bu kar payı sağlık kurumları, okullar gibi toplumsal projeleri de içermelidir.
- Bireysel faaliyetlerden daha çok topluluk faaliyetlerini içerir.
- Çevresel olarak sürdürülebilirdir. Çevre koruma ve geliştirme projelerinin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için projelere yerel halk dahil edilmelidir.
- Geleneksel kültürlere ve sosyal yapılara saygılıdır.
- Yabancı turistlerin yerel toplumlara karşı olumsuz etkileri ile başa çıkabilecek yardım mekanizmasına sahiptir.
- Kültürel ve çevresel olumsuz etkileri en aza indirmek için turist grupları küçük tutulur.
- Seyahat öncesinde turistlere uygun davranışlar için kısaca bilgiler verilir.
- Yerel halk uygun olmayan törenleri ve gösterileri sunmazlar.
- Yerel halk turizme hayır deme hakkına sahiptir ve yerel halk yörelerinde turist istemiyorsa buna saygı gösterilir.

Asker vd. (2010:3) TTT'in özelliklerini yerel toplumlara, özellikle kırsal veya yerli halklara veya küçük kasabalardaki insanlara fayda sağlamayı amaçlayarak, refahlarına ve kültürel ve çevresel varlıklarına katkıda bulunmak, yerel toplulukta turistleri ağırlamak, bir turizm planını ortak olarak yönetmek, karların / faydaların adil bir şekilde paylaşılması. Kârın / kaynakların bir kısmını topluluk gelişimi için

veya bir topluluğun kültürel veya doğal miras varlıklarını sürdürmek ve korumak için kullanmak. Toplulukları turizm planlaması, sürekli karar alma, geliştirme ve operasyonlara dahil etmek olarak belirtmiştir.

Calanog vd. (2012:184)'ne göre TTT girişimleri aşağıdaki özelliklere sahip olmalıdır:

- **Topluluğa ait:** Varlıklar (sabit ve cari) yalnızca topluluğa ait olmalı ve özel mali kazanç elde etmek için satışa sunulmamalıdır.
- **Toplum öncülüğünde:** Yerel paydaşlar kuruluştaki aktif rol almalıdır.
- **Toplum kontrolünde:** Yönetim Kurulu gibi örgütsel liderlik de yerel halk tarafından temsil edilmektedir. Bu liderlik topluma karşı sorumludur.
- **Gelir üreten:** Elde edilen gelir yeniden yatırılır veya fazlalık topluluk yararına dağıtılır.
- **Sosyal ve çevreye duyarlı:** Bir sosyal girişim olarak, karı en üst düzeye çıkarmak için değil, öncelikle çevreyi ihmal etmeden bir bütün olarak topluma yardımcı olmak için yönlendirilir.
- **Finansal olarak kendi kendine yeten:** TTT, dış finansman yardımı olmadan bile faaliyetlerini sürdürebilir. Böylece, TTT kendi kendini idame ettirme yolunda olmalıdır.

Suansri (2003:15) tarafından TTT' in temel unsurları (doğal ve kültürel kaynaklar, topluluk kuruluşları, yönetim, öğrenme) dört ana başlıkta toplanmıştır:

- **Doğal ve kültürel kaynaklar:** Gelenek ve kültür destinasyona özgüdür, Doğal kaynaklar iyi korunur, Yerel üretim ve ekonomi biçimleri doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına bağlıdır.
- **Topluluk Kuruluşları:** Topluluk bilinci, normları ve ideolojileri paylaşır, Topluluğun yerel geleneksel bilgiye ve bilgeliğe sahip yaşlılar bulunur, Topluluğun sahiplenme duygusu vardır.
- **Yönetim:** Topluluğun çevresel, kültürel ve turizm yönetimi için kuralları ve düzenlemeleri vardır, Turizmi yönetmek için turizm ve topluluk kalkınması

arasında bağlantı kurma becerisine sahip yerel bir organizasyon veya mekanizma mevcuttur. Faydalar herkese adil bir şekilde dağıtılır, Turizmden elde edilen kârın belli yüzdesiyle, toplumun sosyal ve ekonomik gelişimi için bir topluluk yatırımına katkıda bulunulur.

- **Öğrenme:** Ev sahipleri ve konuklar arasında paylaşılan bir öğrenme süreci vardır, Farklı kültürler ve yaşam biçimleri hakkında eğitim ve anlayışı geliştirir, Turistler ve yerel halk arasında doğal ve kültürel koruma konusunda farkındalık yaratır.

Giampiccoli vd. (2015:1204) sürdürülebilir gelişme ile ilgili olarak TTT'in dört ana unsurunu; ekolojik sürdürülebilirlik, maliyetlerin ve faydaların adil dağılımı ve iyi yönetim olarak belirtmiştir.

2.3. Toplum Temelli Turizmin Hedefleri

TTT projelerinin ana hedefleri, turizm kaynakları üzerindeki yerel yönetimi güçlendirmek, yerel topluluklar için turizmin faydalarını artırmak ve olumsuz etkilerini en aza indirmektir (Pio,2011:10).

TTT, çevre koruma ve toplum gelişimi için bir araç olarak tasarlanmıştır. TTT geliştirme hedefleri “bütüncül” bir bakış açısıyla belirlenmeli yani (ekonomik, sosyal, kültürel politik, ve çevresel) faktörlerinin tamamını kapsamı gerektiği ileri sürülmüştür (Suansri, 2003:20-21). Bu hedefler beş faktör başlığı altında aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- **Ekonomik:** Toplum gelişimi için yatırımları arttırmak, turizmde iş imkanları oluşturmak, yerel halkın gelirlerini artırmak,
- **Sosyal:** Yaşam kalitesini yükseltmek, topluluk özsaygısını artırmak, rolleri kadınlar /erkekler, yaşlılar/gençler arasında adil bir şekilde bölmek, toplum yönetim örgütleri uluşturmak,
- **Kültürel:** Farklı kültürlere saygı göstermeyi teşvik etmek, kültürel alışverişi teşvik etmek, yerel kültürü geliştirmek,

- **Çevresel:** Bölgenin taşıma kapasitesini araştırmak, atık bertaraf yönetimi sağlamak, çevreyi koruma ihtiyacı konusunda farkındalığı arttırmak,
- **Politik:** Yerel halkın katılımını sağlamak, topluluğun gücünü arttırmak, yerel halka doğal kaynak yönetiminde hakların sağlanması (Suansri, 2003:21).

Ayrıca Suansiri (2003:15) öğrenme unsurları başlığı altında turizm faaliyetleri ve hizmetleri; ev sahipleri ve konuklar arasında paylaşılan bir öğrenme sürecini teşvik etmeyi, farklı kültürler ve yaşam biçimleri hakkında eğitim ve anlayış geliştirmeyi, turistler ve yerel halk arasında doğal ve kültürel koruma konusunda farkındalık yaratmayı hedeflemektedir.

TTT her zaman doğal kaynakların korunması ve ekonomik kalkınma ile bağlantılı konulara yoğunlaşmaz. Kültürel koruma, toplumun ve kadınların güçlendirilmesi, yoksulluğun azaltılması ve gelir yaratma da başlıca amaçlarıdır. TTT uygulamasının amaçları doğrultusunda hedefleri aşağıdaki gibi sıralanmıştır (The Mountain Institute, 2000:4-5):

- TTT, biyolojik çeşitlilik, ormanlar, su, kültürel peyzajlar anıtlar vb. dahil olmak üzere doğal veya kültürel kaynakların korunmasının artırılması ve iyileştirilmesine katkıda bulunmalıdır,
- TTT, turizm gelirlerini, toplum katılımını ve diğer faydaları artırarak yerel ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmalıdır,
- TTT, kendi kendine seferberliğe doğru ilerleyen bir katılım düzeyine sahip olmalıdır. Katılımın (TTT’de ekonomik faydanın paylaşımına katılım, planlamaya, uygulamaya, karar verme sürecine, yönetime katılım) düzeyini ve yerelden sahiplenmeyi artırmalıdır (Güneş, 2019:313),
- TTT’in ziyaretçilere sosyal ve çevresel açıdan sorumlu birer ürün sağlama gibi hedefleri vardır.

Vajirachorn (2011: 26)’e göre TTT’in hedefleri şu şekilde sıralanmaktadır: TTT’in gelişimi kültürel değerleri vurgulamalı ve sürdürmelidir. Aynı zamanda kültürel alışverişi ve toplulukta uyum ve işbirliği teşvik etmeli ve kendine güven konusunda

topluluk özsaygısını artırmalıdır. Yerel düzeyde ekonomik kalkınmayı, yaşam kalitesini iyileştirmeyi, yerel toplumu güçlendirmeyi hedeflemelidir. Topluma ekonomik yararları, dışarıdakiler yerine topluluk üyeleri arasında mevcut iş fırsatları ve fayda paylaşımı şeklinde olmalıdır. Toplum, özgür, egemen olmalı ve yerel katılım yoluyla kalkınmanın hızına ve yönüne karar verme ve kontrol etme gücüne sahip olmalıdır. Doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi ve çevrenin korunmasına ilişkin farkındalığı artırmak başka önemli hedefidir. TTT'in hedeflerine bakıldığında sürdürülebilir gelişme hedeflerine benzediği görülmektedir.

2.4. Toplum Temelli Turizmin İlkeleri

Aşağıda listelenen ilkeler, Toplum temelli turizm kavramını ve yerel halkın turizmi bir topluluk geliştirme aracı olarak kullanma şeklini ortaya koymaktadır. TTT şunları yapmalıdır (Suansiri, 2003: 12):

- Toplum, turizmi sahiplenmeli, desteklemeli ve teşvik etmeli;
- Topluluk üyeleri sürece en başından itibaren her yönden dahil edilmeli;
- Topluluk özgüvenini (gururunu) geliştirmeli, yükseltmeli ve güçlendirilmeli;
- Topluluğun yaşam kalitesini artırmalı;
- Çevresel sürdürülebilirliği sağlamalı;
- Yerel bölgenin eşsiz kimliğini, doğasını ve kültürünü korumalı;
- Kùltürler arası öğrenmeyi, etkileşimi teşvik etmeli;
- Kùltürel farklılıklara ve insan onuruna saygı göstermeli;
- Topluluk üyeleri arasında faydalar adil bir şekilde dağıtılmalı;
- Elde edilen gelirin belirli bir yüzdesini topluluk projelerine aktarmalı;

Taşçı vd., (2013:12) başarılı ve sürdürülebilir bir TTT'i bazı ilkelere dayandırmaktadır. TTT; üretim ve tüketim (ekonomik) sistemini yerel koşullara uyarlama, aktif planlama sağlama, planlama aşamasından kontrol aşamasına kadar tüm aşamalarda yüksek düzeyde yerel katılımını sağlama, toplulukların önceliklerine duyarlı olma, gelir dağılımında eşitlik sağlama, yerel halka eğitim verme ve güçlenmelerini sağlama gibi ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Yerel halkı yetiştirme,

güçlendirme, bilgilerini ve yerel halkın yetkinliğini artırmak için eğitim sistemi kritik önem taşımaktadır. Ayrıca yerel halktaki güç yapısı olumlu ve üretkenliğe elverişli ise herkes için fayda sağlamalı ve turizmdeki herhangi olumsuzluğa karşı yerel ekonomilerin zarar görmemesi için turizm sektörüne karşı aşırı bağımlılıktan kaçınılmalıdır.

Giampiccolli vd. (2015:1211) TTT' in izlenmesi ve değerlendirilmesinde gerekli temel ilkeleri “Sekiz Es” modeli ile ortaya koymaktadır. Bu TTT gelişimi bir klavuz olarak Es (Endogenous, Environmen, Education, Empowerment Equity, Evolving, Enduring, Entrepreneurship) öznitelikleri dâhilinde çalışmalıdır:

- 1) **Endogenous (yerel):** TTT, yerel kaynaklara ve kültürlere dayalı yerel bir çaba olmalı,
- 2) **Environment (çevre):** Biyolojik çeşitlilik ve doğal ve kültürel kaynakları korumalı ayrıca bu grup sağlıkla ilgili konuları da içermeli,
- 3) **Education (eğitim):** TTT ile ilgili becerilerinin artması ve genel olarak yerel halka eğitim verilmeli,
- 4) **Empowerment (güçlendirme):** Yerel halk ekonomik, psikolojik, sosyal ve politik olarak bütüncül güçlendirilmeli,
- 5) **Equity (eşitlik):** Yerel halk arasında ve daha geniş toplumlarda fayda ve kaynakların eşit dağılmalı (ve yeniden dağılımına yönelik çalışma)
- 6) **Evolving (gelişim):** Belirli değişen koşullara ve ihtiyaçlara ve fırsatlara dayalı sürekli temelleri geliştirilmeli,
- 7) **Enduring (süreklilik):** Kültürel, ekonomik, çevresel ve sosyal olarak uzun vadeli sürdürülebilirlik sağlanmalı,
- 8) **Entrepreneurship (girişimcilik):** Tüm girişimci özellikleri göz önünde bulundurulmalı, TTT girişimleri diğer tüm işletmeler gibi ekonomik açıdan uygulanabilir olmalı, uygun sorumluluğa sahip olmalı, bir yönetim sistemi, uygun karar alma süreçlerine sahip olmalı.

Sekiz E kısaca sırasıyla: 1) Yerel; yerel kaynaklara bağlılığı vurgular. 2) Çevre; çevreye ve daha geniş çevresel koşullara ve altyapıya özen göstermenin önemini

yansıtır. 3) Eğitim; becerileri ve eğitimi ilerletmeyi amaçlar. 4) Güçlendirme; ekonomik, psikolojik, sosyal ve politik güçlendirmeyi kapsar. 5) Eşitlik; hem faydaların hem de kaynakların eşit dağılımı ve yeniden dağılımı vurgular. 6) Gelişim; dinamik fırsatlardan yararlanmak için sürekli gelişimi ve değişimi vurgular. 7) Süreklilik; uzun vadeli sürdürülebilirliği yansıtır. 8) Girişimcilik; yenilik, yaratıcılık ve uygulanabilirliği vurgulamaktadır (Giampiccolli vd. , 2015: 1200).

2.5. Toplum Temelli Turizmin Sağladığı Faydalar

TTT iyi uygulanır ve benimsenirse sosyal, çevresel ve ekonomik faydalar sağlayarak “sürdürülebilirliğin üç ayağına” katkıda bulunur. Yani etkili bir TTT uygulanırsa, yerel halkın sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilir, daha sürdürülebilir bir çevrenin gelişmesine katkıda bulunabilir ve yerel halka ekonomik açıdan gelir sağlayabilmektedir (Asker vd., 2010: 1). Ayrıca TTT etkili olarak çalıştığı yerde, istihdamın çeşitlendirilmesi yoluyla yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağlar, finansal olarak uygun, yerel topluluğa saygılıdır ve eşit katılımı teşvik eder, ekolojik olarak sürdürülebilirdir ve çevre üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirir, yaşayan kültürel mirası korur ve yerel refahı artırır, ziyaretçileri kültür ve doğa hakkında eğitir, iyi bir yönetim uygulamalarını gösterir, ziyaretçilere kaliteli ve güvenli bir deneyim sağlar (Asker vd., 2010:3).

TTT’in ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel, eğitim, sağlık ve çevresel olarak sağladığı yararlar aşağıda sıralanmıştır (Satarat, 2010: 12; Pio, 2011:20):

- **Ekonomik açıdan sağladığı yararlar:** Toplumun kalkınması için sürdürülebilir ve bağımsız fon kaynağı sağlar, istihdam yaratır, yereldeki hane halkının gelirini artırır.
- **Sosyal ve siyasi açıdan sağladığı yararlar:** Yaşam standartlarını yükseltir, cinsiyet ve yaş eşitliğini teşvik eder, yerel halka örgütsel yetenek, topluluk uyumu ve özgüven oluşturmayı sağlar, toplumun gücünü artırır, sosyal sermayenin artmasını sağlar, toplum yönetimi ve organizasyonu için kapasite oluşturur, yönetimde yerel halkın katılımı ve söz sahibi olmasını sağlar.

- **Kültürel açıdan sağladığı yararlar:** kültürlere, mirasa ve / veya geleneklere duyulan saygıyı artırır, kültürel alışverişi teşvik eder ve yerel kültürel gelişimi sağlar.
- **Çevresel açıdan sağladığı yararlar:** Çevreye karşı sorumluluğu teşvik eder, yerel halk ve turistler için koruma konusunda farkındalık yaratır, atık bertaraf yöntemlerini teşvik eder.
- **Eğitim açısından sağladığı yararlar:** Yerel halkın yeni yetenekler kazanmasını sağlar, yerel halka yeni meslekler yaratır, toplumun bilgilenmesini ve kendi arasında bilgi kullanımını ve bilginin aktarılmasını teşvik eder, kültürlerarası öğrenmeyi sağlar, yerel bilgi ve becerilere duyulan saygıyı artırarak teşvik eder.
- **Sağlık açısından sağladığı yararlar:** Hijyeni teşvik eder, İçme suyu, elektrik, sağlık hizmetlerine ve hijyenik koşullara erişimi artırır, altyapıyı iyileştirmeyi sağlar.

TTT etkili bir şekilde yürütüldüğünde turizmden minimum maliyetle maksimum fayda elde edilmesi beklenir. TTT, etkili ve başarılı olduğunda yerel halkın yaşam standartlarının yükselmesine, yerel ekonomik kalkınmaya, kültürel ve çevresel farkındalığa, kültürlerarası anlayış ve barışa, sürdürülebilir bir destinasyon gelişimine ve destinasyonun markalaşmasına, yerel halka yüksel moral, milli gurur, takım ruhu aşılama, sosyal ve beşeri sermayeyi artırmaya yol açabilmektedir (Tasci vd., 2013:15-16). Ayrıca Taşçı vd. (2013), TTT'in faydalarını ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel olarak üç gruba ayırmıştır.

Ek olarak TTT, paydaşlar arasındaki yerel çatışmalardan kaçınmaya, politikaların ve ilgili eylemlerin koordinasyonunu geliştirmeye ve yerel bilgi, anlayış ve kapasiteleri birleştirerek kalkınma projesine değer katmaya yardımcı olabilir. Ayrıca TTT sosyal kalkınma açısından, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yanı sıra ulaşım ve iletişim altyapısındaki iyileştirmeler yoluyla yaşam standardının iyileştirilmesine yol açabilir (Vajirachorn, 2011: 26).

Boz (2013: 54-55) TTT'in sağlayabileceği yararları, yerel halka, turistlere, doğal ve sosyo-kültürel çevreye olarak üç başlık altında toplamıştır:

1) Yerel halka sağladığı yararlar: TTT en başta yerel halka çeşitli yararlar sağlamaktadır. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır;

- TTT turizm gelişimi sayesinde insanlar sahip oldukları tarihin, kültürün, doğanın ayrıca yöreye özgü mutfaklarının, yaşam biçimlerinin farkına varırlar,
- İnsan merkezli olan bu turizm biçimi “sahiplik” duygusunu geliştirerek turizmin sürdürülebilir olmasına katkıda bulunur,
- Yerel halk hizmet ve ürün sağlayıcı, girişimci, yer sahibi olarak gelir elde eder,
- Turizm gelirlerinin bir kısmı, yerel topluma yarar sağlayacak projelerde kullanılır,
- Başta kadınların, genç nüfusun ve yerlilerin iş olanaklarının artmasına katkıda bulunur

2) Turiste sağladığı yararlar: TTT sadece yerel halka değil yörelerini ziyaret eden turistlere de çeşitli yararlar sağlamaktadır.

- Macera ve yeni deneyimler elde etmelerini sağlar. (Amazonda yerli halkı tanımak, Sina çölünde yürüyüş, Kırgızistan yaylalarında kımız içmek vb.). Sadece gittikleri destinasyondaki toplulukta sahip olabilecekleri bir deneyim (The Word Bank Group, 2018)
- TTT, farklı ülkelerin kültürlerini, yaşantılarını, geleneklerini, törenlerini, yiyeceklerini, doğal ortamlarını turistlerin tanımalarını ve paylaşımlarını sağlar.
- TTT anlayışı sorumluluk duygusu yaratarak turistlerin ziyaret ettikleri yörelerdeki yerel halka, onların kültürlerine, sosyal yaşamına ve doğasına saygı duymalarına ve uyum sağlamalarına yardımcı olur. Ayrıca bir topluma destek olma konusunda turistin kendisini iyi hissetmesini sağlar (The Word Bank Group, 2018).

3) Doğal ve sosyo-kültürel çevreye sağladığı yararları: Sürdürülebilir kalkınma anlayışına sahip olan TTT yörenin doğal ve sosyo-kültürel çevresine olumlu katkılar sağlamaktadır.

- TTT yerel kültürlerle, geleneklere, tarihe ve doğal çevreye saygılıdır.
- Yöredeki yerel halk, TTT sayesinde turizmden gelir elde ettikleri için, en önemli sermayeleri olan tarihi, kültürel değerlerin ve doğal çevrenin farkına vararak, korunup gelişmesi için çaba gösterirler (Boz, 2013: 54-55).

TTT, yerel toplumların kendi kaynaklarını yönetme, doğru istihdam sağlama, kapasite geliştirme ve kültürel korumaya yardımcı olma konularında güçlendirerek sosyal sürdürülebilirliği artırabilmektedir (Asker vd., 2010: 3).

2.6. Toplum Temelli Turizm Gelişimindeki Engeller ve Başarı Unsurları

TTT için potansiyel olanak sağlayan koşulların yanı sıra TTT' in gelişiminin önünde potansiyel engeller de bulunmaktadır. Etkili TTT için önemli kolaylaştırıcı faktörlerin ve TTT' in başarısız olabileceği koşulların ve durumların belirlenmesi toplulukların bunları geliştirmesine yardımcı olacaktır (Asker vd., 2010:3).

2.6.1 Toplum Temelli Turizmin Gelişimindeki Engeller

Özellikle çeşitli kaynakları, yaşam alanları veya kapasiteleri olmayan topluluklar için “hızlı bir çözüm” sağlamak amacıyla sunulduğu durumlarda toplum temelli turizmin gelişiminde ortaya konulan bir dizi risk bulunmaktadır (Asker vd., 2010:3).

Asker vd. (2010:4) TTT'in gelişiminde ortaya konulan engeller aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- Toplumun temelini oluşturan kadın, erkek ve gençlerin örgütlenmemesi,
- Karar verme süreçlerinde tamamen güçlü bireylerin (genellikle erkeklerin) söz sahibi olması ve faydaların eşit bir şekilde dağıtılmaması,
- Arazi ve kaynaklarla ilgili anlaşmazlıkların yaşanması,

- “yukarıdan aşağıya” doğru merkezi karar verme ve yönetim yapısının olması,
- Gerçek bir yerel karar verme sürecinin olmaması ve sınırlı bilgilere dayanması ve seçeneklerin dikkate alınmaması,
- TTT projesinin uygulanması sırasında toplum katılımının az olması,
- TTT projelerine yalnızca gelir elde etme amaçlı olarak bakılması,
- Yetersiz veya yanlış pazarlama stratejilerinin uygulanması,
- Yerel halkın sadece turiste gelir elde etme düşüncesiyle bakması ve geleceğe yönelik planlama yapılmaması (bunların sonucunda topluma ve doğal kaynaklara zarar gelmektedir),
- Dış finansman mekanizmalarıyla oluşturulması,
- TTT girişi, her topluma uyan tek tip model olarak görülmesi,
- TTT yoksulluk döngüsünün hızlı bir çıkış yolu olarak görülmesi,
- Ziyaretçilere yerele ait doğal ve kültürel mirasın kendisine özgü olduğu konusunda bilgilendirme girişiminde bulunulmaması, bu nedenle ziyaretçiler için yer hakkında ve doğasının benzersiz oluşunun hiçbir anlam ifade etmemesi,
- Altyapının yetersiz olması ve yatırım potansiyelinin olmaması.

Suansri (200: 54)’e göre bir yörede TTT’in gelişiminin önündeki engelleri şu şekilde sıralanmıştır. Turistik yere sadece belirli mevsimlerde ziyaret edilebiliyorsa, ulaşım sıkıntısı varsa(düzenli ulaşım yoksa), turistik yerdeki doğal kültürel değerler diğer cazibe merkezleriyle benzerse, fiyat politikası uygulanmıyorsa, toplumda anlaşmazlık varsa, toplum sadece kendi ihtiyaçlarına odaklanıyorsa ve yerel işbirliği yoksa bu vb. sıkıntılar o yörede TTT gelişmesine engel olacaktır.

Pio (2011:22-23)’ a göre TTT’in çökmesinin başlıca nedenleri; turistik potansiyel eksikliği, pazar erişimi, hedef pazar, ürün tasarımı, promosyon kanalı seçimi ve kaynak pazarlarına bağlantı eksikliği, finansal kaynak eksikliği, proje tasarım aşamasında yapılan hatalar olarak belirtmiştir. Ayrıca başarılı ve daha az başarılı TTT girişimleri incelenirken, birçok araştırmacı ticari olarak uygulanabilir bir tasarım ihtiyacından bahsetmektedir. Ticari uygulanabilirlik eksikliği, daha sonra elde edilen gelir yerine

bağışçı finansmanına bağımlılığa neden olur ve TTT girişimlerinin en olası sonuçlarından biri finansal kaynak bitiminde projenin başarısız olmasıdır.

Okazaki (2008: 512)'e göre TTT yaklaşımının listelenen nedenlerden dolayı uygulama engelleri söz konusudur;

- Bunlardan birincisi, yerel sorunların turist deneyimi üzerinde doğrudan etkisi vardır. Çünkü yerel halkın arasındaki bu sorunlar turistlere karşı düşmanca davranışlara neden olabilmektedir. Bu nedenle, yerel halkın turizmden yararlanıp mağdur olmayacakları, sosyal iklimle uyumlu turistik ortamlar yaratılmalıdır.
- İkincisi, toplum arasında işbirliğinin olmaması yörenin imajını olumsuz etkileyebilmektedir. Turizm imajı, sadece yerel halkı kapsamamaktadır. Aynı zamanda doğal ortamı, altyapıyı, tesisleri ve veya festivalleri özel etkinlikleri de içeren yerel topluluğun varlıklarına dayanmaktadır; bu nedenle, bu varlıklara uygun şekilde erişmek ve bunları geliştirmek ve turiste sunmak için ev sahibi topluluğun işbirliği şarttır.
- Üçüncüsü, toplum katılımının az olmasıdır. Yerel halkın katılımı, toplumun ve yörenin kültürünü ve doğal çevresini turizm ürünleri kapsamında korumak için önemli olurken, turizmden elde edilen daha fazla geliri de teşvik etmektedir.
- Dördüncüsü, turizm endüstrisi iç ve dış güçlere duyarlı olduğundan, çoğu turizm geliştirme planı genel olarak kısmen uygulanmakta veya hiç uygulanmamaktadır. Dahası, tam olarak uygulananlar dahi her zaman sürdürülebilir değildir. Bu nedenle, projelerin fizibilitesini ve uzun ömürlülüğünü artırmak için tüm planlar topluluğun genel sosyoekonomik gelişimi ile bağlantılı olmalıdır (Okazaki, 2008: 512).

2.6.2 Toplum Temelli Turizmin Gelişimindeki Başarı Unsurları

Asker vd. (2010:4) TTT' in başarılı bir şekilde gelişimi için potansiyel olarak sağlayan koşullar aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Toplumda kadın, erkek ve gençlerin uyum içinde ve iyi örgütlenmiş olması
- Topluluk üyeleri olan kadınlar, erkekler ve gençlerin TTT çerçevesinde karar alma süreçlerine finansal yönetime geniş ölçüde dahil olması
- Arazi mülkiyeti ve “kaynak” sorunlarının açık ve iyi tanımlanmış olması
- “aşağıdan yukarıya” doğru bir yönetim ve karar verme mekanizmalarının olması
- TTT kararlarının bilinçli seçimlere, etkilere, seçeneklere, risk ve sonuçlara dayalı olarak topluluk tarafından verilmesi
- TTT projesinin uygulanması sırasında toplumun yüksek katılımı
- TTT projelerine yalnızca gelir elde etme amaçlı olarak bakılmaması aynı zamanda kültürel ve doğal mirasın korunmasında ve kültürlerarası etkileşimde bir araç olduğunun farkında olunması
- TTT faaliyetleri iyi pazarlama mekanizmalarıyla desteklenir
- Ziyaretçi sayısı, topluluğun ve çevrenin taşıma kapasitesi ile dengede tutulur, her ikisinin de olumsuz etkilerinden kaçınmak için genişlemeye yönelik güçlü bir planı vardır.
- Yerel STK'lar, ilgili devlet kurumları ve diğer destekçilerle güçlü bir ortaklık vardır.
- TTT diğer toplumlardan direkt olarak ithal edilerek uygulanmaz kültürel ve yerel olarak uygulanabilir TTT projesi geliştirilir.
- TTT, daha geniş ve daha kapsamlı bir topluluk geliştirme stratejisinin bir parçası olarak görülmesi
- Mevcut kültür ve kaynakların değeri konusunda turist bilgilendirilir. Turistin eğitimiyle kültürel kaynakların değerinin anlaşılması bağlantılıdır.
- Ürün ve hizmetlere erişim için mevcut bir altyapının olması

Büyük ölçüde STK'lar ve yerel halk tarafından yönetilen başarılı TTT projeleri, ticari bir amaçtan ziyade öncelikli olarak sosyal ve çevresel bir amaca sahip olarak görülmektedir(Pio, 2011: 23).

Suansri (200: 53)'e göre bir yörede sıralanan koşullar mevcutsa o yörede TTT gelişmesine olanak sağlanacaktır. Yürüyüş, bisiklet ve gezi rotaları mevcutsa, turistik yerlerin ulaşımı kolay ve mevsime uygunsa, tabelalar ve dinlenme noktaları geliştirilmişse, yörede çeşitli aktiviteler yapılıyorsa, yerel kuruluşların işbirliği ve yerel katılımı varsa, yerel halkın turizme karşı tutumları ve düşünceleri olumluysa, topluluk turiste rehberlik etme, bilgilendirme potansiyeline sahipse kapsamlı turizm gelişmesi mümkündür.

Vajirakachorn (2011: 181-182)'e göre TTT başarı faktörlerinin algılanan önem sıralaması şu şekildedir; kaynakların korunması, toplum katılımı, ortaklık ve destek, yönetim ve liderlik, yaşam kalitesi, turist memnuniyeti, paydaşlar arasında iletişim ve etkileşim, yerel sahiplik ve fayda paylaşımıdır. Her bir faktör toplum temelli başarısı için ayrı önem taşımaktadır. Ek olarak reklam ve medyanın yanı sıra sosyal ağların kullanımı da TTT gelişimi için oldukça önemlidir.

Hamzah ve Khalifah (2009:5-6) uzun vadede TTT'in başarılı uygulanabilirliğinin sağlanması geliştirmesi ve sürdürülebilmesi için dokuz adım önermektedir. Bu yol gösterici dokuz adım iki gruba ayrılmıştır. İlk dört adım projenin nasıl başlatılması ve geliştirilmesi üzerinedir. Sonraki beş adım ise olgunlaşmış TTT projelerinin nasıl sürdürülebilir olması üzerinedir:

- 1) Toplumun ihtiyaçlarının belirlenmesi ve turizme hazır olup olmama durumunun değerlendirilmesi,
- 2) Toplumun turizme hazırlanması ve turizm konusunda eğitilmesi,
- 3) Yerel liderin belirlenmesi,
- 4) Topluluk örgütlenmesinin oluşturulması, geliştirilmesi,
- 5) Ortaklıkların geliştirilmesi,
- 6) Bütüncül bir yaklaşım benimsenmesi,

- 7) Kaliteli ürünlerin planlanması ve tasarlanması,
- 8) Pazar talebinin belirlenmesi ve pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi,
- 9) Projenin uygulanması ve izlenmesi.

Güneş (2016b:242)'e göre bir yörede turizm gelişiminin yerelden sahiplenilmesinin yanında, yerel ürünlerin ve hizmetlerin kullanımı, yerel ekonomi ile bütünleşme ve yerele katkı sağlaması da oldukça önemlidir. *“Tarım, el sanatları gibi yerel ekonomi açısından önemli unsurlar göz ardı edilmemeli, turizm gelişimi yerel ekonominin söz konusu diğer unsurlarıyla birlikte ele alınmalıdır. Bu noktada turistik bir destinasyonu diğerlerinden farklı kılan, oraya özgü, otantik unsurların neler olduğu önem kazanmaktadır ki; bunlar yerel peyzajlar ve alan kullanımlarındaki çeşitlilik, doğal ve kültürel miras, bakir / el değmemiş alanlar (köyler/küçük kasabalar), geleneksel yaşam/gelenek-göreneklerde çeşitlilik, yerel konukseverlik ve yerel ürünler ve bu kaynaklara dayanan deneyimler olarak karşımıza çıkmaktadır.”*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUM TEMELLİ TURİZM PROJELERİ VE LAVANTA KOKULU KÖY PROJESİ

Bu bölümde Toplum Temelli Turizm projeleri kapsamında, “Gelecek Turizmde” nin çıkış noktası olan “Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR)”, gelecek turizmde TTT projeleri ve tez çalışmasının konusunu oluşturan “Lavanta Kokulu Köy” projesi ayrıntılı olarak yer almaktadır.

3.1. Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR)

Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR); “Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)” “T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı” ve “Anadolu Efes” işbirliğiyle, 2007 yılında “Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR)” adı altında Çoruh Vadisi’nde başlatılan turizm merkezli bir yerel kalkınma projesidir. Projenin ana amacı; Erzurum/ Uzundere ilçesinde, Çoruh vadisinin gizli kalmış güzelliklerini, doğal ve tarihsel özelliklerini, turizm potansiyelini gün ışığına çıkarmak ve alternatif gelir kaynakları yaratılmasıdır. Proje, Ana Çoruh Vadisi’ni ve Çoruh Irmağı’nı besleyen diğer nehirlerin oluşturduğu küçük vadileri, Erzurum’un İspir ve Uzundere ilçeleri ile Artvin’in Yusufeli ilçesini de kapsamaktadır (Anadolu Efes, 2017: 13-17).

Çoruh Vadisi’ni bir turizm varış noktası haline getirmek, turizm aracılığıyla yerel kalkınmanın sağlanması ve Bölge’de ikamet eden insanların refah seviyelerinin artmasına katkı sağlamak amacıyla yürütülen Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi’nin ana faaliyet başlıkları aşağıdaki gibidir (DATUR, 2010a; DATUR, 2010b);

1. Çoruh Vadisi’nin Turizm Ürünleri’nin Geliştirilmesi ve Tanıtılması (kuş gözlem, trekking, rafting göl kanosu vb.),

2. Bölgenin ve Projenin Hedef Kitleye Tanıtılması (broşür vb. tanıtım materyallerinin basılması ve dağıtılması, tabelalar levhaların yenilenmesi, belgesel

filmler, web sitesinin güncellenmesi, bölgeye tur acentelerinin seyahat etmesi, yerel festivallere destek),

3. Yerelde Kapasite Geliştirme Çalışmaları (Yerel ortaklarla iş gezisi, pazar bağlantılarının kurulması, yereldeki pansiyonların kapasitelerinin geliştirilmesi,) (DATUR, 2010a; DATUR, 2010b).

DATUR projesiyle birlikte 20’den fazla bölgede ev pansiyonu kurulmuş, yatak kapasitesi artırılmış, birçok turizme hizmet eden sivil toplum kuruluşları faaliyete geçti, turizmden gelir elde eden gençlerin ve kadınların sayılarında artış sağlanmıştır. Bunların yanında yürüyüş ve bisiklet rotaları oluşturulmuş, kuş gözlemi, rafting, gastronomi gibi farklı alanlarda yerel festivaller düzenlenmiştir. Bütün bu yatırımlar sayesinde yerli ve yabancı turistlerin bölgeye olan ilgisi artmıştır. Bölgenin turizm alanındaki bilinirliği uluslararası düzeye taşınmıştır. Bütün bunların sonucunda 2013 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla Uzundere ilçesi turizm merkezi ilan edilerek, bölgede oluşturulan sürdürülebilir turizm modelinin de kalıcılığı sağlanmıştır. 2007-2012 yılları arasında, DATUR Projesi’yle eş zamanlı olarak “Boğaziçi Üniversitesi Yaşam Boyu Eğitim Merkezi” ile birlikte tam 27 ilde turizm eğitimleri verilerek, 5.000’den fazla kişiye turizm sertifikası alma imkanı sağlanmıştır. Üç yıl sonrasında ise Uzundere, Cittaslow /Yavaş- Sakin Şehir listesine girmiştir (Gelecek Turizmde, 2021a; Anadolu Efes, 2017: 13).

3.2. Gelecek Turizmde: Toplum Temelli Turizm Projeleri

Sürdürülebilir TTT, *“yerel doğal ve kültürel değerler üzerine kurulmuş, bu değerleri hem koruyan hem de yerel halkın, özellikle kadın ve dezavantajlı nüfusun, bu değerlerden ekonomik fayda sağlayacağı bir turizm türü”* olarak tanımlanabilir (UNDP,2021c).

“Gelecek Turizmde” hikâyesi 2007 yılında, “T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı”, “Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)” ve “Anadolu Efes” ortaklığıyla “Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR)” adı altında başlatılmıştır. Daha

sonra beş yıllık bölgesel deneyimleri, 2013 yılı itibariyle “Gelecek Turizmde” ile ulusal düzeye taşınmıştır (Gelecek Turizmde, 2021a).

Gelecek Turizmde, Türkiye’de yapılan ilk sürdürülebilir bir turizm projesidir. Bu projenin asıl amacı, Türkiye’nin sürdürülebilir turizm çalışmalarına katkı sağlamak, turizm alandaki istihdamı artırmak, daha fazla sürdürülebilir turizm projeleri geliştirilerek yerel kalkınmaya destek olmaktır. 2007 yılından itibaren “T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı” ve “Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)” ile ortak yürütülen “Gelecek Turizmde” projesiyle Türkiye’de sürdürülebilir turizmin, alternatif birer sürdürülebilir kalkınma aracı olması hedeflenmektedir. Bu kapsamda “Gelecek Turizmde” projesi yerel modellerin oluşturulması için girişimciliği teşvik ederek, kadınların ekonomik yönden güçlenmesini ve yerel kalkınmayı desteklemektedir (Anadolu Efes 2020: 50; Anadolu Efes, 2017: 13).

Turizme katkı sağlama amacı ile sivil toplum, üniversite, kamu ve özel sektör bir araya getirilerek, “Gelecek Turizmde Sürdürülebilir Turizm Destek Fonu” hayata geçirilmiştir. 2013 yılı itibariyle her yıl üç sürdürülebilir turizm projesine fon desteği sağlanmaktadır. Bunların yanında eğitim, danışmanlık, planlama, iletişim ve mentorluk desteği verilerek, projelerin uygulanabilir aynı zamanda sürdürülebilir olması da sağlanmaktadır. Gelecek Turizmde, bütün bu amaçlara ulaşmak için sivil toplum kuruluşlarının ve yerel aktörlerin, sürdürülebilir turizm ilkelerini benimseyen ve yerel ekonomik kalkınmaya destek olabilecek küçük ölçekli projelerini desteklemektedir. (Anadolu Efes 2020: 50; Anadolu Efes, 2017: 13; Gelecek Turizmde, 2021a; Gelecek Turizmde, 2019).

Gelecek Turizmde kapsamında bugüne kadar (Anadolu Efes 2020: 50; Gelecek Turizmde, 2021a);

- 19 projeye destek verilmiştir.
- Projelerle yaklaşık 200 bin kişiye ulaşarak hayatlarına dokunulmuştur.
- 600’den fazla sivil toplum kuruluşuyla ve 25 üniversiteyle iş birliği yapılmıştır.

- Yaklaşık olarak 500 kadına doğrudan ve dolaylı olarak istihdam olanağı sağlanmıştır (Anadolu Efes 2020: 50; Gelecek Turizmde, 2021a).

2012 ile 2013 yılları arasında 74 ilden toplamda 440 proje başvurusu yapılmıştır. Projenin başlatıldığı ilk yılda “%100 Misia Projesi”, “Mardin’de Kadın Liderliğinde Sürdürülebilir Turizm Girişimlerinin Yaratılması Projesi”, ve “Seferihisar’ın Geleneksel Mutfağı Projesi” ne destek verilmiştir. İkinci yılda ise “Dünyanın En Eski Tapınağı Göbeklitepe’de Taş İşçiliği” ve “Safranbolu Hatırası Projesi” seçilerek destek sağlanmıştır (UNDP, 2015). Desteklenen bu projelerden kimisi yörelerindeki kendilerine özgü ürünleri veya geçmişten günümüze kadar gelen lezzetlerini marka haline getirdi, kimisi Anadolu da gizli kalmış tarihi antik yerleşim yerlerinin tanınmasına katkıda bulundu, unutulmaya yüz tutmuş mesleklerin yeniden canlandırılmasını sağladı. Türkiye’nin önemli kelebek alanlarını ve yüzlerce kuş türünün yaşamını sürdürdüğü coğrafyalar biyolojik çeşitlikleriyle korunarak geleceğe aktarıldı. Korunan yerel değerlerle birlikte kadınların iş imkânları arttı, yüzbinlerce turist tarafından lavanta bahçeleri ziyaret edildi. Gelecek turizmde sayesinde, yerel halk geleceğe ışık yakarak kendilerinin ve bölgelerinin kaderlerini değiştirdi. Birbirinden farklı olarak sürdürülebilir turizm projeleriyle gelecek turizmde, bugüne kadar yerel kalkınmaya destek olarak bizi biz yapan yerel değerleri ortaya çıkardı. Bu değerlerin korunarak ve Türkiye’nin turizmine yeniden kazandırılarak tanıtılması sağlanmıştır (UNDP, 2019).

3.2.1. Birinci Dönem Projeleri (2013-14)

“İpekyolu Misafirevi (Mardin’de Kadın Liderliğinde Sürdürülebilir Turizm Girişimlerinin Yaratılması Projesi)”, “Gel Bir Gün Misili Ol (%100 Misia Projesi)” ve “Seferihisar’ın Geleneksel Mutfağı” birinci dönem projeleridir. Gelecek Turizmde ile birlikte, toplum temelli sürdürülebilir turizm kapsamında yürütülen birinci dönem projeleri maddeler halinde sırasıyla özetlenmiştir:

- Mardin ilinde 22 yatak kapasiteli “İpekyolu Misafir Evi” hayata geçirilerek, bölgesel turizm ile birlikte tarihi İpekyolu da canlandırılmıştır. Aynı zamanda

kurulan misafir evi sayesinde kadınlara istihdam olanağı da sağlanmıştır (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı; Gelecek Turizmde, 2021b).

- Bursa ilinin 2000 yıllık tarihine sahip Misi Köyü’nde, yerel halkının tarihsel geçim kaynağı olan geleneksel ipekböcekçiliği yeniden canlandırılmıştır. Kadın emeğinin değerlendirildiği örnek bir turizm modeli oluşturulmuştur (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, UNDP, 2014).
- İzmir’in Seferihisar ilçesinde de kadınların öncülüğünde, yöreye özgü farklı tatlar marka haline getirilerek, bölge turizminin gelişmesine de katkıda bulunulmuştur (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı).

İpekyolu Misafirevi

Bu proje İpekyolu Kadın Kooperatifi sahipliğinde ve Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) ortaklığında yürütülmektedir (Gelecek Turizmde, 2021b).

“Mardin’de Kadın Liderliğinde Sürdürülebilir Turizm Girişimlerinin Yaratılması Projesi” ile turizm alanında kadın girişimcilerin teşvik edildiği, yerel bir model oluşturması hedeflenmiştir. Kadın emeği değerlendirme vakfı (KEDV) ve İpekyolu kadın kooperatifi güç birliği ile 300 yıllık tarihi konağı 9 odalı 22 yatak kapasiteli hem konaklama hem de yeme içme hizmeti veren bir misafirhaneye çevirmişlerdir. İpekyolu Misafir Evi hizmete açılmadan önce 43 kadına, turizm ve işletmecilik eğitimleri verilerek kadınlara istihdam olanağı sağlanmıştır. Ayrıca proje sayesinde, yöre halkının var olan kültürlerini turizm amaçlı değerlendirerek gelir elde etmeleri ve turizmin sürdürülebilirliği sağlanmıştır (Anadolu Efes, 2017; KEDV, 2015)

Gel Bir Gün Misili Ol

Bu proje Nilüfer Misi Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği sahipliğinde ve Nilüfer Belediyesi, Gümüştepe Muhtarlığı ortaklığında yürütülmektedir (Gelecek Turizmde, 2021b).

Bursa ilinin 2000 yıllık tarihine sahip Misi Köyü’nde, yöre halkının 15 yıl öncesine kadar önemli geçim kaynağı geleneksel ipekböcekçiliği idi. Projeyle birlikte Misi Köyünün yüzlerce yıllık kültürel mirası gün yüzüne çıkarılarak, kaybolmaya yüz tutmuş bu tarihi ipekböcekçiliği zanaatın tekrar canlandırılıp, turizm sektörüne de kazandırılması sağlanarak hem kadın istihdamı hem de yöre halkının gelir kaynaklarının çeşitlenmesi amaçlanmıştır. Kadınların proje kapsamında yerelde ürettikleri ürünlerin değerlendirilmesi amacı doğrultusunda 44 kadına atölye ve işletmelerde çalışmak için turizm eğitimi verilerek, başta 25 kadının istihdam edilmesi sağlanmıştır. Projeyle birlikte artık yöreye özgü lezzetli yemekler Koza Evi’nde misafirlere sunulmaktadır. Kadınlar tarafından geleneksel ipekböcekçiliği zanaatının ve ipekten yapılan el sanatlarının satışı da İpek Evi’nde gerçekleştirilmektedir. “%100 Misa Projesi ile hem Misi Köyü’nün mirası yaşatılmıştır hem de kadınlar aile ekonomisine katkıda bulunmuştur (Gelecek Turizmde, 2021b; UNDP, 2014; Nilüfer Belediyesi, 2014).

3.2.2. İkinci Dönem Projeleri (2014-15)

“Dünyanın En Eski Tapınağı Göbeklitepe’de Taş İşçiliği”, “Malatya’nın mirası Arslantepe”, “Safranbolu Hatırası” ikinci dönem projeleridir. Gelecek Turizmde ile toplum temelli sürdürülebilir turizm kapsamında yürütülen üçüncü dönem projeleri maddeler halinde sırasıyla özetlenmiştir (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2019; Gelecek Turizmde, 2021b):

- Şanlıurfa’da Dünyanın En Eski Tapınağı Göbeklitepe’de geleneksel olan taş işçiliğinin geleceğe aktarılması ve istihdam olanaklarının artması amacıyla taş işçiliği atölyesi kurularak, 6’sı kadından oluşan 21 kişi geleneksel taş işçiliği eğitimi almıştır. Bu sayede kadınlar Türkiye’nin ilk öncü kadın taş işçileri olmuştur.
- UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi’ne 2014 yılında kabul edilen Anadolu’daki ilk şehir devleti olan Malatya Arslantepe Höyüğü, Arslantepe Açık Hava Müzesi haline getirilerek, gelen ziyaretçiler için birden çok dile sahip sesli rehber hazırlanmıştır.

- Safranbolu'nun kültürel mirasını ve yerel değerlerini yansıtan hediyelik eşyaların, yerel esnaf tarafından üretilmesi sağlanarak, hediyelik eşya ihtiyacı giderilmiştir. Yerel esnaf tarafından satımı gerçekleştirilen hediyelik eşyalar bölgede gelir artışına sebep olmuştur.

Dünyanın En Eski Tapınağı Göbeklitepe’de Taş İşçiliği

Bu proje Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası sahipliğinde ve Şanlıurfa Valiliği, Eyyübiye Belediyesi ortaklığında yürütülmektedir (Gelecek Turizmde, 2021b).

Dünyanın en eski tapınağı olan Göbeklitepe’de, günümüzden 12 bin yıl öncesine dayanan, yok olmaya yüz tutmuş geleneksel taş işçiliğinin geleceğe aktarılması, aynı zamanda gençlere ve kadınlara yeni iş sahalarının oluşturulması hedeflenmiştir. Böylelikle turizmin sürdürülebilirliğine, bu kültürel değerler sayesinde katkı sağlanması planlanmaktadır. Buradan hareketle Şanlıurfa’da taş işçiliği atölyesi hayata geçirilerek 6’sı kadından oluşan 21 kişi taş işçiliği eğitimi ve girişimcilik eğitimleri almıştır. Aynı zamanda bu kadınlar Türkiye’nin ilk kadın taş işçileri olmuştur. Bu işçilerin ürettikleri motifler sayesinde; yapı süslemesi, hediyelik eşya gibi alanlarda yeni istihdam alanları oluşturmuştur (Anadolu Efes, 2017).

3.2.3. Üçüncü Dönem Projeleri (2015-16)

“Lavanta Kokulu Köy”, “Kendi Kelebeğini Keşfet”, “Nar Kadın ile Edremit”in Yöresel Tatları üçüncü dönem projeleridir. Gelecek Turizmde ile sürdürülebilir turizm kapsamında yürütülen üçüncü dönem projeleri maddeler halinde sırasıyla özetlenmiştir:

- Isparta’nın Keçiborlu ilçesine bağlı Kuyucak Köyü’nde üretilen lavantanın ürün çeşitliliği sağlanarak hem kırsal turizmin canlanması hem de yöredeki istihdam ve girişimcilik potansiyelinin harekete geçirilmesi hedeflenmiştir. Proje sayesinde yöre halkının gelir elde etmesi sağlandı, Lavanta Kokulu Köy Kadın Girişimciler Kooperatifi kuruldu (Anadolu Efes, 2017: 146).

- Türkiye'nin önemli 10 kelebek alanı arasında olan Adana'ya bağlı Saimbeyli ilçesinin tabiat parkı statüsüne alınması için çalışmalar başlatılmıştır. Kelebek gözlemciliğinin yanında eko turizmin de geliştirilmesi için çalışmalar yapılarak düşük gelir düzeyinin artırılması ve doğanın biyolojik çeşitliliğın korunması hedeflenmektedir. Alan 2018 yılında Tabiat Parkı ilan edilmiştir (TC Kùltür ve Turizm Bakanlığı, 2019; Gelecek Turizmde, 2021b).
- Balıkesir'in Edremit ilçesinde yürütölen projeyle birlikte zeytinyağı ile yapılan yöresel lezzetlerin marka haline getirilmesi hedeflenmiştir. Bölgedeki kadınlara kişisel ve mesleki anlamda gelişim eğitimleri verilerek, yerel ürünlerin birer turizm ürününe dönüştürölmesi, kadınların ekonomik olarak güçlenmesi hedeflenmiştir. Kadınların ürettiğı yöreye özgü zeytinyağı ile yapılan lezzetler, Nar Kadın Gurme Evi'nde ziyaretçilere sunulmaktadır. Bu sayede bölgede gurme turizmne destek sağlanmıştır (TC Kùltür ve Turizm Bakanlığı, 2019; Anadolu Efes, 2017).

3.2.4. Dördüncü dönem projeleri (2016-2017)

“Likya Yolunda Bir Tarih Molası”, “Kuşlar Sizi Çağırıyor”, “Dört Mevsim Foça” dördüncü dönem projeleridir. Gelecek Turizmde ile sürdürülebilir turizm kapsamında yürütölen dördüncü dönem projeleri maddeler halinde sırasıyla özetlenmiştir (Gelecek Turizmde, 2021b; TC Kùltür ve Turizm Bakanlığı, 2019):

- Türkiye'nin ilk uzun mesafeli yürüyüş rotası olan “Likya Yolu” güzergâhına Antalya, Demre'de Kapaklı ve Hoyran köyleri kazandırılmıştır. Projeyle birlikte eğitimler verilerek bölgede sürdürülebilir turizm konusunda farkındalık artırıldı ve köylerde yaşayan kadınların ürettiğı ürünler sayesinde yerel üretimin devamlılığı sağlanmıştır. Kapaklı ve Hoyran'da proje kapsamında açılan kafeteryaları kadınlar işletmeye başlamıştır. Böylece kadınlar el işi ve yöresel yemek yapıp satarak, hem kadınlar hem de yöre halkı turizmden gelir elde etmeye başlamıştır.

- Denizli’ye bağı olan Buldan Yayla Gölü’nün biyolojik çeşitliliğinin korunması ve eko turizm potansiyelinin ortaya çıkması için çalışmalar yapılarak bu sayede yerel ekonomiye katkı sağlanmıştır.
- İzmir Foça’da birincil geçim kaynağı olan turizmin dört mevsime yayılması, sürdürülebilir turizm için doğa dostu üretim ve işletme modellerinin yaygınlaştırılması hedeflenerek “Dört Mevsim Foça” markası oluşturulmuştur.

3.2.5. Beşinci dönem projeleri (2017-2018)

“Troya Kültür Rotası/Çanakkale”, “Perşembe'nin Işıklarını Kadınlar Yakacak/Ordu” “Ovacık Köyünde Bir Gün/İstanbul” beşinci dönem projeleridir. Gelecek Turizmde ile sürdürülebilir turizm kapsamında yürütülen beşinci dönem projeleri maddeler halinde sırasıyla özetlenmiştir:

- Troya Kültür Rotası projesi ile kültürel mirasın ve kültürel kimliğin korunması, turist ile yerel halk arasındaki bağların güçlenmesi, bölgenin sahip olduğu kültürel ve turistik değerlere katkı sağlayarak turizm potansiyelinin artırılması ve yerel kalkınmaya destek olunması hedeflenmektedir. Antik yerleşimler, taş ocakları, köprüler, plajların ve kaplıcaların olduğu Çanakkale’de, 120 kilometrelik dünyaca bilinen mitolojiler şehri Troya’dan Assos’a kadar “Troya Kültür Rotası” oluşturulmuştur (Gelecek Turizmde, 2021b; TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2019).
- Ordu iline bağı sakin Şehir unvanına sahip olan Perşembe ilçesinin “Perşembe'nin Işıklarını Kadınlar Yakacak” projesi ile sürdürülebilir turizme kazandırılması, yöresel lezzetlerinin tanıtılması, yerel halkının ekonomik gelir elde etmesi ve kadın girişimcilere destek olunması amaçlanmaktadır. Projeye birlikte örnek pansiyon açılarak, kadınların hazırladığı yöresel ürünler satışa sunulmaya başlanmıştır. Ayrıca turizmi canlandırmak için gezi rotaları oluşturulmuştur (Gelecek Turizmde, 2021b).

- İstanbul’a bağlı olan Şile’nin Ovacık Köyü’nde tarlalardan sofralara yöresel lezzetlerin sunulduğu bir deneyim atölyesi tasarlanarak, eski köy okulu restore edilerek bahçesine ekolojik üretim ve permakültür uygulamalarının da deneyimlenebileceği yerler oluşturulmuştur (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2019).

Ovacık Köyü’nde Bir Gün

Bu proje Ovacık Köyü Kadın Tohum Derneği sahipliğinde ve Şile Belediyesi ortaklığında yürütülmektedir (Gelecek Turizmde, 2021b).

Proje ile ziyaretçilerin tarladan sofraya yöresel lezzetleri, yöreye özgü kültür ve geleneklerin deneyimlemesini sağlamak amacıyla deneyim temelli turizm modeli geliştirilmiştir. İstanbul’a bağlı Şile’nin Ovacık orman köyünde uygulanan sorumlu turizm aktiviteleriyle yerel halkın yaşam kalitesinin artırılması hedeflenmiştir. Proje kapsamında, restore edilen eski köy okulu “Ovacık Köyü Kadın Tohum Derneği”ne tahsis edilerek, ziyaretçilerin başka atölye çalışmalarına da katılabileceği bir deneyim atölyesi olarak tasarlanmıştır. Ayrıca ziyaretçilerin atölyenin bahçesinde ekolojik üretim ve permakültür uygulamalarını deneyimleyebilecekleri bir bahçe oluşturulmuştur. 13 kadın dönüşümlü olarak, ata tohumlarını üretmek, paylaşmak ve korumak amacıyla atölyede çalışmaktadır. Doğayla uyum içerisinde çalışmanın güzelliğini ve kendi kendine yetebilen bir yaşamın da mümkün olabileceğini gösteren bu atölyede, atıkların dönüştürülmesinden kompost yapımıyla yağmur suyu hasadına kadar farklı ekolojik yaşam hareketleri görülmektedir (Gelecek Turizmde, 2021b).

3.2.6. Altıncı dönem projeleri (2020-2021)

“Kars Peynir Rotası/Kars”, “Ayancık’ta Ketenin Yolculuğu/Sinop”, “Aromatik Bitkiler Evi Köyceğiz/Muğla” altıncı dönem projeleridir. Gelecek Turizmde ile sürdürülebilir turizm kapsamında gerçekleştirilen altıncı dönem projeleri maddeler halinde sırasıyla özetlenmiştir (UNDP, 2020):

- “Kars Peynir Rotası” ile unutulmaya yüz tutan ürünlerin, üretim tekniklerinin sürdürülebilirliği sağlamak, bölgenin turizm potansiyelini hareket geçirmek ve sosyal ve ekonomik olarak bölgenin kalkınmasına katkı sağlamak hedeflenmiştir.
- Sinop’un Ayancık ilçesinde “Ayancık’ta Ketenin Yolculuğu” projesiyle geleneksel bir ürün olan keten ve keten ipi yapma sanatının, yeniden canlandırılıp turizme kazandırılması hedeflenmiştir.
- “Aromatik Bitkiler Evi Köyceğiz” projesiyle özellikle tıbbi ve aromatik bitki zenginliği korumak ve tanıtımını sağlamak, yöre halkıyla beraber toplum temelli turizme ve kadınlara istihdam sağlamak amaçlanmaktadır.

Aromatik Bitkiler Evi Köyceğiz

Bu proje Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Turizm Fakültesi sahipliğinde Köyceğiz Belediyesi, Köyceğiz Kaymakamlığı ortaklığında yürütülmektedir. Proje, Türkiye'nin 16. sakin Şehri olan, eşsiz doğası ve tarihiyle Köyceğiz’in turizm potansiyelini arttırmayı ve tıbbi ve aromatik bitkilerden oluşan botanik zenginliğini tanıtmayı hedeflemektedir. Özellikle proje kadın istihdamını arttırmayı ve yerel halkla beraber toplum temelli turizme katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Köyceğiz, dünyada trend haline gelen aromaterapi turlarına bu projenin Türkiye’den güzel bir örnek oluşturması planlanmaktadır (Gelecek Turizmde, 2021b).

Proje kapsamında, 1932’ de inşa edilen geleneksel bir konak belediye tarafından tahsis edilerek, “Aromatik Bitkiler Evi” olarak hazırlanmıştır. Bu aromatik bitki evinde yöreye özgü bitki ve ağaçlardan (sığıla ağacı/Liquidambar orientalis vb.) aromaterapi yağları üretilmektedir. Aromatik Bitkiler Evi’nde uzmanlar tarafından sürdürülebilir kalkınma, yavaş şehir hareketi, eko köyler, sürdürülebilir rotalar, tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliği, iklim değişikliği gibi farklı konularda eğitimler de verilmiştir. Eğitimlere katılan kadınların atölyelerde eğitmen olması veya kendi girişimlerini kurması Köyceğizli kadınların da turizmden gelir elde etmesi hedeflenmektedir (Arkeolojik Haber, 2020; Milliyet, 2021).

3.3. Lavanta Kokulu Köy Projesi (2015-2016)

Isparta'nın Keçiborlu İlçesi'ne bağlı Lavanta bahçeleriyle ünlü olan Kuyucak Köyü; Isparta iline 50 km, İstanbul-Antalya Karayolu'na 10 km, Süleyman Demirel Havalimanı'na 25 km uzaklıktadır. Kuyucak Köyü'nün yüksek konumu itibariyle etrafındaki yamaç ve ovalar lavanta tarlalarıyla çevrili ve Burdur Gölü manzarasına sahiptir. Günümüzde 250 nüfusa sahip olan Kuyucak köyü, 1315 yılından beri yerleşim yeridir (TC Isparta Valiliği, 2021a; TC Keçiborlu Kaymakamlığı, 2021).

Şekil 3.1. Kuyucak Köyü Lavanta Bahçesi

Kaynak: Orijinal, 2021

Türkiye'de sadece ekonomik olarak Isparta Keçiborlu yöresinde başta Kuyucak olmak üzere Kuşcular ve Çukurören köylerinde lavanta (*L.x intermedia* var. Super A) tarımı yapılmaktadır. Özellikle bu yörelerde, su olmayan eğimli ve kıraç arazilere uyum sağlayan ve 1 m'ye kadar yetişen lavanta bitkisi, yarı çalımsı, çok yıllık bir bitkidir. Lavantanın ekonomik anlamda kullanılan çiçek ve sap kısımlarından elde edilen uçucu yağlar, dünya üzerinde ticareti en fazla yapılan 15 uçucu yağlardan birisidir (TC Keçiborlu Kaymakamlığı, 2021).

Lavanta bitkisi, Isparta'nın Kuyucak Köyü'ne ilk defa 1975 yılında Fransa'dan getirilmiş ve 15'er kök şeklinde 30 aileye dağıtılarak üretime başlanmıştır. Önceleri evlerin bahçelerinde ve gül bahçelerinin kenarlarında hobi ve süs amaçlı üretilen lavanta bitkisinin, 90'lı yıllardan sonra ticari amaçlı üretimine geçilmiştir (Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021). Türkiye'deki lavanta üretiminin % 90'ı Kuyucak Köyü'nden sağlanmaktadır (TC Isparta Valiliği, 2021a).

Türkiye'de lavanta üretiminde Isparta İli Keçiborlu İlçesi, lokomotif üretici konumunda olması sebebiyle ilçenin Lavanta üreticisi olarak markalaşması, mevcut istihdam, göç ve kalkınma problemlerinin çözülmesine katkıda bulunulması ve alternatif gelir ve iş kaynakları oluşturulması planlanmaktadır. Buradan hareketle, "T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı", "Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)" ve "Anadolu Efes" ortaklığı ile yürütülen "Gelecek Turizmde" proje çağrısına "Keçiborlu Yardımlaşma Dayanışma" ve "Eğitim Derneği", "Keçiborlu Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği" ve "Kuyucak Köyü Muhtarlığı" ortaklığında proje sunulmuştur (Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2017).

Şekil 3.2. Lavanta Kokulu Köy Projesi

Kaynak: Orijinal, 2021

Bu proje Keçiborlu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği sahipliğinde, Keçiborlu Kaymakamlığı ve Kuyucak Köyü Muhtarlığı ortaklığında yürütülmeye başlamıştır (Gelecek Turizmde, 2021b).

Projeyle; Kuyucak Köyü’nde kırsal turizmin canlandırılması, lavantanın ürün çeşitliliğinin sağlanması, yerel halkın gelir elde etmesi, özellikle kadınların istihdam edilerek, istihdam sorununun çözümüne katkıda bulunulması, bölgedeki girişimcilik ve istihdam potansiyelinin harekete geçirilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, “Gel Bir Gün Misili Ol” projesini yerinde incelemek ve örnek olması amaçlı Bursa’ya gidilmiştir. Sonrasında, model olması açısından kırsal turizmin iyi uygulama örneklerinden birisi olan Fransa’nın Provence bölgesine proje ekibi, lavanta üreticisi kadınlar ve bölgenin ileri gelenlerinin katılımıyla çalışma gezisi düzenlenmiştir (Anadolu Efes, 2017; Gelecek Turizmde, 2021b; Lavanta Kokulu Köy, 2019).

Şekil 3.3. Kadın Girişimciler Kooperatifi

Kaynak: Orijinal, 2021

Devamında 17 kadından oluşan “Lavanta Kokulu Köy Kadın Girişimciler Kooperatifi” kurulmuştur, 22 kadına 6 ay boyunca, girişimcilik, kooperatifçilik, hijyen, güzel konuşma ve diksiyon, ev pansiyonculuğu, tıbbi aromatik bitki yetiştiriciliği, kırsal turizm etkinlikleri, alan rehberliği, hediyelik eşya tasarımı konulu 9 adet eğitim verilmiştir. Köyde başta 4 ev pansiyona dönüştürülmüştür (Anadolu Efes, 2017).

Şekil 3.4. Kadın Girişimciler Kooperatifi

Kaynak: Orijinal, 2021

Lavanta; kozmetik, parfümeri, ilaç sanayi, gıda sektörü gibi birçok alanda kullanılmaktadır. Lavanta bitkisinden, lavanta yağı, suyu, kolonyası, sabunu, kremi, duş jeli, şampuanı üretilmektedir. Hediyeelik eşya olarak; lavanta yastığı, kesesi, lavanta bebeği, lavanta demeti, magneti vb. ürünlerin satışı yapılmaktadır. Köyde kadınlar tarafından lavanta bitkisinden lavanta tacı örülmektedir. Yine lavanta bitkisinden lavanta balı, reçeli, lavanta çayı, lavantalı gözleme, lavanta muhallebisi, lavanta keki ve kurabiyesi yapılmaktadır. Ayrıca Lavanta dondurması lokumu, lavanta gazozu lavanta kahvesi satışı yapılmaktadır (Anadolu Efes, 2017; Lavanta Kokulu Köy, 2019).

Şekil 3.5. Lavanta Demeti ve Lavanta Tacı

Kaynak: Orijinal, 2021

Türkiye'nin gizli kalmış keşfedilmeyi bekleyen 9 en önemli yerinden birincisi olarak gösterilen Lavanta Kokulu Köy'de lavanta bitkisi, haziran ayı içerisinde çiçeklenmeye başlayarak, çiçeklenme yaklaşık 45-50 gün kademeli olarak sürmektedir. Çiçeklenme döneminde köy adeta mora boyanmaktadır. Ağustos ayında yavaş yavaş lavanta hasat edilerek bir kısmı yağı ve suyu çıkarılmak için ayrılırken bir kısmı da kurumaya bırakılmaktadır (Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021).

Şekil 3.6. Lavanta Çiçeklenme Dönemi

Kaynak: Orijinal, 2021

Lavanta sezonu ayrıntılı maddeler halinde aşağıda sıralanmıştır (Keçiborlu Belediyesi, 2021):

- Mayıs başında çiçek sürgünü (uyanma) başlamaktadır.
- İlk çiçek Haziranın 20-25 tarihleri arasında görülmektedir.
- Temmuz 15-20 tarihleri arasında olgunlaşma dönemidir.
- Temmuz 15-20'si gibi Lavantaların demet olarak kesimi başlamaktadır

- Temmuz 20-25 tarihlerinde lavantaların kurutmalık olarak kesimi başlamaktadır.
- Ağustos'un 5'i gibi Lavantaların yağının ve suyunun çıkarılması için kesilmesi ve işlenmesi başlamaktadır.
- Ağustos 25 – 30 tarihlerinde ise Lavanta sezonu sonuna gelinmektedir.

Şekil 3.7. Lavanta Kafe ve Ev Pansiyonu

Kaynak: Orijinal, 2021

Lavanta Kokulu köyde yapılabilecek aktiviteler aşağıda sıralanmıştır (UNDP, 2021d; Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021);

- Geleneksel kıl çadırda otantik bir köy kahvaltısı yapılabilir. Lavanta çayı ve kahvesi içilebilir, lavanta balı, lavanta reçeli, lavanta dondurması, lavanta gazozu tadılabilmektedir.
- Gruplarla birlikte lavantanın faydalarının ve tarihçesinin anlatıldığı rehberlik hizmetiyle lavanta bahçeleri gezilebilmektedir.
- Belirlenmiş olan bisiklet ve yürüyüş rotalarında lavanta kokuları eşliğinde köy sokaklarında yürüyüş yapabilir ya da kooperatif binasından bisiklet kiralayıp köy gezisi yapılabilmektedir.

- Kooperatiften ya da satış stantlarından lavanta yağı, lavanta kesesi lavanta sabunu, lavanta demetleri vb. lavantadan yapılan lavanta konseptli hediyelik eşyalar satın alınabilmektedir.
- Fotoğraf çekim noktalarında lavanta kokulu köy manzarası eşliğinde fotoğraf çekinilebilmektedir.
- Lavanta Kokulu Köy projesiyle birlikte açılan köy pansiyonlarında konaklayıp lavanta bahçeleri manzaralı kafelerinde vakit geçirebilmektedir.

Şekil 3.8. Lavanta Bahçesi ve Seyir Terası

Kaynak: Orijinal, 2021

Susuz ve kırılgan arazileri yüzünden yıllar önce göç vermeye başlayan Kuyucak, “Lavanta Kokulu Köy” projesi sayesinde kaderi değişerek göç almaya başlamıştır (TC Isparta Valiliği, 2021a; TC Keçiözümlü Kaymakamlığı, 2021). Lavantanın hasadının 70 - 80 yıldır yapıldığı Kuyucak köyünde, Ticaret Bakanlığının desteğiyle Lavanta Kokulu Köy Kadın Girişimciler Kooperatifi kadınları 2021 yılında kendi sabun üretim tesisini hayata geçirmiştir. Girişimci kadınlar artık lavanta kokulu sabunları kendileri üretmeye başlamıştır (TC Isparta valiliği, 2021b).

Lavanta Kokulu Köy projesi ilgili, Proje Koordinatörü Ali SAĞDAŞ ile görüşülmüş olup, proje hakkında şunları söylemiştir; “*Proje 2015 yılında yazılmış, Ocak 2016 yılında başlamış ve Ocak 2017 ayında sona ermiştir Projenin süresi 12 aydır. Ancak Proje destekçisi kuruluşların mentorluk desteği, ve diğer faaliyetlerde destekleri devam edecektir. Projenin ilk (2016) yıl bütçesi 99.500 liradır, 2017 yılı destek 30.000 civarındadır. Köyde Uygulanan Faaliyetler; Kullanılmayan okul bahçesinde çevre düzenlemesi yapılarak kıl çadır kurulmuş ve yaz döneminde davet edilen turistlere yöresel ürün tasarlanarak köylü kadınlarca çadır yakınında dinlenme alanında kurulan standda satışı sağlanmıştır. Eğitim Faaliyetleri; Köydeki bayanlara İşletmede Hijyen, Kooperatifçilik, Güzel Konuşma ve Diksiyon, Kırsal Turizm Etkinlikleri, Ev Pansiyonculuğu, Girişimcilik, Aromatik Bitki Yetiştiriciliği, Alan Rehberliği, Tasarım Eğitimi konulu 9 adet eğitim verilmiştir. Köyde kadınlarca kooperatif kurulması sağlanmıştır. Kooperatif kurulumu 30/07/2016 tarihinde yapılarak yönetim kurulunda ve üyeler kadınlardan oluşmaktadır. 3 Adet ev pansiyonu kurulmuş ve ev pansiyonlarında birçok misafir ağırlanmıştır. Tur firmalarıyla görüşülerek bölgeye tur firmalarınca turist getirilmesi sağlanmıştır. 2016 yılında 21.000, 2017 Yılında 140.000, 2018 Yılında 254.000, 2019 yılında 750.000 civarında köyde turist ağırlanmıştır. Köyde şu an 11 adet ev pansiyonu bulunmaktadır. Ayrıca 40-45 civarında Satış, Toplu tüketim işletmesi hizmet vermektedir.*”

Yüz yüze görüşme ve mail yolu ile Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü’nden elde edilen turist sayılarına göre bölgeyi; 2020 yılında 400.000 kişi ve 2021 yılında 450.000 kişi ziyaret etmiştir (Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021b).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın amacı ve önemi, araştırma modeli, karma yöntem metodolojisi, nicel ve nitel veri yöntemi (evren ve örneklem, veri toplama araçları ve süreçleri ve verilerin analizi) yer almaktadır.

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmada, Kuyucak Köy 'ünde yaşayan yerel halkın TTT gelişimine yönelik algısını tespit etmek, kırsalda yerel kalkınma açısından toplum temelli turizmin önemini ortaya koymak, “Lavanta Kokulu Köy Projesi”nde kadınların rolünün ne şekilde olduğunun ve projenin kadınlara ne sağladığının belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Ülkemizde turizm yerel kalkınmada önemli bir araç olarak görülmektedir. Tarım ve turizm alanlarında sürdürülebilir modeller yaratılarak yerel kalkınmaya destek olunmaktadır. Türkiye’de doğaya dönüş isteğiyle başlayan kırsal turizme artan ilgi sayesinde kayıtlı kadın istihdamını köylerde arttırmak için büyük bir fırsat yaratarak, yerel halkı tarım faaliyetlerine teşvik etmektedir. TTT modeli, yerel toplulukların, özellikle yerel insanlar ve kırsal kesimdeki köylülerin turizm endüstrisinden yarar sağlamalarını, bu toplulukların turizm kararlarında söz sahibi olmasını ve turizm gelirlerinden faydalanmasını sağlamaktadır. Turizm, yapısı itibarıyla, dünyada ve Türkiye’de kadınların da katılabileceği ve turistik yörelerde girişimcilik faaliyetlerinin gelişimine yönelik fırsatlar sunan bir sektördür. Bu bağlamda eğitim almamış ya da uzun süre çalışmamış kadınların bir meslek edinip, çalışma hayatına katılması ve yerel kalkınmaya katkıda bulunması amacıyla hazırlanan projeler ve kurslar, gelecek yıllarda tüm sektörlerde çalışan kadınların sayısını arttırması açısından önem arz etmektedir. Kırsal alanlarda kadınların kullandıkları kaynak sayısının fazla olması, özellikle kırsal kalkınma çalışmalarında kadınlara daha çok yer verilmesi, hem istihdam hem de cinsiyet faktörünün ortadan kalkmasına yarar sağlamaktadır.

Turizm faaliyetlerinin bir bölgede geliştirilmesi ve sürdürülebilmesi, yerel halkın turizme bakış açısına, turizmi ne şekilde algıladığına, turizmin gelişmesine hazır olup olmadığına, turizm faaliyetlerinden beklentisinin neler olduğuna, bölgeyi ziyaret eden turistlerle iletişiminin nasıl olduğuna ve en önemlisi yerelden sahiplenilmesine bağlıdır. Bu doğrultuda yerel halkın turizm gelişimine yönelik bakış açısının ölçülmesi, ileride turizm sektöründe doğru planların yapılmasında ve doğru stratejilerin uygulanmasında yol gösterici olacaktır. Ayrıca araştırmada elde edilecek bulguların ilgili alan yazına, gelecek yıllarda bu gibi projelerin örnek olarak çoğalmasına ve tüm sektörlerde çalışan kadınların sayısının arttırmasına katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

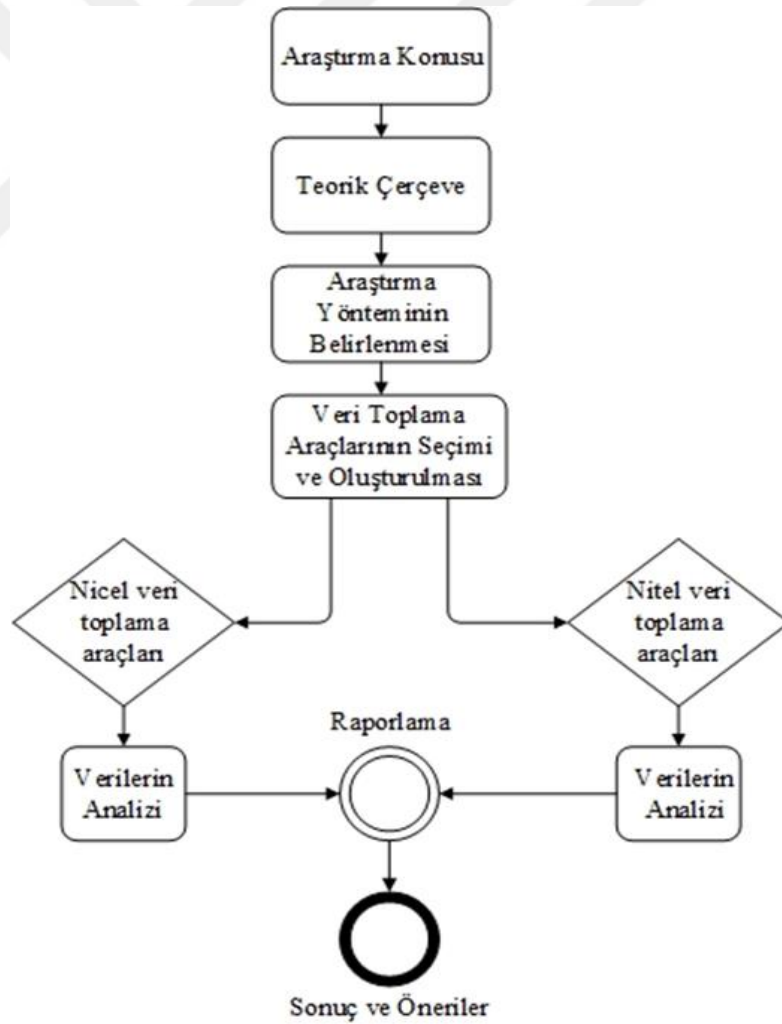
Literatüre bakıldığında, toplum temelli turizm projelerini konu alan yerel halkın bakış açısı, turizm algısını ölçen çalışmaların yapılmış olmasına rağmen toplum temelli turizm projelerinde kadın girişimciliğinin yeri ve önemini ortaya koyan, kadının rolüne yönelik çalışmaların yeterli sayıda olmadığı görülmektedir. Yapılacak olan bu araştırmanın literatürdeki boşluğu dolduracak öncü bir çalışma niteliği kazanması ve diğer araştırmacılara rehberlik edecek bir kaynak oluşturması açısından özgün değeri ortaya çıkmaktadır. Diğer bir özgün değeri ise, literatürde yapılan çalışmaların genellikle nitel ağırlıklı olması, yapılacak bu araştırmanın hem nitel hem nicel olarak yapılması, ulusal ve uluslararası literatüre katkı sağlaması bakımından önemlidir.

Çalışma ayrıca Türkiye’de kırsalda kalkınma açısından özellikle son yıllarda önemli bir araç olarak ön plana çıkan turizmin, yerelde sahiplenilmesini sağlamak amacıyla toplum temelli turizm çalışmalarının önemini de ortaya koyacak olması bakımından özgün bir değere sahip olacaktır. Tüm proje çalışmalarında kadınlar dezavantajlı gruplar içerisinde yer almakta olup, hem ulusal hem uluslararası proje desteklerinde kadınları konu eden çalışmalar üretmek ve bunun istihdama olan katkısını ortaya koymak her zaman önemli konu olmuştur.

4.2. Araştırmanın Modeli

Çalışmada, Kuyucak köyünde gerçekleştirilen “Lavanta Kokulu Köy” projesi örneğinde, Kuyucak köyünde yaşayan yerel halkın turizmin gelişimine yönelik algısı, projede kadınların rolünün ne şekilde olduğu ve projenin kadınlara ne sağladığı araştırılmıştır. Çalışmada hem nicel hem nitel veriler toplanarak bütüncül bir bakış açısı geliştirmek amaçlandığından, bu araştırma “açımlayıcı sıralı karma yöntem desene” göre modellendirilmiştir. Araştırmanın nicel kısmında, anket tekniği, nitel kısmında ise, görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma sürecinde izlenen yol, bir diyagram eşliğinde şu şekilde sunulmuştur (Şekil 1).

Şekil 4.1. Araştırma Sürecinde İzlenen Yol

4.3. Karma Yöntem

Karma Yöntem (KY) araştırmaları son 25 yıllık süreçte nicel ve nitel araştırma metodolojisine alternatif bir araştırma yaklaşımı olarak ortaya çıkmıştır. Bu yöntem bilimin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan hususlar ise; nicel yöntemin genellenebilir bir sonuç vermesine rağmen olgunun altında yatan nedenleri açıklayamaması; nitel yöntemin ise olgunun derinliği hakkında bilgi verebilmesine rağmen genellenebilir sonuçlar vermede yetersiz kalmasıdır. Her iki yöntemin de yalnızca olumlu yönlerini alarak ortaya çıkartılan KY ise; olgunun altında yatan nedenleri anlamaya yönelik genellebilir sonuçlar veren bir yöntem bilimdir. Yöntemin mimarı olan Creswell (2021), KY ‘i şu şekilde tanımlamaktadır:

“Araştırmacının, araştırma problemlerini anlamak için hem nicel veriler (kapalı uçlu) hem de nitel veriler (açık uçlu) topladığı iki veri setini birbiriyle bütünleştirdiği ve daha sonra bu iki veri setinin birbiriyle bütünleştirdiği ve daha sonra bu iki veri setini bütünleştirmenin avantajlarını kullanarak sonuçlar çıkardığı, sağlık, sosyal ve davranış bilimleri alanında kullanılan bir araştırma yaklaşımı...”

KY ‘in temel özellikleri ise; araştırmacı tarafından sorun olarak görülen olguların cevaplandırılması için nicel ve nitel verilerin toplanıp analiz edilmesi, nitel ve nicel verilerin birleştirilerek açıklanmasıdır (Creswell, 2021). Her araştırma yönteminin kendine has desenleri bulunmaktadır. Örneğin nitel araştırmalarda bu desenler şu şekildedir:

1. Durum/Case/Örnek/Vaka çalışması
2. Olgubilim/Fenomonoloji
3. Anlatı/Narrative
4. Kültür Araştırması/Etnografya
5. Kuram Oluşturma/Gömülü Teori/Temellendirilmiş Teori/Grounded Teori
6. Eylem Araştırması/Action araştırma/Öğretmen Araştırması, şeklindedir (Ereş, 2018 Gürbüz ve Şahin, 2017).

Aynı şekilde nicel araştırmada da kullanılan bazı desenler ise:

1. Deneysel olmayan desenler
 - a. Betimsel Tarama (Survey)
 - b. İlişkisel Tarama (Korelasyon deseni)
 - c. Nedensel Tarama
2. Deneysel Desenler
 - a. Ön Test- Son Test
 - b. Kontrol Deney Grubu Ön- Test Son Test (Demirel, 2018; Gürbüz ve şahin, 2017).

KY araştırmalarında ise 6 desen bulunmaktadır. Bunlar:

1. Yakınsak Paralel Karma Desen
2. Açıklayıcı Sıralı Karma Desen
3. Keşfedici Sıralı Karma Desen
4. İ ie Karma Desen
5. Dönüştürücü Karma Desen
6. Çok Aşamalı Karma Desen (Creswell, 2003).

KY'in mimarı olan Creswell desenleri tanımlarken, Yakınsak Paralel Karma, Açıklayıcı Sıralı Karma ve Keşfedici Sıralı Karma desenleri temel desen olarak belirtmekte iken, İ içe Karma, Dönüştürücü Karma ve çok Aşamalı Karma deseni alt desenler olarak belirtmektedir (Creswell, 2003).

Araştırmanın kapsamında hem nicel hem de nitel veriler toplanarak bütüncül bir bakış açısı geliştirmek amaçlandığından dolayı bu araştırma için Açıklayıcı Sıralı Karma Desen kullanılmıştır.

4.3.1. Açıklayıcı Sıralı Karma Desen

Açıklayıcı Sıralı Karma Desen hem nicel hem de nitel verilerin kullanılarak, olguya bütüncül bir bakış açısı sağlamak için kullanılan bir Karma Yöntem desendir. Nicel olarak elde edilen sonuçlarının altında yatan nedenleri anlayabilmek için

tasarlanan bu yöntem yaklaşımında nicel veriler ağırlıklı olarak işleme tabi tutulur. Nicel yöntem ile analize tabi tutulan verilerin içinden seçilen örneklem grubu ile yarı yapılandırılmış mülakat formları aracılığıyla görüşmeler gerçekleştirilir. Bu görüşmelerde amaç nicel analizden elde edilen sonuçlarının altında yatan nedenleri keşfetmek, derinlemesine bilgi edinebilmektir (Creswell, 2021; Creswell, 2003). Bu araştırma kapsamında ise öncelikli olarak nicel veriler toplanıp analize dahil edilmiştir.

4.4. Araştırma Yöntemi

Araştırmada nicel ve nitel veriler toplanıp analiz edildikten sonra sonuç aşamasında nitel ve nicel veriler birleştirilerek bütünleştirilip yorumlanmış ve öneriler geliştirilmiştir.

4.4.1. Nicel Veri Yöntemi

Araştırmanın nicel veri yöntemi kısmında bağımsız değişkenler ile ölçek arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını saptamak için nicel araştırma desenlerinden betimsel tarama desenine göre modelleme yapılmıştır. Kuyucak köyü yerel halkının turizm gelişimine yönelik algılarını tespit etmek için anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Öncelikle evren ve örneklem sunulmuş olup, veri toplama araçları ve süreçleri açıklanmış sonrasında ise verilerin analizi anlatılmıştır.

4.4.1.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Isparta'nın Keçiörlü ilçesine bağlı Kuyucak Köyü'nde yaşayan tüm bireyler oluşturmaktadır. Köyün nüfusu, 84 hane 252 kişiden oluşmaktadır. Bu veriler T.C Keçiörlü Kaymakamlığından elde edilmiştir. Araştırmanın örneklemini "Sample Size Calculator" kullanılarak %95 güven aralığı ve %5 hata oranına göre 152 kişi olarak hesaplanmıştır (Aksu vd., 2021). Araştırma kapsamında evrenin tamamına ulaşmak için olasılığa dayalı basit rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda 173 kişiye anket uygulanmış olup eksik ve hatalı doldurulmuş olan formlar çıkarıldıktan sonra 161 veri üzerinden analizler gerçekleştirilmiştir.

4.4.1.2. Veri Toplama Araçları ve Süreçleri

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmacı tarafından oluşturulan katılımcı formu kullanılmıştır. Formun içerisinde katılımcılara ait cinsiyet, medeni durum, eğitim, yaş, ikamet, gelir durumu, gelirini turizm faaliyetlerinden sağlama ve turist ile etkileşimde bulunma durumuna yönelik (bağımsız değişkenler) bilgiler bulunmaktadır.

İkinci bölümde ise, yerel halkın turizm gelişimine yönelik algıladıkları tutum ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin tespit edilmesi arzalandığından dolayı, Dilek, Çoban ve Harman (2017), tarafından geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının yapıldığı “Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları” tutum ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla; “*Turizmin Algılanan Pozitif Etkisi*”, “*Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri*”, *Turizmin Olumsuz Sosyo-Kültürel Etkileri*” “*Turizm Gelişimine Destek*”, “*Turizm Gelişiminden Memnuniyet*”, “*Turizmden Kişisel Fayda Sağlama*” olmak üzere toplamda 24 ifadeden oluşmaktadır. Yerel halkın algısına yönelik ifadeler 5’li likert tipine göre oluşturulmuş ve yerel halkın ifadelere katılım düzeyi (1=kesinlikle katılmıyorum, 2=katılmıyorum, 3=ne katılıyorum ne katılmıyorum, 4=katılıyorum, 5=kesinlikle katılıyorum) olarak derecelendirilmiştir (Dilek vd., 2017). Hazırlanan anket formu ekte (Bkz. Ek-1) verilmiştir.

Ön saha çalışması için 25 Ağustos 2020 tarihinde alana gidilmiştir. Veri toplamak için oluşturulan anketler ise 31 Mayıs 2021 - 20 Ağustos 2021 tarihleri arasında Isparta’nın Keçiborlu ilçesine bağlı Kuyucak Köyü’nde elde edilmiştir. İlk olarak 31 Mayıs 2021 tarihinde 30 kişi üzerinden ölçek yapısının geçerliliğini test etmek için bir pilot çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket formunda anlaşılmayan bir ifade tespit edilmediği için ifadeler aynı şekilde kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından veriler yerel halk ile yüz yüze, bire bir iletişim kurularak toplanmıştır. Gönüllü katılım ilkesi ile çalışma katılımcılara uygulanmıştır. Veri toplanan katılımcıların bazıları ile sonraki

süreçte yüz yüze görüşmelerde gerçekleştirileceğinden dolayı her katılımcının adı ve telefon numarası doldurulan anketin arkasına kaydedilmiştir. Araştırma kapsamında anket formuna ilişkin etik kurul onayı T.C Selçuk Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından 04.11.2021 tarih ve E.88861 sayılı karar numarası ile alınmıştır (Bkz. Ek-3).

4.4.1.3. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler SPSS 25 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz kısmında demografik faktörler için betimsel istatistik metotları yüzde (%) ve frekans (n) kullanılmıştır. Araştırma kapsamında yerel halkın turizm gelişimine yönelik algılarını belirlemek için kullanılan ölçeğin, güvenirliliğini belirlemek için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır. Hangi test türünün yapılacağına karar verebilmek için Kolmogorov-Smirnov testi aracılığıyla normallik dağılımları bakılmış, test sonucunda verilerin normal dağılım göstermediği (nonparametrik) tespit edilmiştir. Yerel halkın turizm gelişimine yönelik algılarının demografik özelliklere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testlerinden yararlanılmıştır. İstatistiksel analizlerde anlamlılık için $p < 0,05$ değeri kullanılmıştır.

4.4.2. Nitel Veri Yöntemi

Nitel analizlerden sonra elde edilen sonuçların nedenlerini anlamak, derinlemesine incelemelerde bulunmak amaçlandığından dolayı bu bölümde durum deseni (case study) kullanılmıştır. Öncelikle çalışma grubuna ait bilgiler sunulmuş olup, veri toplama araçları ve süreçleri açıklanmış sonrasında ise verilerin analizi anlatılmıştır.

4.4.2.1. Evren ve Örneklem

Çalışma kapsamında nicel veri analizine dâhil edilen katılımcılardan olan 10 kadın ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubu belirlenirken amaçlı örneklem yöntemlerinden tipik durum örnekleme seçilmiştir. Bu örnekleme yönteminde

araştırma konusuna taraf olan bireylerin konu ile ilgili tecrübe ve birikimlerinden yararlanılarak konu hakkında bütüncül bir yaklaşım ortaya konulur. Burada ki amaç, belirli bir konu hakkında fikir sahibi olmak ya da bu konu hakkında yeterli derecede bilgi sahibi olmayanları bilgilendirmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 120-130).

4.4.2.2. Veri Toplama Araçları ve Süreçleri

Çalışma kapsamında katılımcıların vermiş oldukları cevapların altında yatan nedenleri derinlemesine inceleyebilmek, sürece bağılı olarak ek sorular sorabilmek amacıyla, araştırmacılar tarafından yarı yapılandırılmış mülakat formu oluşturulmuştur. Oluşturulan mülakat formu proje (Lavanta Kokulu Köy) kapsamında girişimlerde bulunmuş, araştırma sahasında ikamet eden ve lisans eğitimini tamamlamış iki kadın ve daha önceden bölgede araştırmalarda bulunan bir akademisyenin görüşleri doğrultusunda 6 adet sorudan oluşan bir havuz oluşturulmuştur. Oluşturulan form, nitel araştırma metodolojisine hakim, alanda daha önceden çalışmalarda bulunmuş bir akademisyenin görüşüne sunulmuş ve nitel araştırma metodolojisine uygunluğu konusunda eleştirmesi istenmiştir. Uzman değerlendirmesi sonucunda iki sorunun yönlendirici bir içeriğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu iki soru çıkartılarak yeniden uzman görüşüne başvurulmuş ve çalışmanın amacını kapsayacak şekilde dört soru üzerinde fikir birliğine varılmıştır. Oluşturulan formu test etmek amacıyla Kuyucak köyünde dört kadın ile bir pilot görüşme düzenlenmiş ve oluşturulan formda bir eksiklik olmadığı anlaşılmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat formundaki sorular genel anlamda şu şekildedir:

1. Kadın girişimci olmanın size sağlamış olduğu faydalar hakkında neler söyleyebilirsiniz?
2. Bu proje kapsamında elde ettiğiniz sosyo-kültürel çıktılar hakkında ne söyleyebilirsiniz?
3. Lavanta Kokulu Köy Projesi kapsamında turizm faaliyetlerinin doğal çevre ve ekonomi üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu düşünüyorsunuz?
4. Proje memnuniyeti hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Oluşturulan yarı yapılandırılmış mülakat formu Isparta'nın Keçiborlu ilçesine bağlı Kuyucak Köyü'nde yüz yüze toplanmıştır. Ön saha çalışması için alana 25 Ağustos 2020 tarihinde gidilmiştir. 31 Mayıs 2021 - 20 Ağustos 2021 tarihleri arasında saha çalışması gerçekleştirilmiş olup, toplamda 10 kadınla yüz yüze görüşmeler yapılmış, görüşme esnasında elle notlar alınmıştır. Araştırmacı görüşmeler sırasında katılımcıların rahat olması ve araştırmacıyı yerel halkın bir parçası olarak görmelerini sağlamak için “Lavanta Kokulu Köy Kadın Girişimciler Kooperatifi”nde satış yaparak, lavanta tarlalarını, köydeki pansiyon ve kafeleri gezerek kadınlarla vakit geçirmiştir. Bazı görüşmeler lavantadan taç yapımı, lavanta yağı, suyu çıkarma esnasında yapılmıştır. Diğer görüşmeler ise pansiyonda, kafede, lavanta tarlasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmelere başlanmadan önce araştırmanın amacı, ne için kullanılacağı hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Gerçekleştirilen 10 görüşmenin ortalaması 35 dakikadır. Görüşmelerde her katılımcıya bir kod (K1, K2, K3 gibi) verilmiştir.

4.4.2.3. Verilerin Analizi

Görüşmeler sonucunda elde edilen çıktıların yorumlanması aşamasında betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz; elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre yorumlandığı bir süreci ifade etmektedir. Bu analiz sürecinde görüşülen ya da gözlemlenen katılımcıların görüşlerini çarpıcı bir şekilde ortaya koyabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilmektedir. Elde edilen veriler önce sistematik bir şekilde betimlenir, daha sonra betimlemeler açıklanıp yorumlanarak neden-sonuç ilişkileri derinlemesine incelenir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI VE YORUMLARI

Araştırmanın bu bölümünde nicel verilere ilişkin bulgular (katılımcılara ait demografik özelliklere ilişkin bulgular, ölçeğin güvenirlik analizine ilişkin bulgular, normallik testine ilişkin bulgular, demografik değişkenlere göre farklılık testlerine ilişkin bulgular) ve nitel verilere ilişkin bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

5.1. Nicel Verilere İlişkin Bulgular Ve Yorumlar

5.1.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların ölçekte yer alan cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim ve gelir düzeyi gibi çeşitli demografik özellikleri için frekans (n) ve yüzde (%) dağılımları Tablo 1’ de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Değişkenler İçin Frekans Dağılımı

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Kadın	78	48,4
	Erkek	83	51,6
Medeni Durum	Evli	125	77,6
	Bekar	36	22,4
Eğitim Durumu	İlköğretim	69	42,9
	Lise	43	26,7
	Ön Lisans	28	17,4
	Lisans	21	13,0
Gelir Durumu	2500 den az	86	53,4
	2500-3000 arası	37	23,0
	3000 den fazla	38	23,6
Geliri Turizm'den Sağlama	Evet	28	17,4
	Hayır	18	11,2
	Kısmen	115	71,4
Turist İle Etkileşimde Bulunma	Var	134	83,2
	Yok	27	16,8
Yaş	18-38	63	39,1
	39-65	78	48,4
	65 yaş ve üstü	20	12,4
İkamet Durumu	Sezonluk	26	16,1
	Devamlı	135	83,9

Araştırmada Tablo 1’de görüldüğü üzere kadın ve erkek katılımcı sayıları birbirine yakın olduğu, katılımcıların yüksek oranda evli olduğu ve eğitim durumlarının ilkokul düzeyinde olduğu ifade edilebilir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun Kuyucak’ta ikamet ettiği, nüfusun genç ve orta yaş grubunda yoğunlaştığı söylenebilir. Araştırma kapsamında yer alan katılımcıların oldukça büyük bir kısmının turistlerle etkileşimde bulunduğu, gelirlerini kısmen turizm faaliyetlerinden kazandığı fakat gelirlerinin yüksek düzeyde olmadığı görülmektedir.

5.1.2. Ölçeğin Güvenirlik Analizine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeğinin Cronbach’s Alpha iç tutarlılık katsayısı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Güvenilirlik Analizine İlişkin Bulgular

<i>Ölçeğin Alt Boyutları</i>	<i>Cronbach’s Alpha</i>	<i>N</i>
Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri	0,82	6
Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri	0,69	4
Turizmin Olumsuz Sosyal Kültürel Etkileri	0,80	4
Turizm Gelişimine Destek	0,94	4
Turizm Gelişiminden Memnuniyet	0,81	3
Turizmden Kişisel Fayda Sağlama	0,85	3
Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeği	0,74	24
Cronbach's Alpha Güvenirlik testi		

Tablo 2’de görüldüğü üzere ölçek alt boyutları ve toplam puanı Cronbach’s Alpha kat sayıları 0.69 ile 0.94 arasında çıkmış olup, güvenilir olduğu tespit edilmiştir. Faktör yapılarında ise en yüksek güvenilirlik 0.935 ile turizm gelişimine destek faktörüne aitken; en düşük güvenilirlik ise 0.69 ile turizmin doğal çevre ve ekonomi üzerindeki olumsuz etkileri faktöründe hesaplanmıştır. Ölçeğin tamamı için güvenilirlik katsayısı (Cronbach’s Alpha) ise 0,74 olarak hesaplanmıştır.

5.1.3. Normallik Testine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeğinin Normallik Dağılımı Testi Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Yerel Halkın Turizm Gelişimiyle İlgili Algı ve Tutumuna İlişkin Ölçeğin Normallik Dağılımı Testi

	<i>Test İstatistiği</i>	<i>Kolmogorov Simirnow</i>
Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri	0,135	0,00
Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri	0,121	0,00
Turizmin Olumsuz Sosyal Kültürel Etkileri	0,166	0,00
Turizm Gelişimine Destek	0,235	0,00
Turizm Gelişiminden Memnuniyet	0,152	0,00
Turizmden Kişisel Fayda Sağlama	0,131	0,00
Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeği	0,144	0,00

Kolmogorov Simirnow $p < 0,05$

Tablo 3’de görüldüğü üzere hangi test türünün yapılacağına karar verebilmek için Kolmogorov-Smirnov testi aracılığıyla normallik dağılımları bakılmış, test sonucunda ($p < 0,05$) olduğundan verilerin normal dağılım göstermediği (nonparametrik) tespit edilmiştir. Bu nedenle katılımcıların ölçekte yer alan cinsiyet, medeni durumu ve gelir düzeyi gibi çeşitli demografik değişkenler ile yerel halkın turizm gelişimine yönelik algıları tutum ölçeği alt boyutları arasında istatistiki yönden anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için nonparametrik (Mann-Whitney U Testi ve Kruskal Wallis H Testi) testlerden yararlanılmıştır.

5.1.4 Demografik Değişkenlere Göre Farklılık Testlerine İlişkin Bulgular

Yapılan araştırmada yerel halkın yörelerindeki turizm gelişimine ilişkin algı ve tutumlarının demografik özelliklere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini değerlendirilmiştir. Yerel halkın turizm gelişimine yönelik algıladıkları tutum ile demografik değişkenler arasındaki farklılığı belirlemek amacıyla; ikili bağımsız değişkene (Cinsiyet, Medeni durum, ikametgâh vb.) sahip gruplar için “Mann-Whitney U Testi” kullanılmıştır. İki den fazla bağımsız değişkene (Eğitim durumu, Gelir düzeyi vb.) sahip gruplar için ise “Kruskal Wallis H Testi” kullanılmıştır.

Tablo 4. Cinsiyet Değişkeni Açısından Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Alt Boyut	Cinsiyet	n	Ort.	p	U
Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri	Kadın	78	23,44	0,706	-0,377
	Erkek	83	22,87		
Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri	Kadın	78	12,8	0,486	-0,697
	Erkek	83	13,34		
Turizmin Olumsuz Sosyal Kültürel Etkileri	Kadın	78	6,30	0,205	-1,269
	Erkek	83	6,90		
Turizm Gelişimine Destek	Kadın	78	17,91	0,882	-0,149
	Erkek	83	17,54		
Turizm Gelişiminden Memnuniyet	Kadın	78	15,57	0,133	-1,504
	Erkek	83	14,83		
Turizmden Kişisel Fayda Sağlama	Kadın	78	11,74	0,036	-2,099
	Erkek	83	10,84		

Mann-Whitney U testi, $p < 0,05$

Yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda, katılımcıların cinsiyetlerine göre turizmin gelişimine yönelik algılarında istatistiki açıdan anlamlı farklılıkların olup olmadığı incelendiğinde, cinsiyet ile “turizmden kişisel fayda sağlama” alt boyutu arasında ($p < 0,05$) olduğundan anlamlı bir farklılık vardır (Tablo 4). Ortalamalara bakıldığında kadınların “turizmde kişisel fayda sağlama” toplam puan ortalaması erkeklere göre daha yüksektir. Bu bağlamda daha çok kadın katılımcıların, turizmden kişisel fayda sağlama noktasında bir farkındalığa sahip olduğu söylenebilir. Diğer alt boyut ve toplam puanlarda ($p > 0,05$) olduğundan anlamlı farklılık yoktur.

Tablo 5. Medeni Durum Açısından Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Alt Boyut	Medeni Durum	n	Ort.	p	U
Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri	Evli	125	23,48	0,008	-2,657
	Bekâr	36	22,02		
Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri	Evli	125	12,88	0,220	-1,226
	Bekâr	36	13,80		
Turizmin Olumsuz Sosyal Kültürel Etkileri	Evli	125	6,49	0,322	-0,99
	Bekâr	36	7,02		
Turizm Gelişimine Destek	Evli	125	17,76	0,307	-1,022
	Bekâr	36	17,58		
Turizm Gelişiminden Memnuniyet	Evli	125	15,14	0,632	-0,479
	Bekâr	36	15,36		
Turizmden Kişisel Fayda Sağlama	Evli	125	11,20	0,648	-0,457
	Bekâr	36	11,55		

Mann-Whitney U testi, $p < 0,05$

Yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda, katılımcıların medeni durumuna göre turizmin gelişimine yönelik algılarında istatistiki açıdan anlamlı farklılıkların olup olmadığı incelendiğinde, medeni durum ile “*Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri*” alt boyutu arasında ($p<0.05$) olduğundan anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (Tablo 5). Ortalamalara bakıldığında evlilerin “*Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri*” toplam puan ortalaması bekârlara göre daha yüksektir. Bu bağlamda evlilerin turizmin algılanan pozitif etkileri noktasında daha fazla farkındalığa sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 6. Eğitim Durumu Değişkeni Açısından Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Kruskal-Wallis H testi Sonuçları

Alt Boyut	Eğitim Durumu	n	Ort.	χ^2	p
Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri	İlköğretim	69	23,14	0,236	0,872
	Ortaöğretim	43	23,04		
	Ön Lisans	28	22,85		
	Lisans ve üstü	21	23,80		
Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri	İlköğretim	125	13,73	2,839	0,040
	Ortaöğretim	43	13,06		
	Ön Lisans	28	12,67		
	Lisans ve üstü	21	11,52		
Turizmin Olumsuz Sosyal Kültürel Etkileri	İlköğretim	125	6,73	1,832	0,144
	Ortaöğretim	43	7,25		
	Ön Lisans	28	6,07		
	Lisans ve üstü	21	5,61		
Turizm Gelişimine Destek	İlköğretim	125	17,02	2,314	0,078
	Ortaöğretim	43	18,00		
	Ön Lisans	28	18,50		
	Lisans ve üstü	21	18,38		
Turizm Gelişiminden Memnuniyet	İlköğretim	125	14,56	1,706	0,168
	Ortaöğretim	43	15,58		
	Ön Lisans	28	15,85		
	Lisans ve üstü	21	15,57		
Turizmden Kişisel Fayda Sağlama	İlköğretim	125	10,43	3,718	0,013
	Ortaöğretim	43	11,55		
	Ön Lisans	28	12,21		
	Lisans ve üstü	21	12,23		

Kruskal-Wallis H testi, $p<0,05$

Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda, katılımcıların eğitim durumuna göre turizmin gelişimine yönelik algılarında istatistiki açıdan anlamlı farklılıkların olup olmadığı incelendiğinde, eğitim durumu ile “*Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri*” “*Turizmden Kişisel Fayda Sağlama*” alt boyutları arasında ($p<0.05$) olduğundan anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (Tablo 6). “*Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri*” alt boyutunda

ortalamlar dikkate alındığında eğitim seviyesi azaldıkça turizm faaliyetlerinin doğal çevre ve ekonomi üzerindeki olumsuz etkisi algısı arttığı görülmektedir.

Tablo 7. Gelir Düzeyi Değişkeni Açısından Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Kruskal-Wallis H testi Sonuçları

Alt Boyut	Gelir Düzeyi	n	Ort.	χ^2	p
Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri	2500'den az	86	22,66	2,607	0,272
	2500-3000 arası	37	23,40		
	3000'den fazla	38	24,02		
Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri	2500'den az	86	13,58	4,023	0,134
	2500-3000 arası	37	12,97		
	3000'den fazla	38	12,07		
Turizmin Olumsuz Sosyal Kültürel Etkileri	2500'den az	86	6,84	2,781	0,249
	2500-3000 arası	37	6,78		
	3000'den fazla	38	5,92		
Turizm Gelişimine Destek	2500'den az	86	17,24	1,282	0,527
	2500-3000 arası	37	18,29		
	3000'den fazla	38	18,23		
Turizm Gelişiminden Memnuniyet	2500'den az	86	14,96	0,287	0,866
	2500-3000 arası	37	15,32		
	3000'den fazla	38	15,57		
Turizmden Kişisel Fayda Sağlama	2500'den az	86	10,87	3,591	0,166
	2500-3000 arası	37	12,13		
	3000'den fazla	38	11,36		

Kruskal-Wallis H testi, $p < 0,05$

Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda, katılımcıların gelir düzeyine göre turizmin gelişimine yönelik algılarında istatistiki açıdan anlamlı farklılıkların olup olmadığı incelendiğinde, gelir düzeyi ile alt boyutları arasında ($p > 0,05$) olduğundan anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (Tablo 7).

Tablo 8. İkametgâh Açısından Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Alt Boyut	İkametgah	n	Ört.	p	U
Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri	Sezonluk	26	23,26	0,710	-0,372
	Devamlı	135	23,13		
Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri	Sezonluk	26	11,92	0,049	-1,965
	Devamlı	135	13,31		
Turizmin Olumsuz Sosyal Kültürel Etkileri	Sezonluk	26	5,38	0,032	-2,141
	Devamlı	135	6,85		
Turizm Gelişimine Destek	Sezonluk	26	18,8	0,119	-1,559
	Devamlı	135	17,51		
Turizm Gelişiminden Memnuniyet	Sezonluk	26	15,38	0,779	-0,280
	Devamlı	135	15,15		
Turizmden Kişisel Fayda Sağlama	Sezonluk	26	13,00	0,000	-3,654
	Devamlı	135	10,94		

Mann-Whitney U testi, $p < 0,05$

Yapılan Mann-Whitney U testi testi sonucunda, katılımcıların İkametgâh durumuna göre turizmin gelişimine yönelik algılarında istatistiki açıdan anlamlı farklılıkların olup olmadığı incelendiğinde, İkametgâh durumu ile “*Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri*” “*Turizmin Olumsuz Sosyal Kültürel Etkileri*” ve “*Turizmden Kişisel Fayda Sağlama*” alt boyutları arasında ($p<0.05$) olduğundan anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (Tablo 8). “*Turizmin Olumsuz Sosyal Kültürel Etkileri*” ve “*Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri*” alt boyutunda devamlı ikamet eden katılımcıların (6,85–13,31) ortalamaları, sezonluk ikamet eden katılımcılara (5,38–11,92) kıyasla daha yüksektir. “*Turizmden Kişisel Fayda Sağlama*” alt boyutunda ise sezonluk ikamet edenlerin ortalamaları (13,00), devamlı ikamet edenlere (10,94) kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Gelirini Turizm Faaliyetlerinden Sağlama Değişkeni Açısından Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Alt Boyut	Gelirini Turizm Faaliyetlerinden Sağlama	n	Ort.	p	χ^2
Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri	Evet	28	24,17	0,00	18,181
	Hayır	18	18,00		
	Kısmen	115	23,71		
Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri	Evet	28	12,35	0,327	2,235
	Hayır	18	14,05		
	Kısmen	115	13,11		
Turizmin Olumsuz Sosyal Kültürel Etkileri	Evet	28	7,03	0,00	17,858
	Hayır	18	9,83		
	Kısmen	115	6,00		
Turizm Gelişimine Destek	Evet	28	18,71	0,00	21,568
	Hayır	18	12,77		
	Kısmen	115	18,25		
Turizm Gelişiminden Memnuniyet	Evet	28	16,21	0,00	17,309
	Hayır	18	11,38		
	Kısmen	115	15,53		
Turizmden Kişisel Fayda Sağlama	Evet	28	13,53	0,00	53,281
	Hayır	18	5,77		
	Kısmen	115	11,59		

Kruskal-Wallis H testi, $p<0,05$

Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda, katılımcıların gelirini turizm faaliyetlerinden sağlama durumuna göre turizmin gelişimine yönelik algılarında istatistiki açıdan anlamlı farklılıkların olup olmadığı incelendiğinde, gelirini turizm

faaliyetlerinden sağlama durumu ile “*Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri*”, “*Turizmin Olumsuz Sosyal Kültürel Etkileri*”, “*Turizm Gelişimine Destek*”, “*Turizm Gelişiminden Memnuniyet*” ve “*Turizmden Kişisel Fayda Sağlama*” alt boyutları arasında ($p<0.05$) olduğundan anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (Tablo 9). “*Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri*” “*Turizm Gelişimine Destek*”, “*Turizm Gelişiminden Memnuniyet*” ve “*Turizmden Kişisel Fayda Sağlama*” alt boyutlarında gelirini turizm faaliyetinden sağlayan grupların ortalaması (24,17 – 18,71 – 16,21 – 13,53), sağlamayan gruba (18,00–12,77 – 11,38 – 5,77) kıyasla daha yüksektir. “*Turizmin Olumsuz Sosyal Kültürel Etkileri*” alt boyutunda ise gelirini turizm faaliyetlerinden sağlamayan (9,83) ortalamasının, sağlamayanlara (7,03) kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 10. Turist ile Etkileşimde Bulunma Değişkeni Açısından Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Algıları Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Alt Boyut	Turist ile Etkileşim	n	Ort.	p	U
Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri	Var	134	24,00	0,00	-4,333
	Yok	27	18,92		
Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri	Var	134	12,91	0,181	-1,338
	Yok	27	13,96		
Turizmin Olumsuz Sosyal Kültürel Etkileri	Var	134	6,11	0,00	-4,199
	Yok	27	9,11		
Turizm Gelişimine Destek	Var	134	18,47	0,00	-5,118
	Yok	27	13,96		
Turizm Gelişiminden Memnuniyet	Var	134	15,76	0,00	-3,843
	Yok	27	12,37		
Turizmden Kişisel Fayda Sağlama	Var	134	12,01	0,00	-5,351
	Yok	27	7,62		

Mann-Whitney U testi, $p<0,05$

Mann-Whitney U testi testi sonucunda, katılımcıların Turist ile Etkileşimde bulunma durumuna göre turizmin gelişimine yönelik algılarında istatistiki açıdan anlamlı farklılıkların olup olmadığı incelendiğinde, Turist ile Etkileşimde bulunma durumu ile “*Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri*”, “*Turizmin Olumsuz Sosyal Kültürel Etkileri*”, “*Turizm Gelişimine Destek*”, “*Turizm Gelişiminden Memnuniyet*” ve “*Turizmden Kişisel Fayda Sağlama*” alt boyutları arasında ($p<0.05$) olduğundan anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (Tablo 10). “*Turizmin Algılanan Pozitif*

Etkileri” “Turizm Gelişimine Destek”, “Turizm Gelişiminden Memnuniyet” ve “Turizmden Kişisel Fayda Sağlama” alt boyutlarında turist ile etkileşimde bulunan grupların ortalaması (24,00 –18,47 – 15,76 – 12,01), etkileşimde bulunmayan gruba (18,92–13,96 – 12,37 – 7,62) kıyasla daha yüksektir. “Turizmin Olumsuz Sosyal Kültürel Etkileri” alt boyutunda ise etkileşimde bulunmayanların (9,11) ortalamasının, etkileşimde bulunanlara (6,11) kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir.

5.2. Nitel Verilere İlişkin Bulgular Ve Yorumlar

Görüşmeye katılan katılımcılara ait demografik özelliklere ilişkin bulgular Tablo 11’ de verilmiştir.

Tablo 11. Görüşmeye Katılan Katılımcılara Ait Demografik Özellikler

Katılımcı Kodu	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Mesleği
K1	Kadın	40	Evli	Lise	Ev Pansiyonu İşletiyor
K2	Kadın	50	Evli	İlkokul	Ev Pansiyonu İşletiyor
K3	Kadın	35	Evli	Lise	Ev Pansiyonu ve Kafe İşletiyor
K4	Kadın	60	Bekar	İlkokul	Stantta Satış Yapıyor
K5	Kadın	36	Evli	İlkokul	Kafe İşletiyor
K6	Kadın	42	Evli	Lise	Stantta Satış Yapıyor
K7	Kadın	45	Evli	İlkokul	Kafe İşletiyor
K8	Kadın	32	Evli	Lisans	Pansiyon İşletiyor
K9	Kadın	38	Bekar	Lisans	Kooperatifte Çalışıyor
K10	Kadın	48	Evli	İlkokul	Kooperatifte Çalışıyor

Çalışma kapsamında yarı yapılandırılmış mülakat formundaki *“Kadın girişimci olmanın size sağlamış olduğu faydalar hakkında neler söyle bilirsiniz? ”Bu proje kapsamında elde ettiğiniz sosyo-kültürel çıktılar hakkında ne söyleyebilirsiniz? “Lavanta Kokulu Köy Projesi kapsamında turizm faaliyetlerinin doğal çevre ve ekonomi üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu düşünüyorsunuz?”, “Proje memnuniyeti hakkında neler söyleyebilirsiniz?” sorularındaki temel amaç; nicel analizler sonucunda elde edilen anlamlı farklılığının nedenlerini derinlemesine incelemek içindir. “Kadın girişimci olmanın size sağlamış olduğu faydalar hakkında neler söyle bilirsiniz?” sorusunun katılımcılara yöneltilmesindeki diğer amaç, kadın girişimcilerin yerel kalkınmadaki rolleri, projenin kadınlara ne sağladığını, kadınların istihdam sorununa*

özüm bulunup bulunmadığını anlamak içindir. Son soru olan “Proje memnuniyeti hakkında neler söyleyebilirsiniz?” ise projenin başarılı ya da başarısız olduğu yönlerini ortaya koyabilmek idi. Dört soruya yönelik elde edilen bulguların her biri başlık olarak bu kısımda raporlanmıştır.

1.Kadın girişimci olmanın size sağlamış olduğu faydalar hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Nicel analizler sonucunda elde edilen “Turizmden Kişisel Fayda Sağlama” alt boyutunda ki farklılığın nedenini irdelemek, ayrıca kadın girişimcilerin yerel kalkınmadaki rolleri ve projenin kadınlara ne sağladığını bulmak amacıyla oluşturulan bu soru, 10 kadın katılımcıya birden yöneltilmiş olup, anlamlı farklılığın nedeni katılımcıların beyanı doğrultusunda anlaşılmıştır. 36 yaşında olan K5, kadın girişimci olmanın sağlamış olduğu faydalar hakkında şu şekilde beyanda bulunmuştur.

“Köye projenin gelmesiyle birlikte kendi imkânlarımızla lavanta bahçemizin bulunduğu yere kafemizi açtık. Burada kendim gözleme, lavanta çayı, lavanta kahvesi yapıp satıyorum. Halk eğitimden gelen hocamızdan el sanatları, dikiş nakış, hediyeelik eşyaların tanıtımı paketlenmesi vb. eğitimleri aldığımız için kendim lavanta yastığı, lavanta tacı, demeti, lavanta keseleri, lavanta buketi koymak için kâseler yapıp tezgâhımda diğer lavanta ürünleriyle birlikte satışını yapıyorum. Proje sayesinde aldığımız eğitimlerle el emeği ürünlerimi yapıp satarak para kazanmaya başladım. Çocuklarımla eğitimi ve geleceği için bir şeyler yapmak aileme destek olmak beni mutlu ediyor.”

K5 kadın girişimci olarak ekonomik gelir elde ettiği bu sayede çocuklarının geleceği için destekte bulunduğunun üzerinde durmaktadır. Ayrıca projeye birlikte aldıkları eğitimler sayesinde el emeği ürünler yaptığını belirterek, aldığı eğitimlerin kendisine olan faydasından da söz etmektedir. Lavanta kokulu köyde ev pansiyonculuğu yapan ve kafe işleten K1 ve K3 te K5 gibi kadın girişimci olmanın sağladığı faydalar hakkında benzer düşüncelere sahiptir. Örneğin K3 girişimci olmanın faydaları konusunda şunları dile getirmiştir.

“Proje köyümüze gelmeden önce geçimimizi tarım ve hayvancılıktan sağlıyorduk turizm köyümüze geldikten sonra kredi çekerek ve inegimizi satarak eski evimizi tadilat ettirdik. kafe ve pansiyon olarak düzenledik.

Projeyle beraber pansiyonculuk, girişimcilik, hijyen eğitimleri aldık. Kafemizin altında lavanta ürünleri sattığım ayrıca küçük bir yerim var. Pansiyonumda her türlü yemek bulaşık işlerini kendim yapıyorum. Lavantadan dondurma yapmayı denedim, sonrasında İrfando dondurmayla anlaşarak lavanta dondurmalarını kendi kafemde satmaya başladım. Hazır olarak aldığımız lavanta gazozu da satıyorum. Lavanta sütlacı lavantalı gözleme, ayrıca lavanta limonatası yapıyorum. Lavanta limonatasını ilk defa ben denedim patentini almak istiyorum. Bütün bunları yapıyor olmak gerçek anlamda beni iyi hissettiriyor. Başta ağlayarak sattığımız ineğimizi kazandığım gelirle tekrar satın aldık bu beni daha da mutlu ediyor. Köye turizmin gelmesiyle ekonomik özgürlüğe kavuştum artık bir işletme sahibiyim.”

K3’de proje sayesinde ekonomik özgürlüğe kavuştuğunun ve yaptığı işlerin kendisini mutlu ettiğinin üzerinde durarak kadın girişimciliğinin getirmiş olduğu kişisel faydalardan söz etmiştir. Gelirini yine turizm faaliyetlerinden kazanan K4’ de kadın girişimci olmanın hem maddi hem de manevi anlamda fayda sağladığı görüşüne sahip olarak şunları eklemiştir.

“Eşimin vefatından sonra ilk defa kendi paramı kazanmaya başladım. Kızım ile birlikte el emeği ürünler hazırlıyoruz. Lavanta bebekleri, çantaları, keseleri, tacı, demeti lavanta bisikleti yapıyoruz. Etaminle Lavanta keselerini lavanta kolyelerin işliyoruz, bunların yanında çoraptan artık kumaşlardan lavanta bebekleri, yastıkları, gazoz kapağından magnet yaparak geri dönüşüme destek oluyoruz. Kendi ayaklarımın üzerinde duruyor olmak, özellikle de eşimin ölümünden sonra İnsanlarla iletişim kuruyor olmak bana iyi geliyor. Turizm olmasaydı şuan kendi paramı kazanıyor olmayacaktım benim için turizm gelir kapısı oldu.”

Bütün gelirini lavanta ürünlerini satarak karşılayan K4 aldığı eğitimlerin kendisine sağlamış olduğu faydalardan söz ederken para kazanmanın ve turistlerle etkileşimde olmanın duygusal olarak da fayda sağladığının üzerinde durmaktadır. Lavanta Kokulu Köy Kadın Girişimciler Kooperatifinde çalışan, turist ile etkileşimi olan K9 ve K10, kadın girişimci olmanın sağladığı faydalardan şu şekilde söz etmektedir.

“Gelecekte turizmde Projesi kapsamında 2016 yılında T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Anadolu Efes desteğiyle 7 kadın bir araya gelerek, Lavanta Kokulu Köy Kadın Girişimciler Kooperatifi kurulmuştur. 2019 yılı itibariyle başkanlığını ben yapıyorum. Başta 17 üye kadın varken kooperatife şimdi 98 kadın üyedir. Kooperatifte üye olan kadınlara kooperatifçilik, girişimcilik, güzel konuşma

ve diksiyon, kırsal turizm etkinlikleri, alan rehberliği, aromatik bitki yetiştiriciliği, işletmede hijyen, ev pansiyonculuğu, hediyelik eşya tanıtımı paketlemesi gibi eğitimler verildi. Bütün bunlarla kadınların kendilerini geliştirmesini, girişimci olmasını sağlayarak sosyal hayata kazandırdık. Aldığımız eğitimlerin sayesinde Lavanta tacı, lavanta bebeği, lavanta işlemeli keseler, lavantalı yastık vb. el emeği ürünler yapıyoruz. Kooperatifte gelen turistlere, lavanta kurabiyesi, keki, lavanta muhallebisi, lavanta reçeli, lavanta kahvesi, çayı, dondurmasını yapıp satıyoruz. Lavanta kokulu köy kadın girişimciler tescilli markasıyla Lavanta sabunu, sıvı sabun, kolanyası, duş jeli, yağı, oda spreyi ve kolonyalar üretmeye başladık. Kadın kooperatif logosu kullanılmaya başlandı kendi markamız oldu. Bunların hepsini biz kadınlar olarak kendimiz başardık. Ayrıca lavanta kooperatifine üye kadınlarla tek tek demetleyip paketleyerek Migros A.Ş. gönderdiğimiz lavanta demetlerimiz var. Kadın girişimci olmak, bir şeyler üretmek beni güçlü ve özgüvenli hissettiriyor.” K9

K9 kooperatifte verilen eğitimlerle kadınların kendilerini geliştirdiğinin, girişimcilik sayesinde kadınların sosyal hayata kazandırıldığının düşüncesi üzerinde durmaktadır. Ayrıca kendisinin de kadın girişimci olarak özgüvenli ve güçlü hissettiğinin kadınlara sağlamış olduğu kişisel faydaya vurgu yapmaktadır. Benzer görüşte olan K10 şunları eklemiştir.

“Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ilk olarak turistlerin dinlenebileceği, bir şeyler yiyip içebileceği ve ürünlerimizin satılacağı kıl çadır kurdu kooperatifimizin bulunduğu yere, Birleşmiş Milletlerin (BM) desteğiyle distilasyon makinesi yaptırıldı, burada hem lavanta yağı hem de lavanta suyu elde ediyoruz. Lavanta Kokulu Köy Kadın Girişimciler Kooperatifinde başkan yardımcısıyım. Kooperatif açıldığında ilk olarak Kooperatifçilik, Girişimcilik, Hijyen, Hediyelik eşya tanıtımı paketlemesi için eğitimler aldık. Lavanta Kokulu Köy Kadın Girişimciler Kooperatifinde hem lavanta ürünlerinin satışını yapıyorum hem de servise çıkıyorum. Burada turistlerle sürekli iletişim halindeyiz bu beni iyi hissettiriyor. Eskiden yabancı birisiyle konuşmaya çekinirken şimdi kendime güvenim geldi. Güzel Konuşma ve Diksiyon olarak aldığımız eğitimlerinde etkisi de var tabi. Her gün yeni insanlar tanıyorum, kendimi geliştiriyorum, kendi paramı kendim kazanyorum. İyi ki bu proje var proje sayesinde iş sahibi oldum.” K10

K10 turizmden önce kendisinin çekingen olduğunun turizmle birlikte kendisine özgüven geldiğinin ayrıca projenin kadınlar için iş kapısı olduğunun düşüncesine sahiptir.

2.Bu proje kapsamında elde ettiğiniz sosyo-kültürel çıktılar hakkında ne söyleyebilirsiniz?

Nicel analizler sonucunda elde edilen “Turizmin Olumsuz Sosyo-Kültürel Etkileri” alt boyutundaki farklılığın nedenini irdelemek amacıyla oluşturulan bu soru, 10 katılımcıya birden yöneltilmiş olup, anlamlı farklılığın nedeni katılımcıların beyanı doğrultusunda anlaşılmıştır. Lavanta Kokulu Köy ’de devamlı ikamet eden, lavanta ürünlerinin satışının yapıldığı tezgâhın sahibi olan K4’e kendi lavanta bahçesinde bu soru yönetilmiştir. K4 sosyo-kültürel anlamdaki değişiklikler hakkında şu şekilde bir beyanda bulunmuştur.

“ Köyümüze hoş geldiniz kızım, proje köyümüze geldikten sonra eşimden kalan lavanta tarlamızı kendi imkânlarımızla kızımınla birlikte kurduk. Bahçemde gördüğünüz gibi, lavanta ürünlerini sattığım tezgâhım ve seyir terasım var. Köyümüze proje geldikten sonra ne kadar olumlu şeyler yaşansa da projeyle birlikte kültürel değerlerimizde yok olma başladı. Turizmle birlikte gelenek ve göreneklerimiz yok oldu, bayramlarımız artık eskisi gibi değil. Turistlerle ilgilenmekten, satış yapmaktan bayramları yaşayamaz olduk.”

K4 sosyo-kültürel değişimleri ele alırken, geçmiş ve şimdiki zamanı kıyas ederek, turizmin yerel kültürel değerleri yok ettiği düşüncesi üzerinde durmaktadır. K4’ün beyanlarını destekler nitelikte olan, aynı gün gerçekleştirilen başka bir görüşte K7 tarafından gelmektedir. K7 sosyo-kültürel değişimler hakkında şunları söylemiştir.

“Merhaba, köyün geneli en azından biz kadınlar olarak turizmin köyümüze gelmesinden gayet memnunuz. Fakat memnun olmamız projenin getirdiği birtakım olumsuzluklar hakkında yorum yapmamıza mani değil diye düşünüyorum. Benim gözlemlediğim kadarıyla en büyük sıkıntı, turistin yoğun olduğu zamanlarda aileler bir araya gelememektedir. Yeri geliyor bir büyüğümüzün ihtiyacını gideremiyoruz çünkü ailemizdeki herkes çalışıyor. Yoğunluktan ailemiz ve akrabalarımızla uzun uzun vakitler geçiremiyoruz, komşu oturmalarımız artık eskisi gibi değil. Örf ve adetlerin yavaş yavaş yok olduğu düşüncesindeyim.”

K7 sosyo-kültürel değişimlerin olumsuz taraflarına dikkat çekerken, örf adetlerin eskisi gibi olmadığı aile yaşantısının olumsuz yönde etkilendiği, sosyal bir değişime vurgu yapmaktadır. K4 ve K7 ile aynı düşünceye sahip olan K8 şunları eklemiştir.

“Köye turizm geldi geledi köylüler arasında anlaşmazlıklar, tartışmalar olmaya başladı. Köyde birlik yok, gruplaşmalar çok fazla. Kimisi aynı ürünü 5 TL ye satarken başka birisi 7-8 TL ye satabiliyor. Buda kendi aramızda kavgaya düşmanlığa sebebiyet veriyor. Hatta bazen turistler izinsiz lavanta bahçemizden makasla lavanta kesiyor. Bu durum turistle köylü arasında tartışmalara yol açıyor. Ayrıca kooperatife üye olan kadınlarla üye olmayan kadınlar arasında anlaşmazlıklar yaşanıyor.”

K8 komşuluk, akrabalık ve arkadaşlık gibi sosyal ilişkilerin yerini çıkar ilişkileri aldığı, gruplaşmaların olduğu yani toplumun parçalandığı düşüncesine sahiptir. Aslında burada turizm geldikten sonra yerel halkın tutum ve davranışlarında olumsuz yönde değişim olduğu üzerinde durmaktadır. Bir başka katılımcı olan K6 ise sosyo-kültürel değişimler hakkında K4 ve K7 ‘den farklı bir bakış açısına sahip olarak şunları beyan etmiştir.

“Ben projenin sosyo-kültürel anlamda aileme olumlu şeyler kattığı düşüncesindeyim. Proje geldikten sonra ailemle beraber lavanta ekip diyoruz, birlikte hasadını yapıyoruz. Kayınvalidem ve annemle birlikte lavanta bitkisinden ürünler yapıp satıyoruz. Ortak iş yaparak, hem aile bağımız güçleniyor hem de aile içerisinde iletişimimiz artıyor. Ortak iş yapma demişken, lavanta yağı çıkartmak için çoğu zaman komşumuzun distilasyon makinesini kullanıyoruz. Birbirimize yardımcı oluyoruz, bu sayede komşuluk ilişkilerimiz gelişiyor ve bağlarımız da güçleniyor.”

K6 turizmin sosyo-kültürel anlamda olumlu tarafından bahsederek, proje sayesinde sosyal etkileşimin arttığı, aile ve komşuluk ilişkilerinin güçlendiği düşüncesine sahiptir. K 5 de, K6’nın görüşünü destekler nitelikte cevap vererek şunları eklemiştir.

“Eskiden kadınlar çalışamaz düşüncesi vardı, şimdi ise kadınların çalışması normal karşılanıyor. Para kazandıkça, aileye destek oldukça kadınlar artık daha çok dinlenir ve söz sahibi olur duruma geldik. Babamızdan, eşimizden veya akrabalarımızdan gördüğümüz baskıcı tutumlar artık yok diyebilirim.”

K5 turizm sayesinde kadınların rolünün arttığı, kadının öneminin bu sayede anlaşıldığı, aile içerisinde maddi dayanağı olan kadınların kendilerini savunabilir duruma geldiği, ataerkil bir toplum yapısından anaerkil bir toplum yapısına geçiş olduğu, toplumun kadına bakış açısının olumlu yönde olduğu düşüncesine sahiptir.

3. Lavanta Kokulu Köy Projesi kapsamında turizm faaliyetlerinin doğal çevre ve ekonomi üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu düşünüyorsunuz?

Nicel analizler sonucunda elde edilen “Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri” alt boyutunda ki farklılığın nedenini irdelemek amacıyla oluşturulan bu soru, 10 katılımcıya birden yöneltilmiş olup, anlamlı farklılığın nedeni katılımcıların beyanı doğrultusunda anlaşılmıştır. Eğitimi ilköğretim ve lise düzeyinde olan K2+K1+K10 ortak düşünceye sahiptirler. Örneğin K10’un ifadeleri bu durumun nedenini açıklar niteliktedir

“Turizm köyümüze geldikten sonra daha çok para kazansak da olumlu tarafları da olsa özellikle turistin yoğun olduğu zamanlarda köyde çok fazla çöp birikmesi oluyor. Dört beş günde bir belediye çöp almaya geliyor fakat yeterli olmuyor. Köyün çoğunluğu bu durumdan şikâyetçi ama bir çözüm bulunamadı. Köyde çok fazla karasinek var. Karasinek probleminin de çöpten kaynaklandığı düşüncesindeyim. Muhtarımızın bu konuda eksik kaldığını düşünüyorum. Temizlik konusunda da aynı durum yaşanmakta herkes kendi evinin önünü süpürüp temizliyor. Turistler de çevreye çok fazla çöp bırakıyor, çevreyi kirletiyor. Yöremizdeki en büyük çevresel sorun bu olduğunu düşünüyorum.”

K2+K10+K1’in ortak beyanlarına bakıldığında turizmin çevresel kirliliğe neden olduğu düşüncesine sahiptirler. Yine benzer bir düşünceye sahip olan Lavanta Kokulu Köy ’de devamlı ikamet eden diğer katılımcılara bu soru yöneltilmiştir. K6+K7+K5 ortak düşünceye sahiptirler. Örneğin K6’nın ifadeleri bu durumu açıklar niteliktedir.

“Benim ve diğer tüm yerel halk için de geçerli bu durum, turizmin en büyük çevresel anlamdaki sorunu; turistin yoğun olduğu zamanlarda, özellikle Haziran başı ve Temmuz sonu arasında köyümüzde çok fazla trafik sorunu yaşanıyor. Üstüne yol üzerinde bulunan satış yaptığımız tezgâhlar da yolu iyice daraltmaktaydı. Köye bu sene kadın kooperatifinin bulunduğu yere 60 adet lavanta ürünlerinin satılacağı stantlar kuruldu da bu sayede köy içerisinde biraz da olsa trafiğin azalacağı düşüncesindeyim. Ayrıca il özel idaresi tarafından 1600 metrelik çevre yolu yapıldı, covid-19 salgını nedeniyle bu sene diğer yıllara göre daha az yoğunluk fakat diğer senelerde onun da trafik sorununu azaltacağı düşüncesindeyim”

Yine turizmin olumsuz çevresel etkileri düşüncesine sahip olan K8 hava kirliliğine ek olarak turizmin ekonomik anlamda da olumsuz taraflarına da vurgu yapmaktadır.

“Köyümüzdeki trafik ve çöp sorunu hava kirliliğini de beraberinde getirtmektedir. Lavanta kokulu köy adında anılan köyümüz yeri geliyor egzoz kokusundan geçilmemektedir. Aynı lavanta demetini birisi 5 TL ye satarken başka birisi 7-8 TL ye satabiliyor. Bu durum yöredeki ürün ve hizmet fiyatlarını da artırmaktadır.”

4.Proje memnuniyeti hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Nicel analizler sonucunda elde edilen “Turizm Gelişiminden Memnuniyet”, “Turizm Gelişimine Destek” ve “Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri” alt boyutunda ki farklılığın nedenini irdelemek, ayrıca projenin başarılı ya da başarısız olduğu yönlerini ortaya koyabilmek amacıyla oluşturulan bu soru, 10 katılımcıya birden yöneltilmiş olup, anlamlı farklılığın nedeni katılımcıların beyanı doğrultusunda anlaşılmıştır. Gelirlerini turizm faaliyetlerinden sağlayan K5 proje memnuniyeti hakkında şu şekilde bir beyanda bulunmuştur.

“Lavanta köyümüzde yaklaşık 50 yıldır var ama Lavanta Kokulu Köy Projesi sayesinde köyümüzün hem tanınırlığı arttı hem de lavanta değer kazandı. Lavanta daha çok talep gördü. Bu sayede köyümüze daha fazla turist gelmeye başladı. Turizm yöremizin önemli bir parçası olarak devam etmesini istiyorum. Projeden yerli halk olarak oldukça memnunuz”

K5 Projeden memnun olduğunu ve desteklediğini dile getirirken, “Lavanta Kokulu Köy Projesi”nin köylerine geldikten sonra lavantanın önemini anlaşıldığı konusuna vurgu yapmaktadır. Yine turizmin gelişiminden memnun olan gelirlerini turizm faaliyetinden sağlayan K3 şunları söylemiştir.

“Köyümüzün Projeden önceki gelir kaynağı tarım, hayvancılıktı. Köyümüzde su olmadığı için lavanta ve gülden başka herhangi bir tarım faaliyeti yapılamıyor. Turizm bu anlamda yerel halka özellikle de kadınlara gelir kapısı oldu, ekonomik kazanç sağladı iş sahibi olduk. Kendi adıma konuşacak olursam köye turizmin gelmesiyle gelir düzeyim arttı. Projenin yöremize sağlamış olduğu ekonomik anlamdaki gelişmelerden memnunuz. Yerel halkın yaşam kalitesini arttırdığını düşünüyorum”

Turizmin yörelerinde gelişmesinden memnun olan K3 turizmin yerel halka, özellikle de kadınlara sağlamış olduğu gelir ve istihdam konusunda olumlu katkılarını vurgulamaktadır. Turizm sayesinde yerel halkın yaşam kalitesinin olumlu yönde arttığı

düşüncesine sahiptir. K4 ile benzer düşüncelere sahip turistle sürekli etkileşimi olan K1, K3, K10 turizmin gelişimine de destek olunması konusunda sırasıyla şunları eklemiştir.

“Projeden çok memnunuz, fakat köyde otobüs sıkıntısı var. Köye belli saatler dışında servis gelmiyor bunun haricinde köye özel araçlarıyla ya da turla gelenler oluyor. Benim ve ailemin işlettiği pansiyonum var. Burada turistler konaklamak istiyor fakat arabası olmayan bazı misafirleri kendimiz gidip merkezden almak zorunda kalıyoruz. Köyümüze daha çok turistin rahat bir şekilde ulaşması ve turizmin daha fazla gelişimi için çaba sarf edilmesi gerektiğini düşünüyorum” K1. “Genel anlamda köyümüze projenin gelmesinden çok memnunuz fakat köyde misafirlerin doğru dürüst yemek yiyebilecekleri lokanta/restoran yok. Sadece atıştırabilecekleri bir şeyler içebilecekleri kafeler var. Bu kafelerden birisi de bana ait bunun yanında lokanta restoran tarzı bir şeyler yapmak istiyorum fakat bunun için desteğe ihtiyacım var. Restoran tarzı bir yer olursa daha çok turistlerin köyümüze gelip uzun vakitler geçireceğini düşünüyorum” K3. “Kadın kooperatifinin daha çok ön plana çıkarılmasını istiyoruz, önceden EMİTT fuarına gittim tekrar fuarlara gitmek istiyorum fakat desteğe ihtiyacımız var” K10.

K1, K3, K10 turizmin yörelerinde gelişebilmesi adına yatırım yapılması konusunda destek verilmesini istiyorlar. Farklı bir bakış açısına sahip olan turistlerle etkileşimi olan ve gelirini turizm faaliyetlerinden kazanan K6 proje memnuniyeti hakkında şunları söylemiştir.

“Projenin yöremize sağladığı imkân ve olanaklardan memnunuz. Köye turizmin gelmesiyle, kadın kooperatifi kuruldu, çevre sokak düzenlemesi yapıldı, çocukların vakit geçirmesi için oyun parkı kuruldu, kadın kooperatifinin bulunduğu yere 60 adet lavanta ürünlerinin satılacağı stantlar kuruldu. Eski evler restore edilerek kafe ve pansiyona dönüştürüldü. Ayrıca il özel idaresi tarafından 1600 metrelik çevre yolu yapıldı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ilk olarak turistlerin dinlenebileceği bir şeyler yiyip içebileceği ve ürünlerimizin satılacağı kıl çadır kurdu kooperatifin bulunduğu yere, Birleşmiş Milletlerin (BM) desteğiyle distilasyon makinesi yaptırıldı. Şuan aklıma gelen şeyler bunlar kısaca şunu söyleyebilirim köyümüze turizmin gelmesiyle birlikte yatırımlar da artmaya başladı”

K6 da diğer katılımcılar gibi Lavanta Kokulu Köy projesi sayesinde turizmin köylerine sağladığı yatırımlardan, turizmin sağlamış olduğu sosyal imkân ve olanaklardan kısaca yörelerinde turizmin gelişmesinden memnundur.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) TTT, “*yerel doğal ve kültürel değerler üzerine kurulmuş, bu değerleri hem koruyan hem de yerel halkın, özellikle kadın ve dezavantajlı nüfusun, bu değerlerden ekonomik fayda sağlayacağı bir turizm türü*” olarak tanımlamıştır (UNDP, 2021b). Türkiye’de, turizm yerel kalkınmada önemli bir araç olarak görülmektedir. Tarım ve turizm alanlarında sürdürülebilir modeller yaratılarak yerel kalkınmaya destek olunmaktadır. Türkiye’nin sürdürülebilir turizm çalışmalarına katkı sağlamak, bu alanda istihdamı artırmak ve sürdürülebilir turizm projeleri geliştirerek yerel kalkınmaya destek olmak amacıyla T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Anadolu Efes ortaklığıyla, “Gelecek Turizmde” projeleri başlatılmıştır. Sürdürülebilir değerlerin geleceğe taşınmasında TTT uygulamalarının yeri oldukça büyüktür. Bu yerel kalkınma modelinden birisi olan “Lavanta Kokulu Köy” projesi lavanta üretiminin büyük bölümünün yapıldığı Isparta’nın Keçiborlu İlçesi Kuyucak Köyünde hayata geçirilmiştir. “Lavanta Kokulu Köy Projesi” ile Kuyucak Köyü’nde kırsal turizmin canlandırılması, lavantanın ürün çeşitliliğinin sağlanması, yerel halkın gelir elde etmesi, özellikle kadınların istihdam edilerek, istihdam sorununun çözümüne katkıda bulunulması, bölgedeki girişimcilik ve istihdam potansiyelinin harekete geçirilmesi hedeflenmiştir (Anadolu Efes, 2017; Gelecek Turizmde, 2021b; Lavanta Kokulu Köy, 2019).

Yapılan araştırmada yerel halkın yörelerindeki turizm gelişimine ilişkin algı ve tutumlarının demografik özelliklere göre değişkenlik gösterip göstermediği değerlendirilmiştir. Değişkenlik gösterdiği belirlenen demografik özelliklerden ilki cinsiyettir. Dolayısıyla cinsiyet değişkenine göre yerel halkın turizme yönelik algılarında istatistiki açıdan anlamlı farklılıkların olup olmadığı incelendiğinde yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda cinsiyet değişkeni ile “*Turizmden Kişisel Fayda Sağlama*” alt boyutu arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Lavanta kokulu köyde yaşayan kadınların “*turizmden kişisel fayda sağlama*” konusunda daha fazla farkındalığa sahip olmasının altında yatan nedenlere bakıldığında,

“kadın girişimci olmanın sağlamış olduğu faydalar hakkında neler söyleyebilirsiniz?” sorusu 10 kadın katılımcıya birden yöneltilmiş olup, anlamlı farklılığın nedeni katılımcıların beyanları doğrultusunda anlaşılmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda; Lavanta Kokulu Köy projesi sayesinde kadınların girişimci olarak, gelir elde ettiği, istihdam sağladığı, özgüvenlerinin arttığı, projeyle beraber verilen eğitimler sayesinde yeni beceriler elde ettikleri, kendilerini daha mutlu ve güçlü hissettikleri, yaşam kalitelerinin arttığı tespit edilmiştir.

Lavanta Kokulu Köyde yürütülen Toplum Temelli Turizm projesinin kadınlar öncülüğünde gerçekleştirildiği, kadınların turizmin gelişimine yönelik daha fazla farkındalığa sahip olduğu ve kadınların sahip olduğu avantajları kullanarak yörenin ekonomik anlamda canlanmasına, refah seviyesinin artmasına daha fazla katkıda bulunduğu, kısaca kadınların yerel kalkınmada aktif rolü üstlendiği söylenebilir. Benzer şekilde Karacaoğlu vd. (2016)’nin Misi köyünde gerçekleştirdikleri çalışmada toplum temelli turizm projesinin özellikle kadın istihdamını artırdığı, kadın emeğinin karşılığını bulduğu ve kadının ekonomik süreçlere dahil edilerek gelir elde ettiği sonucuna varmıştır. Bu sonucun çalışmamızda elde edilen sonuçlarla örtüştüğü görülmektedir. Toplum Temelli Turizm, toplumun ve kadınların güçlendirilmesini, özgüven ve yeni yetenekler kazanmasını, girişimci, yer sahibi olarak başta kadınların, gençlerin ve dezavantajlı nüfusun istihdam ve ekonomik fayda sağlamasını hedefleyen bir turizm modelidir (The Mountain Institute, 2000:4-5; Asker vd.,2010:3; Suansri, 2003:20-21, Boz, 2013:54-55). Çalışmada köyde yaşayan kadınların erkeklere oranla turizminden daha fazla kişisel fayda sağlamaları TTT’in hedefleriyle de benzerlik göstermektedir.

Bir diğer elde edilen sonuca göre, İkametgâh değişkenine göre yerel halkın turizme yönelik algılarında istatistiki açıdan anlamlı farklılıkların olup olmadığı incelendiğinde yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda ikametgah değişkeni ile *“Turizmin Olumsuz Sosyal Kültürel Etkileri” “Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri” “Turizmden Kişisel Fayda Sağlama”* alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Lavanta kokulu köyde devamlı

ikamet edenlerin “*Turizmin Olumsuz Sosyal Kültürel Etkileri*” konusunda daha fazla farkındalığa sahip olmasının nedenlerine bakıldığında, “*Bu proje kapsamında elde ettiğiniz sosyo-kültürel çıktılar hakkında ne söyleyebilirsiniz?*” sorusu 10 kadın katılımcıya birden yöneltilmiş olup, anlamlı farklılığın nedeni katılımcıların beyanları doğrultusunda anlaşılmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda; katılımcıların çoğunluğu turizmin yerel kültürel değerleri yok ettiği, örf ve adetlerin eskisi gibi olmağı, aile yaşantısını olumsuz yönde etkilediği komşuluk, akrabalık ve arkadaşlık gibi sosyal ilişkilerin zedelendiği yerel halkın tutum ve davranışlarında olumsuz yönde bir değişimin olduğu görüşüne sahiptir. Diğer kısım ise, proje sayesinde sosyal etkileşimin arttığı, aile, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin güçlendiği, kadınların aile içerisinde öneminin anlaşıldığı, kadına olan bakış açısının olumlu yönde değiştiği kısaca turizmle beraber köyde olumlu olumsuz sosyo-kültürel bir değişimin yaşandığı tespit edilmiştir.

Lavanta kokulu köyde devamlı ikamet edenlerin “*Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri*” konusunda daha fazla farkındalığa sahip olmasının nedenlerine bakıldığında ise, “*Lavanta Kokulu Köy Projesi kapsamında turizm faaliyetlerinin doğal çevre ve ekonomi üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu düşünüyorsunuz?*” sorusu 10 kadın katılımcıya birden yöneltilmiş olup, anlamlı farklılığın nedeni katılımcıların beyanları doğrultusunda anlaşılmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda; turizmin çöp, hava kirliliği, trafik ve aşırı kalabalıklaşma gibi problemleri beraberinde getirdiği kısaca çevresel kirliliğe neden olduğu ayrıca ekonomik anlamda turizmin yöredeki ürün ve hizmet fiyatlarını arttırdığı tespit edilmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda Lavanta Kokulu Köyde devamlı ikamet edenlerin “*Turizmin Olumsuz Sosyal Kültürel Etkileri*” ve “*Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri*” alt boyutlarındaki farklılığın nedeni açık bir şekilde tespit edilmiştir.

Lavanta kokulu köyde devamlı ikamet edenlerin turizmin olumsuz etkileri konusunda daha fazla farkındalığa sahip olduğu söylenebilir. Birçok çalışma da bölgede daha uzun süreli yaşamının, turizmin etkilerinin algılanmasında önemli olduğu (Um ve Crampton, 1987), yörede yaşayan insanların ikamet süresi arttıkça turizmin olumsuz

etkilerine yönelik tutumlarının arttığı ileri sürülmektedir (Aydemir ve Kazoğlu, 2016; Akova, 2006; Lankford, 1994; McCool ve Martin, 1994). Bununla birlikte yörede yaşayan insanların ikamet süresi arttıkça turizmin etkilerinin daha olumlu algılandığını gösteren çalışmalarda bulunmaktadır (Davis vd.,1988; Látková ve Vogt, 2012; Karacaoğlu ve Birdir, 2018). Çalışmamızda elde edilen bulguların literatürdeki yapılan çalışmaların bulgularıyla da örtüştüğü görülmektedir.

Eğitim durumu değişkenine göre yerel halkın turizme yönelik algılarında istatistiki açıdan anlamlı farklılıkların olup olmadığı incelendiğinde yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda Eğitim durumu değişkeni ile “*Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri*” ve “*Turizmden Kişisel Fayda Sağlama*” alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. “*Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri*” alt boyutundaki ortalamalar dikkate alındığında eğitim seviyesi azaldıkça turizm faaliyetlerinin doğal çevre ve ekonomi üzerindeki olumsuz etkisi algısı arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun çıkmasındaki altında yatan nedene bakıldığında görüşmeye katılan eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan katılımcıların turizmin çevresel kirliliğe yol açtığı düşüncesine sahip oldukları tespit edilmiştir. Elde edilen bulgunun, Kuvan ve Akan (2005) ve Işık ve Turan (2018)’in yapmış olduğu çalışmada eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan bireylerin turizmin olumsuz etkisinin daha fazla farkında oldukları sonucuna ulaştığı bulgusuyla örtüşmektedir.

Bir diğer elde edilen sonuca göre, gelir düzeyi değişkenine göre yerel halkın turizme yönelik algılarında istatistiki açıdan anlamlı farklılıkların olup olmadığı incelendiğinde gerçekleştirilen Kruskal-Wallis H testi sonucunda alt boyutlar ve gelir düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Yerel halkın farklı gelir düzeyine sahip olmasının turizme yönelik algılarını etkilemediği düşünülmektedir. Elde edilen bulgunun farklı gelir düzeyine sahip bireylerin turizm gelişimine ilişkin algılarının farklılaşmadığı sonucuna ulaşan Dilek vd. (2017) ve Işık ve Turan (2018)’in çalışması ile örtüştüğü görülmektedir. Aydemir ve Kazoğlu (2016)’nın yapmış olduğu çalışmada tam tersi durum söz konusudur.

Yapılan araştırmada yerel halkın yörelerindeki turizm gelişimine ilişkin algı ve tutumlarının demografik özelliklere göre değişkenlik gösterdiği belirlenen son iki “*turist ile etkileşiminde bulunma*” ve “*gelirini turizm faaliyetlerinde sağlama*” demografik değişkenlere ayrı ayrı bakıldığında her iki değişkende de beş alt boyut arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. “*Turizm Gelişiminden Memnuniyet*”, “*Turizm Gelişimine Destek*”, “*Turizmden Kişisel Fayda Sağlama*” ve “*Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri*” alt boyutlarında farklılığın çıkmasındaki altında yatan nedenlere bakıldığında “*Proje memnuniyeti hakkında neler söyleyebilirsiniz?*” sorusu 10 kadın katılımcıya birden yöneltilmiş olup, anlamlı farklılığın nedeni katılımcıların beyanları doğrultusunda anlaşılmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda; proje sayesinde lavanta bitkisinin öneminin anlaşıldığı, projenin yerel halka gelir ve istihdam sağladığı, yerel halkın yaşam kalitelerini yükselttiği, projeye birlikte yapılan yatırımlarla köyün sosyal imkân ve olanaklarının arttığı bunların yanında turizmin daha fazla gelişebilmesi için desteğe ihtiyacı oldukları tespit edilmiştir.

Araştırmanın bulgularından hareketle çıkan sonuçlara bakıldığında, ankete katılan yerel halkın neredeyse tamamı turizmden faydalanmaktadır. Her ne kadar turizmin getirdiği çevresel ve sosyo-kültürel anlamdaki olumsuzluklardan rahatsız olsalar da, turizmin sağlamış olduğu kişisel faydalardan (istihdam, ekonomik kazanç vb.) ötürü turistlerle etkileşimi olan, gelirlerini turizm faaliyetlerinden kazanan yerel halk, özellikle kadınlar yörelerindeki turizmin gelişmesinden memnundurlar ve yörelerinde turizmin gelişimini desteklemektedirler. Çalışmada genel olarak, turizmden ekonomik kazanç elde edilmesinden ve birçok fayda sağlamasından dolayı turizmin sosyal ve çevresel olumsuz etkilerinden daha çok turizmin kendilerine ve yörelerine olumlu etkisinin olduğu algısına sahip oldukları saptanmıştır. Turizmden fayda sağlayan yerel halkın turizmin çevresel ve sosyo-kültürel olumsuz etkilerini kabul etmesine rağmen olumlu ekonomik etkisine daha çok inandıkları, turizmin etkilerini daha olumlu algıladıkları (Oviedo vd., 2008; Öztürk vd., 2015; Duran ve Özkul, 2012), turizmin kendileri için para ve yatırım anlamına geldiğine ilişkin sosyal ve çevresel olumsuz etkilerinin göz ardı edilmesi, daha az önemsenmesi sonucuna ulaşmıştır (Boğan, ve Sarıışık 2016; Oviedo vd., 2008). Turizmden kişisel fayda sağlayan ve gelir elde eden, turistlerle

etkileşimde olan, istihdam sağlayan bireylerin turizmin gelişimine olumlu bir tutum içerisinde oldukları ve turizmin gelişimini destekledikleri sonucuna ulaşmışlardır (Chen ve Chen, 2010; Oviedo vd., 2008; Andriotis 2005; McGehee ve Andereck, 2004; McGehee vd. 2002; Perdue, Long ve Allen, 1990; Rothman, 1978). Aynı şekilde çalışmalarında turistlerle etkileşimde olan, turizmle ilgili herhangi bir işte çalışanların, turizmden ekonomik kazanç elde edenlerin turizmin ekonomik etkilerini olumlu algıladıkları sonucuna varmıştır (Boğan ve Sarıışık, 2016; Akova, 2006; Gürsoy ve Rutherford, 2004; Korça,1998). Tam tersi durumda söz konusu olabilir, turistlerle etkileşimde olmayanların turizme ekonomik bağlılığı olmayanların, turizmin çevresel ve ekonomik olumsuz etkileri konusunda daha hassas oldukları, turizm gelişimine olumsuz tutum sergiledikleri sonucunu da ulaşılmaktadır (Karacaoğlu ve Birdir, 2018; Dilek vd., 2017; Chen ve Chen, 2010; Andriotis 2005; McGehee ve Andereck, 2004). Elde edilen sonuçların literatürdeki çalışmalarla da örtüştüğü görülmektedir.

Çalışmada yapılan görüşmeler ve elde edilen bulgular doğrultusunda Lavanta Kokulu Köy’ de yaşayan yerel halkın yörelerindeki turizm gelişimine yönelik algılarının olumlu olduğu, yörelerindeki turizmi destekledikleri ve turizmin gelişiminden memnun oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Köyde kadın-erkek genç-yaşlı demeden her kesim turizme katılmaktadır ve turizm toplumun önemli bir parçası olarak devam etmesi konusunda neredeyse köyün tamamı hemfikirdir. Buradan hareketle turizmin yerelden sahiplenildiğini söylemek mümkündür. Lavanta Kokulu Köy projesi sayesinde kadınların girişimci olarak, gelir elde ettiği, istihdam sağladığı, özgüvenlerinin arttığı, projeyle beraber verilen eğitimler sayesinde yeni beceriler elde ettikleri, kendilerini daha mutlu ve güçlü hissettikleri, yaşam kalitelerinin arttığı tespit edilmiştir. Lavanta Kokulu Köyde yürütülen TTT projesinin kadınlar öncülüğünde gerçekleştirildiği, kadınların yörenin ekonomik anlamda canlanmasına, refah seviyesinin artmasına daha fazla katkıda bulunduğu, kısaca kadınların yerel kalkınmada aktif rolü üstlendiği söylenebilir. Köye projenin gelmesiyle birlikte çeşitli destekler verilmiş, kadın girişimciler kooperatifi kurulmuş, kafe ve pansiyonlar açılmıştır. Bu sayede istihdam olanakları artmış, yerel halk gelir elde etmiş ve köyün refah seviyesi artmıştır.

Tez çalışması kapsamında elde edilen sonuçlar doğrultusunda geleceğe yönelik şu başlıklar altında öneriler de bulunulabilir;

Eğitim ve Bilinçlenmenin Teşvik Edilmesi: TTT projelerine yalnızca gelir elde etme amaçlı olarak bakılmaması, sosyal ve çevresel bir amaca sahip olarak görülmesi aynı zamanda kültürel ve doğal mirasın korunmasında ve kültürlerarası etkileşimde bir araç olduğunun farkında olunması gerekmektedir. Birçok başarılı projeler yapılmasına rağmen yerelden sahiplenilmesi, birlikte hareket etme ve yerel yönetimlerin desteği yeterince olmayabiliyor. Yapılan çalışmada bu tür sıkıntılar gözlemlendiği için, yerel halkın birlikte çalışma kültürüne sahip olması aynı zamanda bölgenin kaynak değerini (doğal, tarihi, kültürel) koruması, öğrenmesi adına eğitim ve bilinçlenme çalışmalarıyla desteklenmesi önemlidir. Yerel halkı yetiştirme, güçlendirme, bilgilerini ve yerel halkın yetkinliğini artırmada eğitim sistemi kritik önem taşımaktadır. Diğer gözlemlenen sıkıntı ise, yerel halkın kültürel değerlerinin yok olmasından endişe duymasıdır. Bu yüzden turizmin sosyo-kültürel anlamdaki olumsuz düşüncelerini en aza indirmek ve turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanması için yerel halka ve diğer tüm paydaşlara seminerler düzenlenmeli eğitimler verilmelidir. Aynı zamanda bu kapsamda proje yazma eğitimleri de verilebilir.

Ulusal ve Uluslararası Proje Desteklerinin Alınması: Araştırmaya katılan yerel halkın “Yörede turizm yatırımları artarak devam etmelidir” sorusuna verdikleri cevaplar yüksek ortalamaya sahiptir. Nicel ve nitel analiz sonucunda yerel halkın yeni bir iş yeri açmaları, üretim yapmaları, fuarlara veya etkinliklere katılabilmeleri için finansal olarak desteğe ihtiyacı oldukları görülmektedir. Bu konuda yerel halkın yönlendirilmeye ihtiyacı vardır. Burada en büyük pay yine yerel yönetimlere düşmektedir. Yapılan projelerin tek bir projeyle sınırlı kalmaması gerekmektedir. Yörede turizmi iyileştirmek adına yeni proje geliştirme çalışmaları yapılarak fonlardan faydalanılması konusunda faaliyetler gerçekleştirilmelidir. Çeşitli ulusal ve uluslararası projelerin fon kaynaklarına başvurulabilir. Bunlar; Avrupa Birliği projesi, kalkınma ajansı projesi ya da küçük ölçekli destek projeleri olabilir.

Turizm Master Planı Oluşturulması: Yerel halk turizmi yerelden sahiplenmiş olsa da, yörelerinde lavanta turizmine yönelik planlı bir gelişmenin olmayışı sosyo-kültürel ve çevresel sorunları da beraberinde getirmiştir. Burada en büyük problem yöreyi kapsayan bir “Turizm Master Planı”nın olmayışıdır. Turizmin yörelerinde geliştirilebilmesine yönelik, yörenin altyapı ve üstyapı olanaklarını, taşıma kapasitesini, doğal, tarihi, sosyo-kültürel ve çevresel değerlerini, tüm turizm türlerini ve turizmin ekonomik, sosyokültürel çevresel etkilerini de içeren bir “Turizm Master Planı” hazırlanması gerekmektedir. Turizmin yörede uzun vadeli sürdürülebilmesi, turizminden kaynaklı oluşabilecek zararların en alt seviyeye indirilebilmesi için turizm master planı şarttır. Ayrıca turizm master planının yerel halkı, yerel yönetimleri, üniversiteleri kısaca tüm ilgili paydaşları kapsayacak şekilde katılımcı bir yaklaşımla ortaya konması ve uygulanması oldukça önemlidir.

Altyapı ve Üstyapı Olanaklarının Geliştirilmesi: Araştırmaya katılan yerel halkın “*Yörede, turizmin daha fazla gelişimi için çaba sarf edilmelidir*”, “*Turizm gelişimi, çevresel kirliliğe (çöp, atıklar, hava, su) neden olmaktadır*” ve “*Turizm aşırı kalabalıklaşma, gürültü, trafik problemleri gibi sorunlar yaratmaktadır*” sorularına verdikleri cevaplar yüksek ortalamaya sahiptir. Nicel ve nitel analiz sonucunda “Lavanta Kokulu Köy”ün altyapı ve üstyapı (ulaşım, trafik, otopark, çöp, hava kirliliği, tuvalet, konaklama, yiyecek-içecek işletmeleri vb.) konusunda eksikleri olduğu görülmüştür. Kuyucak köyünün turizm altyapı ve üstyapısının kalitesinin düşük olması nedeniyle yörenin turizm altyapı ve üstyapısının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için ilgili kurumlarca daha fazla çalışmaların yapılması gerekmektedir. Örnek olarak yiyecek-içecek, ulaşım ve konaklama işletmelerinin sayı ve kalite açısından değerlendirilerek iyileşmeye ve geliştirmeye yönelik düzenlemelerin yapılması, çevreyi koruma ihtiyacı konusunda farkındalığı arttırılması, atık bertaraf yönetimi sağlanması, ziyaretçi sayısının topluluğun ve çevrenin taşıma kapasitesi ile dengede tutulması gibi.

Yöresel Ürünlerin Kaliteli Turistik Ürüne Dönüştürülmesi: Yapılan saha çalışması sonucunda, satışı yapılan lavanta ürünlerinin ağırlıklı olarak fabrikasyon üretimi olduğu görülmüştür. Güneş (2016b:242)’e göre “*bir yörede turizm gelişiminin,*

yerelden sahiplenilmesinin yanında, yerel ürünlerin ve hizmetlerin kullanımı, yerel ekonomi ile bütünleşme ve yerele katkı sağlaması da oldukça önemlidir. Tarım, el sanatları gibi yerel ekonomi açısından önemli unsurlar göz ardı edilmemeli, turizm gelişimi yerel ekonominin söz konusu diğer unsurlarıyla birlikte ele alınmalıdır”. Lavanta Kokulu Köyde satılan fabrikasyon ürünler yerine, ağırlıklı olarak yöreye özgü unsurları içeren (lavanta figürlü etamin işlemeli kese, yastık, çanta, magnet vb.) ürünler yaygınlaştırılmalıdır. Bu sayede yöreye özgü el sanatlarının gelişmesine de katkı sağlanmış olur. Yine lavanta kolonyası, lavanta sabunu, duş jeli vb. fabrikasyon ürünlerin dışarıdan temin edilmesi yerine, köy içerisinde üretilmesi teşvik edilmelidir. Bu ürünlerin köyde üretilmesiyle; yerel istihdam artışı, yerel markalaşmanın oluşması, ziyaretçilere doğal ürünler sunulması ve yerel ekonomiye doğrudan katkı sağlanması gibi sonuçlar elde edilebilir. Ürünlerin yörede üretilip satılması kırsal kalkınma açısından oldukça önemlidir. Ayrıca Gelecek Turizmde projesi olan “Safranbolu Hatırası” örneğinde olduğu gibi yerelde üretilen yöreye özgü ürünlerin ortaya konulabilmesi için maddi desteklerden yararlanılabilir ve yörenin ihtiyacına göre eğitim konuları (el sanatları ürünleri tasarımı, hediyeelik eşya yapımı ve sunumu, yiyecek içecek ürünleri hazırlanması ve sunumu vb.) belirlenerek ilgili kurumlarca eğitim projeleri geliştirilebilir.

Turizmin Çeşitlendirilmesi ve Tüm Yıla Yayılması: Yapılan görüşmeler sonucunda turistlerin köyü günübirlik olarak ziyaret ettiği tespit edilmiştir. Köyde turistlerin daha fazla zaman geçirebilmesi için Lavanta hasadı, lavanta suyu ve yağı çıkarılması, lavanta tacı örülmesi, lavanta reçeli yapımı gibi deneyimlerin ön plana çıkarılması gerekmektedir. Son yılların gelişen trendi olan deneyim turizmi için Kuyucak Köyü önemli bir destinasyon haline getirilebilir. Yerel halk turistler eşliğinde lavanta bahçelerinden toplanan lavantalarla, köyde yer alan küçük atölyelerde geleneksel yöntemlerle lavanta suyu ve yağı çıkarılabilir. Deneyim temelli turizmin yanında yörenin agro turizm potansiyeli araştırılabilir, yörede kırsal rekreasyon çalışmaları yapılabilir ve yakın çevre illerde yaşayan insanlar buraya rekreasyon amaçlı gelebilir. Ayrıca turizmin gelişebilmesi için bir destinasyon yaklaşımının benimsenmesi oldukça önemlidir. Yakın çevreyle birlikte bir destinasyon planlaması yapılabilir. Bütün

bunlar sayesinde, yerel halk ile turistler arasında etkileşimin artmasına, tarım kültürünün canlanmasına, turistlerin bölgede konaklama süresinin uzatılmasına böylelikle bölge turizminin 12 aya yayılmasına katkı sağlanmış olacaktır.

Başta Kadın Olmak Üzere Yerel Halkın İstihdam Olanaklarının Arttırılması: Yiyecek-içecek, konaklama ve ulaşım hizmetlerinin bölgede sınırlı olması, lavanta ürünlerinin dışarıdan temin edilmesi de göz önünde bulundurularak, özellikle kadın ve genç nüfusun daha fazla turizm sektöründe çalışmaları konusunda teşvik edilmesi yerel istihdamın artırılması için çalışmalar yapılmalıdır.

Turizm Paydaşları Arasında İşbirliği ve Koordinasyon Sağlanması: Yerel yönetimlerin turizme yeterli düzeyde ilgi göstermemesi ayrıca resmi kurumların kendi arasında iletişim eksikliklerinin olması turizm açısından ciddi sorunlar yaratmaktadır. Yerel halkın, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının üniversitelerin diğer tüm paydaşların işbirliği içerisinde turizm koordinasyonun sağlanması gerekmektedir. Turizmin gelişebilmesi için yönetim gibi katılımcı bir anlayışla başta yerel yönetimlerin ve diğer kuruluşların gerekli desteği vermesi ve ön plana çıkması önemlidir.

Bu çalışmanın örnekleme; yalnızca Kuyucak Köyü'nde yaşayan yerel halktaki kişiler ile sınırlıdır. Lavanta Kokulu Köy de yapılacak daha sonraki araştırmalarda; yerel halkın deneyim turizmi konusunda algıları ölçülebilir, bölgenin deneyim turizmi Agro turizm potansiyelinin belirlenmesiyle ilgili çalışmalar yapılabilir, hediyelik eşya konusunda turistlerin beklentilerine yönelik çalışmalar gerçekleştirilebilir.

7. KAYNAKÇA

- Asker, S., Boronyak, L., Naomi, N., and Paddon, M. (2010). Effective Community Based Tourism: A Best Practice Manual. APEC Tourism Working Group, Sustainable Tourism Cooperative Research Centre Australia,
<https://opus.lib.uts.edu.au/bitstream/10453/35150/1/askeretal2010effectivecbt.pdf>, Erişim Tarihi: 12.04.2021
- Ağca, B. (2002). Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Johannesburg, 26 Ağustos - 4 Eylül 2002), *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, sayı VII, http://www.mfa.gov.tr/dunya-surdurulebilir-kalkinma-zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa, Erişim Tarihi: 12.10.2020
- Akıncı, Z. ve Kasalak, MA. (2016). Sürdürülebilir turizm yönetimi açısından özel ilgi turizminin yeri ve önemi. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 161-182
- Ardıç Yetiş, ř. ve Çalışkan, N. (2020). Turizm Sektöründe Kadın İstihdamı: Mevcut Duruma İlişkin Bir Değerlendirme, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (3), 105-119
- Alkan, C. (2015). Sürdürülebilir Turizm: Alaçatı Destinasyonuna Yönelik Bir Uygulama. *Journal of Yaşar University*, 10 (40), 6692-6710.
- Albayrak, A. (2013). *Alternatif turizm*. (1. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aktakas, B.G., (2006). Bölgesel/Yerel Kalkınma, Bölgesel Gelişme İçin Bir Model. Yüksek Lisans Tezi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı*, Adana
- Aslan, S. ve Akın, G. (2016). Avrupa Birliği'nin Turizm Politikası erevesinde Yapısal Fonların Değerlendirilmesi. *Akademik Bakış Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (55), 158-172
- Aydemir, B. ve Kazoğlu, İ. H., (2016). Toplum Temelli Turizm: Yerel Halk Algılarını Ölçmeye Yönelik Bir alışma (Halfeti Örneği). *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(35), 169-186.

- Andriotis, K. (2005). Community groups' perceptions of and preferences for tourism development: Evidence from Crete. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 29(1), 67-90.
- Akova, O. (2006). Yerel halkın turizmin etkilerini algılamalarına ve tutumlarına yönelik bir araştırma. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1(2), 77-109.
- Anadolu Efes. (2017). Gelecek Turizmde 10 Yıl 10 Şehir 10 Hikâye. (Birinci Baskı). İstanbul: PaperCam Medya, 4-199. ISBN:978-605-65875-1-1.
- Anadolu Efes. (2020). “Anadolu Efes 2020 Sürdürülebilirlik Raporu” https://www.anadoluefes.com/Upload/Docs/Anadolu_Efes_2020_Surdurulebilirlik%20Raporu.pdf, Erişim Tarihi: 19.10.2021
- Anadolu Ajansı (2021). “Kovid-19'un 2020'de dünya genelinde turizme maliyeti 1,3 trilyon dolar” <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/kovid-19un-2020de-dunya-genelinde-turizme-maliyeti-1-3-trilyon-dolar/2375904>, Erişim Tarihi, 10.11.2021
- Arkeolojik Haber (2020). “Kars, Sinop ve Muğla birer proje ile turizmde gelecek arayacak”, <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-kars-sinop-ve-mugla-birer-proje-ile-turizmde-gelecek-arayacak-24372/> Erişim Tarihi: 25.10.2021
- Bahar, O., ve Kozak, M. (2015). *Turizm ekonomisi*. (7.Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bahar, O. (2007). Bölgesel Kalkınmada Turizm Sektörünün Ekonomik Açıdan Yeri ve Önemi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19)
- Boyacıoğlu, E. Z. (2014). Kırsal turizmde kadın girişimciliği: Edirne örneği. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 4(2), 82-90.
- Boğan, E. ve Sarıışık, M. (2016). Yerel Halkın Turizm Faaliyetine Yönelik Görüş ve Algılamalarının Belirlenmesi Üzerine Alanya’da Bir Araştırma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 12(12): 325-342.
- Calanog, L. A., Reyes, D. P. T., Eugenio, V. J., ve Romero, E. (2012). *Making Ecotourism Work: A Manual on Establishing Community-based Ecotourism Enterprise (CBEE) in the Philippines*. Japan International Cooperation Agency (JICA) Philippines.

- Clark, J. (1996). Kalkınmanın Demokratikleşmesi, (Çev:Serpil URAL), Ankara: TÇV Yayınları,
- Cihangir, E., Demirhan, Ö. ve Şeremet, M. (2020). An outlook on woman's status in rural tourism potential: The case of Van herby cheese production. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 199-222.
- Costa, H. A., Costa, C., Breda, Z., Caçador, S., Carvalho, I., & Vieira, R. (2013). Women in Brazil with higher education in tourism: Preliminary results of the Gentour Project. *Revista Turismo & Desenvolvimento*, (19), 53-66.
- Cinel E. A. & Bahtiyar Karadeniz C. (2018). Dereli (Giresun) Örneğinde Kırsal Turizmde Kadın İşgücünün Sosyo- Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi. (Ed: Reyhan Ayşen Wolff, Selahattin Yılmaz, Yasemin Mamur Işıkcı, Handan Bülbül, Elif Mamur Yılmaz). Kadın Çalışmalarında Güncel Konular. İstanbul: Eğitim Yayınevi, 435-449
- Chen, C. F., ve Chen, P. C. (2010). Resident attitudes toward heritage tourism development. *Tourism Geographies*, 12(4), 525-545.
- Creswell, J. W. (2021). *Karma Yöntem Araştırmalarına Giriş*. (Çev. M. Sözbilir). Ankara: Pegem Kitabevi.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Çalık, A. Ö. (2018). Turizm Sektöründe Kadın İstihdamı. (Ed: Gül Erkol Bayram, Ali Turan Bayram, Özlem Altunöz Sürücü). *Turizm ve Kadın*. Ankara: Detay Yayıncılık, 31-46
- Çeken, H. (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (2) , 293-306
- DATUR (2010a). "Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR) 2010 Yılı İlerleme Raporu". <https://docplayer.biz.tr/1032501-Dogu-anadolu-turizm-gelistirme-projesi-datur-2010-yili-ilerleme-raporu.html>, Erişim Tarihi: 16.10.2021

- DATUR (2010b). “Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR) 1. Dönem İlerlemesi 2. Dönem Önerileri” <https://docplayer.biz.tr/8572445-Dogu-anadolu-turizm-gelistirme-projesi-datur.html>, Erişim Tarihi: 16.10.2021
- Davis, D., J. Allen ve R.M. Cosenza (1988). “Segmenting Local Residents By Their Attitudes, Interest and Opinions Toward Tourism.” *Journal of Travel Research*, 27, 2-8.
- Demirel, E. T. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Tasarımlar için bir rehber* (Ş. ASLAN (ed.)). Eğitim Yayınevi.
- Dilek, S. E., Çoban, Ö., & Harman, S. (2017). Hasankeyf Halkının Turizmin Gelişimine Yönelik Tutumu Hasankeyf Residents' Attitudes Towards Tourism Development. *Turak Turizm ve Araştırma Dergisi*, 6(2), 59-72.
- Duran, E., ve Özkul, E. (2012). Residents' Attitudes Towards Tourism Development: A Structural Model Via Akcakoca Sample. *International Jurnal of Human Sciences*, 9(2), 500-520.
- Doğruol, D. (2021). 1990 ile 2021 yılları arasında yaşanan krizlerin Türkiye turizm sektörüne etkileri. *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 96-109.
- Edgell Sr. David L. (2006). *Managing Sustainable Tourism a Legacy for the Future*, Haworth Press: NewYork
- Emrealp, S. (2005). *Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler El Kitabı* (2. Baskı). İstanbul: IULA-EMME (UCLG- MEWA) Yayını.
- Eraydın, A. (2004). Bölgesel kalkınma kavram, kuram ve politikalarında yaşanan değişimler. *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, 1, 126-146.
- Ereş, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Kuramlar*. Ankara: Pegem Kitabevi.
- Fidan, F., ve Nam, D. (2012). Kırsal turizmde yeni dinamikler: Kadın girişimciler-Taraklı örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(23), 51-57.
- Geray, U. (1991). Ekonomi, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınları, İ.Ü. Yayın No: 3633, Or. Fak. Yayın No:408, İstanbul, Türkiye.

- Gelecek Turizmde. (2021a). “Gelecek Turizmde”. <https://www.gelecekturizmde.com/gelecek-turizmde/> Erişim Tarihi: 19.10.2021
- Gelecek Turizmde. (2021b). “Desteklenen Projeler”. <https://www.gelecekturizmde.com/category/desteklenen-projeler/> , Erişim Tarihi: 19.10.2021
- Gelecek Turizmde. (2019). “Gelecek Turizmde Proje Teklif Çağrısı Başvuru Rehberi”. <https://www.gelecekturizmde.com/basvuru/basvuru-rehberi/>
- Gursoy, D. ve Rutherford D.G. (2004). ”Host Attitudes Toward Tourism: an Improved Structural Model,” *Annals of Tourism Research*, 31 (3): 495–516,
- Gursoy, D., C. Jurowski ve M. Uysal (2002). “Resident Attitudes: A Structural Modeling Approach.” *Annals of Tourism Research* 29:79–105
- Gül, H. (2004). Ekonomik kalkınmada yerel alternatifler. *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, (1), 201-219.
- Güneş, G., Ülker, H. İ. ve Karakoç, G. (2008). Sürdürülebilir Turizmde Yöresel Yemek Kültürünün Önemi. *II. Ulusal Gastronomi Sempozyumu ve Sanatsal Etkinlikler*. 10-11 Nisan 2008, Antalya.
- Güneş, G. (2013). Toplumsal Cinsiyet ve Çevre. (Ed: Lerzan Gültekin, Gül Güneş, Ceylan Ertung, Aslı Şimşek). *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları*. Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları, 80-88.
- Güneş, G., (2016a). Toplum Temelli Ekoturizm. *I.Ulusal Alternatif Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*. 7-9 Nisan 2016, Erzincan Valiliği ve Erzincan Üniversitesi, s.40-45, Erzincan.
- Güneş, G., (2016b). Kızılcahamam Turizminde Yerelliğin ve Sürdürülebilir Gelişimin Önemi. *100. Yılında Yabanabad'dan Kızılcahamam'a Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 6-8 Kasım 2015, Kızılcahamam-Ankara, 239-253
- Güneş, G., (2018). Günümüz Ankara'sında Toplum Temelli Kalkınma. I. Ankara Çalıştay- Ankara Ticaret Tarihi, 29-30 Mart 2017, Atılım Üniversitesi, Ankara.

- Güneş, G., (2019). Toplum Temelli Turizm ve Ekoturizm. (Ed:Oğuz Türkay, İsmail Çalık). *Sürdürülebilir Turizm: Gösterge Geliştirme ve Ölçme Yaklaşımı*. Ankara: Detay Yayıncılık, 309-331.
- Gürbüz, S., ve Şahin, F. (2017). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz* (4. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Gökdemir, L., ve Ergün, S. (2012). Kırsal Kalkınmada Kadının Rolü. *İnönü University International Journal of Social Sciences (INIJOSS)*, 1(1), 68-80.
- Göymen, K. (2004). Yerel Kalkınma Önderi ve Paydaşı Olarak Belediyeler, Yerel Kalkınmada Belediyelerin Rolü, Konferans Bildirileri, İstanbul Politikalar Merkezi, Sabancı Üniversitesi,
- Giampiccoli, A., Glassom, D. (2021). Community-Based Tourism in Protected Areas: Elaborating A Model from A South African Perspective . *Advances in Hospitality and Tourism Research (AHTR)*
- Giampiccoli, A., Jugmohan S. ve Mtapuri, O. (2015). Community-Based Tourism In Rich and Poor Countries: Towards a Framework For Comparison, *African Journal 54 for Physical Health Education, Recreation and Dance (AJPHERD)*, 21 (4:1), 1200-1216.
- Hamzah, A., ve Khalifah, Z. (2009). *Handbook on Community Based Tourism: How to Develop and Sustain CBT*. Asia-Pasific Economic Cooperation Secretariat (APEC) Secretariat, Malaysia.
- Işıldar, P. (2016). Sürdürülebilirlik ve Gastronomi. (Ed. Hülya Kurgun, Demet Bağiran Özşeker). *Gastronomi ve Turizm*. Ankara: Detay Yayıncılık, 45-63.
- Işık, C. ve Turan, B. (2018). Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Yönelik Algısı: İzmir İli Üzerine Bir Uygulama. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 101-133.
- Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2021a). “Lavanta Kokulu Köy” <https://isparta.ktb.gov.tr/TR-163065/lavanta-kokulu-koy.html>, Erişim Tarihi, 27.10.2021
- Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2021b), “Turist Sayıları, Isparta Kültür ve Turizm Envanteri Raporu”, Isparta

- ILO (2020). “İstihdamda Toplumsal Cinsiyete Duyarlı İyileşme: Daha Adil Yeniden İnşa” https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_760197.pdf, Erişim Tarihi: 20.04.2021
- İşler, R., ve Şentürk, C. (2019). Tarihsel Açıdan Uluslararası Kurum/Kuruluşlarda “Ekonomik Kalkınma” Ve “Kadın” İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(22), 375-388.
- Kalkınma Bakanlığı (2018). “Kadının Kalkınmadaki Rolü”. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/KadininKalkinmadakiRoluOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf> Erişim Tarihi: 02.06.2021
- Kaypak, Ş. (2012). Ekolojik Turizm ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* ,14 (22), 11-29
- Karacaoğlu, S., ve Birdir, K. (2018). Sosyo-Demografik ve Sosyo-Ekonomik Açıdan Yerel Halkın Toplum Temelli Turizm Gelişimine İlişkin Algı, Tutum ve Desteği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 1099-1111.
- Karacaoğlu, S., Yolal, M., ve Birdir, K. (2016). Toplum temelli turizm projelerinde katılım ve paylaşım: Misi köyü örneği. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 103-124.
- Kaya, Ş. (2017). Turizmde Kadın Emeği. *KARATAHTA İş Yazıları Dergisi*. (9), 1-22
- KAGİDER (2019). “Türkiye Kadın Girişimcilik Endeksi”. <https://kagider.org/tr/basin-odasi/haberler/kagi-der-ve-t%C3%BCrk-tuborg-a.%C5%9F.-nin-katk%C4%B1lar%C4%B1-ile-ger%C3%A7ekle%C5%9Fen-t%C3%BCrkiye-kad%C4%B1n-giri%C5%9Fimcilik-endeksi-a%C3%A7%C4%B1kland%C4%B1>, Erişim Tarihi: 10.06.2021
- KEDV (2015). “Masal Değil Gerçek: Mardin” <https://www.kedv.org.tr/icerik/masaldegilgercek>, Erişim Tarihi:25.10.2021
- Keskin, A . (2016). Yerel Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Rolü: Turizm Örneği . Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi , 30 (1) , 143-154
- Keçiborlu Belediyesi (2021). <https://www.keciborlu.bel.tr/turistik-yerleri/kuyucak-koyu/>, Erişim Tarihi: 10.12.2021

- Kılıç, M., ve Mancı, A. R. (2019). Turizm Odaklı yerel Kalkınma Yaklaşımı: Şanlıurfa Örneği. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(2): 192-210.
- Korca, Perver (1998), “Resident Perceptions of Tourism in A Resort Town”, *Leisure Sciences*, 20(3), 193-212.
- Kozak, N., Kozak, M. A., ve Kozak, M. (2018). *Genel Turizm: İlkeler-Kavramlar* (20. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kontogeorgopoulos, N., Churyen, A. ve Duangsaeng, V. (2014). Success Factors in Community-Based Tourism in Thailand: The Role of Luck, External Support, and Local Leadership, *Tourism Planning & Development*, 11(1), 106-124.
- Kuvan, Y., & Akan, P. (2005). Residents' attitudes toward general and forest-related impacts of tourism: the case of Belek, Antalya. *Tourism management*, 26(5), 691-706.
- Lankford, S.V. (1994). “Attitudes and Perceptions Toward Tourism and Rural Regional Development.” *Journal of Travel Research*, 32 (3):35-43.
- Látková, P., ve Vogt, C. A. (2012). Residents’ attitudes toward existing and future tourism development in rural communities. *Journal of Travel Research*, 51(1), 50-67.
- Lavanta Kokulu Köy (2019). “Lavanta Kokulu Köy Online Katalog”, <https://www.lavantakokulukoy.com/onlinekatalog/>, Erişim Tarihi: 03.07.2019
- Liu, Z. (2003). Sustainable Tourism Development: A Critique. *Journal of Sustainable Tourism*, 11(6), 459- 475.
- McGehee, N. G., Andereck, K. L., ve Vogt, C. A. (2002). An examination of factors influencing resident attitudes toward tourism in twelve Arizona communities. In *33rd Annual Travel and Tourism Research Association Conference, Arlington, VA* (Vol. 271, p. 12).
- McGehee, N.G. ve Andereck, K.L. (2004). “Factors Predicting Rural Residents’ Support of Tourism”, *Journal of Travel Research*, C: 43, No: 2, ss. 131-140.
- McCool, S. F. ve S. R. Martin (1994). “Community Attachment and Attitudes toward Tourism Development”. *Journal of Travel Research* 32(3):29-34.

- Milne, S., ve Ateljevic, I. (2001). Tourism, economic development and the global-local nexus: Theory embracing complexity. *Tourism geographies*, 3(4), 369-393.
- Milliyet (2021). “Milliyet Köyceğiz Aromatik Bitkiler Evi ile Muğla ziyaretçilerini bekliyor”, <https://www.milliyet.com.tr/pembenar/koycegiz-aromatik-bitkiler-evi-ile-mugla-ziyaretcilerini-bekliyor-6611239>, Erişim Tarihi: 25.10.2021
- Nilüfer Belediyesi (2014). “Misi 10 yıl sonra ilk ipeğine kavuştu” <https://www.nilufer.bel.tr/haber/misi-10-yil-sonra-ilk-ipegine-kavustu>, Erişim Tarihi: 25.10.2021
- Oakley P. ve Garforth C. (1985). *Guide to extension training*. Rome: Food and Agriculture Organisation of the United Nations
- Okazaki, E. (2008). A community-based tourism model: Its conception and use. *Journal of sustainable tourism*, 16(5), 511-529.
- Oviedo, M. Garcia, Castellanos, M. Verdugo & Martin D. Ruiz (2008). Gaining Residents' Support for Tourism and Planning. *International Journal of Tourism Research*, S.10, s.95-109.
- Öztürk, Ahmet Bülent; Özer, Özgür ve Çalışkan, Uğur (2015), “The Relationship between Local Residents’ Perceptions of Tourism and Their Happiness: A Case of Kusadasi, Turkey”, *Tourism Review*, 70(3), 232-242.
- Pekin, F. (2011). *Çözüm: Kültür Turizmi*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Pezikoğlu, F. (2012). Sürdürülebilir Tarım ve Kırsal Kalkınma Kavramı İçinde Tarım-Turizm-Kırsal Alan İlişkisi ve Sonuçları. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (22), 83-92.
- Pektaş, E. K. (2010). Türkiye’de sosyal belediyecilik uygulamaları ve temel sorunlar. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(1), 4-22.
- Pelit, E., Baytok, A. ve Soybalı, H. H. (2015). Sürdürülebilir Turizm Mi? Turizmde Sürdürülebilirlik Mi? Kavramsal Bir Tartışma, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 6 (14), 39-58

- Pio, A. (2011). An Analysis of Community-based Tourism Partnerships in Lao PDR., Master Dissertation, NHTV University of Applied Sciences
- Responsible Travel. (2021). "What Is Community Based Tourism?". <https://www.responsibletravel.com/copy/what-is-community-based-tourism#:~:text=Community%20based%20tourism%20is%20tourism,and%20produce%20providers%2C%20and%20employees.> Erişim Tarihi: 01.04.2021.
- Rothman, R.A. (1978). "Residents And Transients: Community Reaction To Seasonal Visitors." Journal of Travel Research, 16 (Winter):8-13.
- Samırkaş, M. ve Bahar, O. (2013). *Turizm, Yoksulluk Ve Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Satarat, N. (2010). Sustainable management of community-based tourism in Thailand. Doctoral dissertation, *National Institute of Development Administration*.
- Sezer, Ö. (2007). Küresel konferanslar ve çevre sorunları: Çevre kalkınma ve etik açısından eleştirel bir değerlendirme. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, (ICANAS 38)*, 761-780
- Suansri, P. (2003). *Community based tourism handbook*. Bangkok: Responsible Ecological Social Tour (REST). <https://www.mekongtourism.org/wp-content/uploads/REST-CBT-Handbook-2003.pdf> Erişim Tarihi: 02.04.2021
- Şan, M. (2005). Kalkınma Planlamasında Bilgi Yönetimi ve Devlet Planlama Teşkilatı İçin Kurumsal Bilgi Politikası Modeli. *Yayın No: DPT, 2687*, Ankara
- Şanlıoğlu, Ö. (2017). *Uluslararası Turizmin İktisadi Yönü: Akdeniz Havzasında Bulunan Seçilmiş Bazı Destinasyonların Karşılaştırmalı İncelenmesi* (1. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Şengün, H. (2019). Kırsal Kalkınma Ve Kadın Kooperatiflerinin Önemi: Artvin Kadın Girişimciler Turizm Geliştirme Kooperatifi. *Kırsal Kalkınma Ve Kooperatifçilik, Ankara Üniversitesi Yayınları*, (658).573-587

- Taşcı A. D., Semrad, K. J. ve Yılmaz, S. S. (2013). Community Basted Tourism: Finding the Equilibrium in the COMCEC Context. COMCEC Coordination Office. https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Community_Based_Tourism_Finding_the_Equilibrium_in_the_COMCEC_Context%E2%80%8B.pdf, Erişi Tarihi: 12.04.2021
- Tekin, Z. (2019). Yerel Kalkınmada Kadın Girişimciliğinin Önemi: Iğdır Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Bilim Dalı, Iğdır
- TUSİAD (2012). “Sürdürülebilir Turizm Raporu”, Sis Matbaacılık, Yayın No: TUISAD-T/2012-09/531, İstanbul. <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/6030-surdurulebilir-turizm> Erişim Tarihi: 12.10.2020.
- Türksoy, S.S., Şanlıöz Özgen, H. K., Dilek, S. E. ve Kaygalak Çelebi, S. (2016). Sürdürülebilir Turizm. (Editör: Nilüfer Koçak). *Sürdürülebilir Turizm Yönetimi*. Ankara: Detay Yayıncılık. 27-105
- Tokmak, C. (2019). Sürdürülebilir Turizmde Yerel Memnuniyeti. (Ed:Oğuz Türkay, İsmail Çalık). *Sürdürülebilir Turizm: Gösterge Geliştirme ve Ölçme Yaklaşımı*. Ankara: Detay Yayıncılık, 230-244.
- Tolunay, A., ve Akyol, A. (2006). Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar. *Türkiye Ormancılık Dergisi*, 7(2), 116-127.
- The Mountain Institute (2000). “Community Based Tourism for Consercation and Development: A Resource Kit”, Washington.
- The World Bank Group (2017). “Women and Tourism: Designing for Inclusion”. <http://documents1.worldbank.org/curated/en/401321508245393514/pdf/120477-WP-PUBLIC-Weds-oct-18-9am-ADD-SERIES-36p-IFCWomenandTourismfinal.pdf>, Erişim Tarihi: 02.05.2021
- The World Bank Group. (2018). “Tourism for Development. Demand Analysis for Tourism in African Local Communities. World Bank”. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/31071/IFC-Community->

[Based-Tourism-Document-4-12-18-HR-PAGES.pdf?sequence=1&isAllowed=y](#), Erişim Tarihi: 10.04.2021

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı (2019). “Yerelin Değeri Turizmin Geleceği”. <https://basin.ktb.gov.tr/TR-237462/yerelin-degeri-turizmin-gelecegi.html>, Erişim Tarihi: 25.10.2021.

TC Isparta Valiliği (2021a). “Isparta Lavantası” <http://www.isparta.gov.tr/isparta-lavantasi>, Erişim Tarihi: 25.10.2021.

TC Isparta Valiliği, (2021b). “Lavanta Kokulu Köy Sezona Hazırlanıyor”, <http://www.isparta.gov.tr/lavanta-kokulu-koy-sezona-hazirlaniyor-2>, Erişim Tarihi: 20.11.2021.

TC Keçiborlu Kaymakamlığı (2021) “Lavanta Kuyucak Köyü” <http://www.keciborlu.gov.tr/lavanta>, Erişim Tarihi: 25.10.2021.

United Nations. (1987). “Report of the world commission on environment and development: Our common future”. *UN Documents*. <http://un-documents.net/our-common-future.pdf> , Erişim Tarihi: 12.10.2020.

UNEP ve WTO. (2005). “Making Tourism More Sustainable: A Guide For Policy Makers”. *United Nations Environment Programme, Division of Technology, Industry and Economics. Paris*.

UNWTO, (2009). “Tourism and Economic Stimulus – Initial Assessment” Madrid, 6 May 2009

UNWTO ve UN Women (2011). “Global Report on Women in Tourism 2010”, UNWTO, Madrid, <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284413737>, Erişim Tarihi: 06.05.2021.

UNWTO (2017a). “Tourism Highlights 2017 Edition” <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284419029> , Erişim Tarihi: 01.04.2021.

UNWTO (2017b). “2017 International Year Of Sustainable Tourism For Development, A Roadmap For Celebrating Together.” <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs->

public/2021-03/iy_roadmap_en_web.pdf?XPYZDve4xH5Zpw_SFN71RrPandtsH5MS,

Erişim Tarihi: 01.04.2021

UNWTO ve G20 Tourism Working Group (2020), “Alula Framework for Inclusive Community Development Through Tourism”, UNWTO, Madrid, <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284422159>, 20.04.2021

UNWTO ve UN Women (2019). “Global Report on Women in Tourism - Second Edition” UNWTO, Madrid, <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284420384> , 06.05.2021

UNWTO (2020a). “Tourism Highlights 2020 Edition” <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284422456> , Erişim Tarihi: 01.04.2021

UNWTO (2020b). “Regional Report on Women in Tourism in the Middle East” <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284422371>, Erişim Tarihi: 06.05.2021

UNWTO (2021a). “2021 Tourism And Rural Development (Masters)” <https://www.unwto.org/students-league-platform/challenges/2021-tourism-and-rural-development-masters-global/38/> ,Erişim Tarihi: 10.11.2021

UNWTO (2021b) “World Tourism Barometer and Statistical Annex, January” <https://www.e-unwto.org/doi/abs/10.18111/wtobarometereng.2021.19.1.1>, Erişim Tarihi: 10.12.2021

UNDP(2014). “Misi Köyü “%100 Misa” Projesiyle 10 Yıl Sonra İlk İpeğine Kavuştu” <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/articles/2014/08/20/misi-village-retrieved-its-first-silk-after-10-years-with-100-misia-project-0.html>, Erişim Tarihi:25.10.2021

UNDP (2015). “Gelecek Turizmde Sürdürülebilir Turizm Destek Fonu başvuruları 10 Temmuz’a kadar devam edecek”. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/pressreleases/2015/07/02/applications-for-future-is-in-tourism-sustainable-tourism-support-fund-continue-until-10-july0.html>, Erişim Tarihi: 19.10.2021

- UNDP (2019). “Yerelin Değeri, Turizmin Geleceği”
<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/articles/2019/06/value-of-local-future-of-tourism-.html>, Erişim Tarihi: 20.10.2021.
- UNDP (2020). “Kars, Sinop ve Muğla da Gelecek Turizmde dedi”
<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/articles/2020/01/gelecek-turizmde-yeni-iller.html>, Erişim Tarihi: 20.10.2021
- UNDP (2021a). “Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları”
<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html>,
Erişim Tarihi: 05.05.2021
- UNDP (2021b). “Capacity Development for Sustainable Community Based Tourism”
<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/projects/capacity-development-for-sustainable-community-based-tourism.html>, Erişim Tarihi: 01.04.2021
- UNDP(2021c). “Sürdürülebilir Toplum Temelli Turizm Alanında Kapasite Geliştirme”
<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/projects/capacity-development-for-sustainable-community-based-tourism.html>, Erişim Tarihi: 19.10.2021.
- UNDP(2021d). “Bu yaz tatilde nereye gidiyorsunuz?”
<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/articles/2018/07/bu-yaz-tatilde-nereye-gidiyorsunuz-0.html> , Erişim Tarihi: 19.11.2021.
- UNICEF (2014) “Kadın Erkek Eşitliği Topyekûn Kalkınmanın Temeli”
<https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/kad%C4%B1n-erkek-e%C5%9Fitli%C4%9Fi-topyek%C3%BBn-kalk%C4%B1nman%C4%B1n-temeli> Erişim Tarihi: 01.07.2021
- Uğur, A.G. (2015). Sürdürülebilir Turizm Yerel Değerler ile Turist Tatmini Arasındaki Yapısal İlişkilerin İncelenmesi: Bütünleşik Bir Yaklaşım, Yüksek Lisans Tezi, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Nevşehir.
- Uguz, S. Ç., ve Topbaş, F. (2014). Toplumsal cinsiyet ve kadın emeği: turizm sektörüne betimsel bir yaklaşım. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(7), 487-509.

- Um, S. ve J. L. Crompton (1987). Measuring Residents' Attachment Levels in a Host Community. *Journal of Travel Research* 26(1):27-29.
- WTTC- World Travel & Tourism Council (2020) “Travel & Tourism Economic Impact”, <https://wttc.org/Portals/0/Documents/Reports/2020/EIR%202020%20Global%20Infographic.pdf?ver=2021-02-25-183100-867> Erişim Tarihi: 29.03.2021
- Vajirakachorn, T. (2011). Determinants of Success for Community-Based Tourism: The Case of Floating Markets in Thailand. Doctoral Dissertation, Texas A&M University
- Yaylı, A. ve Sürücü, Ö. (2016). *Özel İlgi Turizmi*. (1. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zengin, E., Başkurt, M., ve Es, M. (2014). Yerel yönetimler ve yerel kalkınma. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 95-124.